

EKONOMICKÝ ÚSTAV SLOVENSKEJ AKADEMIE VIED

***Hospodársky vývoj Slovenska
v roku 2018
a výhľad do roku 2020***

Zaostrené na: prerušenie konvergenzie

Karol Morvay a kolektív

Bratislava 2019

Autorský kolektív:

doc. Ing. Daniel Dujava, PhD.

Ing. Karol Frank, PhD.

Ing. Martin Hudcovský, PhD.

Ing. Tomáš Jeck, PhD.

doc. Ing. Martin Lábaj, PhD.

Ing. Karol Morvay, PhD.

Autori sú pracovníkmi Ekonomického ústavu SAV.

Oponenti:

Ing. Eva Pongrácz, PhD.

Prof. Ing. Milan Žák, CSc.

Práca je súčasťou riešenia projektu VEGA č. 2/0097/19

Jazyková redaktorka: Mgr. Judita Páleníková

Technické spracovanie: Silvia Rémayová

© Ekonomický ústav Slovenskej akadémie vied
Bratislava 2019

ISBN 978-80-7144-300-1 (printová verzia)

ISBN 978-80-7144-301-8 (online verzia)

VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied
ISBN

OBSAH

ÚVOD	5
1. CELKOVÝ POHĽAD NA HOSPODÁRSKY VÝVOJ	6
1.1. Dobiehanie úrovne najvyspelejších sa zaseklo	6
1.2. Nevídaná situácia na trhu práce	13
1.3. Makrostabília a rast v symbióze	18
2. ŠTRUKTURÁLNE ZMENY V SLOVENSKOM HOSPODÁRSTVE	22
3. VÝVOJ KVALITATÍVNYCH FAKTOROV EKONOMICKÉHO ROZVOJA	34
4. VÝVOJ ZAMESTNANOSTI A MIEZD	46
5. CENOVÝ VÝVOJ	58
6. MENOVÁ POLITIKA EURÓPSKEJ CENTRÁLNEJ BANKY A JEJ IMPLIKÁCIE PRE SLOVENSKÚ EKONOMIKU	68
7. VEREJNÉ FINANČIE	80
8. HOSPODÁRSKOPOLITICKÉ A LEGISLATÍVNE OPATRENIA V ROKU 2018	93
9. ZHRNUTIE A VÝHLAD DO ROKU 2020	100
9.1. Vplyvy, ktoré rozhodujú a budú rozhodovať	100
9.2. Očakávané vývojové tendencie	104
9.3. Obnoví sa konvergencia?	109
LITERATÚRA	112

ÚVOD

Tradícia vydávania publikácie *Hospodársky vývoj Slovenska* je rovnako dlhá ako existencia samostatnej Slovenskej republiky. Tím z Ekonomického ústavu SAV pripravuje od roku 1993 každoročne svoj analytický a hodnotiaci pohľad na hospodársky vývoj Slovenska. Hoci v názve publikácie sú uvádzané konkrétne roky, snažíme sa posledný vývoj zasadiť aj do kontextu dlhšieho obdobia.

V porovnaní s predchádzajúcimi rokmi prinášame inováciu. Každý rok bude mať publikácia *Hospodársky vývoj Slovenska* vybraný nejaký prierezový problém, na ktorý zaostrí svoju pozornosť. Tohto roku je takýmto prierezovým problémom prerušenie, resp. zaseknutie sa reálnej konvergenzie. Slovenská ekonomika totiž v uplynulých rokoch prerušila proces dobiehania výkonnosti najvyspelejších ekonomík. Používame aj výraz *zaseknutá* konvergenzia z dôvodu, že ono zaseknutie predstavuje dočasné prerušenie, ktoré sa môže znovu uvoľniť a spustiť. A tak vnímame aj problém reálnej konvergenzie – ako dočasne zablokaný, s možnosťou znovuuvoľnenia.

V ekonomických debatách na Slovensku v poslednom období silno rezonovali aj iné témy – téma nedostatku pracovných síl alebo téma tlaku na rast miezd a z toho vyplývajúcej zmeny v konkurencieschopnosti. Tieto a ďalšie témy nemohli ujsť pozornosti ani v tohtoročnej publikácii.

V jednotlivých kapitolách je venovaná pozornosť hodnoteniu ekonomickej úrovne a výkonu ekonomiky, hospodárskej politike, vývoju na trhu práce, pohybu cenovej hladiny ako aj opatreniam, ktoré zmenili ekonomické prostredie. Vo viacerých kapitolách, pri rôznych čiastkových problémoch sa však hľadá aj súvislosť s centrálnym problémom, konvergenciou. Po úvodnom súhrnnom pohľade na ekonomiku prichádza rad detailnejších pohľadov na čiastkové problémy, aby sme sa nakoniec vrátili k syntetickému pohľadu a naznačili očakávaný vývoj v blízkej budúcnosti.

1. CELKOVÝ POHĽAD NA HOSPODÁRSKY VÝVOJ

Vstupná kapitola predkladá koncentrovaný, súhrnný pohľad na hospodársky vývoj. Pomenúvame základné vývojové tendencie a kladieme si otázku, ktoré tendencie sú dlhšie pretrvávajúce a kde sa objavujú nové momenty. Takisto je tu prvé priblíženie sa k problému, na ktorý sústredíme pozornosť – na problém spomalenia reálnej konvergenie. Okrem tohto centrálného problému si všímame aj problém nedostatku pracovnej sily, prejavy zrýchlenia rastu nákladov práce alebo stav makroekonomickej stability. Ďalšie kapitoly sa detailnejšie venujú pohľadom na vybrané čiastkové problémy.

1.1. Dobiehanie úrovne najvyspelejších sa zaseklo

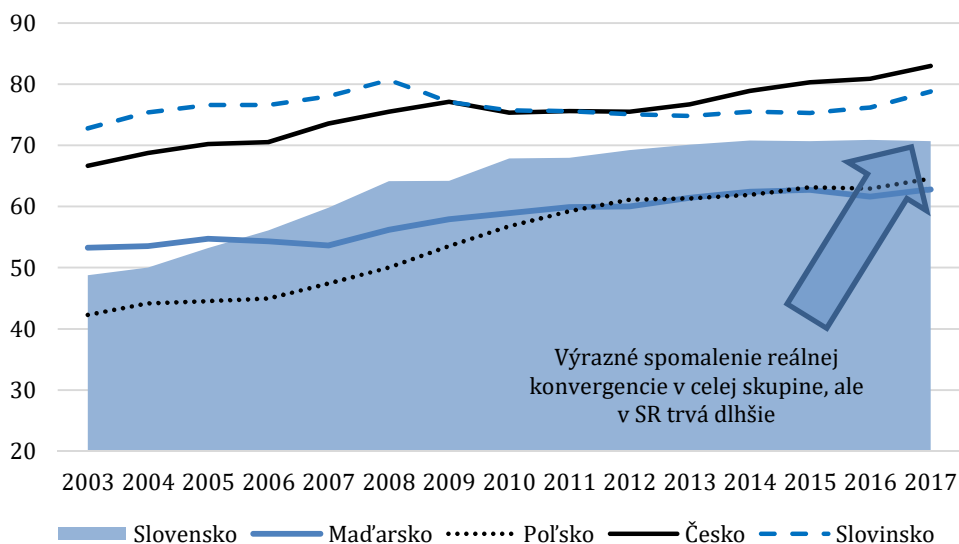
Dobiehanie úrovne najvyspelejších ekonomík (reálna konvergenca) je prirodzenou ambíciou aktérov v ekonomikách, ktoré za špičkou zaostávajú. Slovenská ekonomika v tomto procese dosiahla významný posun od začiatku svojej transformácie na trhovú ekonomiku. Ale už v minuloročnom vydaní tejto publikácie sme upozorňovali na prerušenie procesu reálnej konvergenie v posledných rokoch. S odstupom roku a s väčším množstvom dát môžeme konštatovať, že problém je ešte výraznejší (nie je náhoda, že sme ho vybrali za námet, na ktorý je zaostrená pozornosť tohtoročnej publikácie).

Razantné približovanie sa úrovne slovenskej ekonomiky k úrovni EÚ 15¹ skončilo v roku 2012. Odvtedy úroveň slovenskej ekonomiky dosahuje úroveň tesne nad 70 % úrovne EÚ 15 (graf 1.1). To neznamena stagnáciu slovenskej ekonomiky. Znamená to však, že skupina ekonomík, ktorú chce slovenská ekonomika dobehnúť, zvyšuje svoju úroveň podobným tempom, ako ju zvyšuje slovenská ekonomika.

Dva výrazne odlišné obrazy o reálnej konvergencii SR voči EÚ 15 dostávame, keď si separátne všímame *predkrízové obdobie* 2001 – 2008 a *pokrízové obdobie* 2010 – 2017 (grafy 1.2. a 1.3.).

¹ Používame porovnanie s EÚ 15, keďže toto je skupina ekonomicky vyspelejších krajín EÚ. Parametre tejto skupiny nie sú ovplyvnené menej vyspelými ekonomikami, ktoré pristupovali od roku 2004.

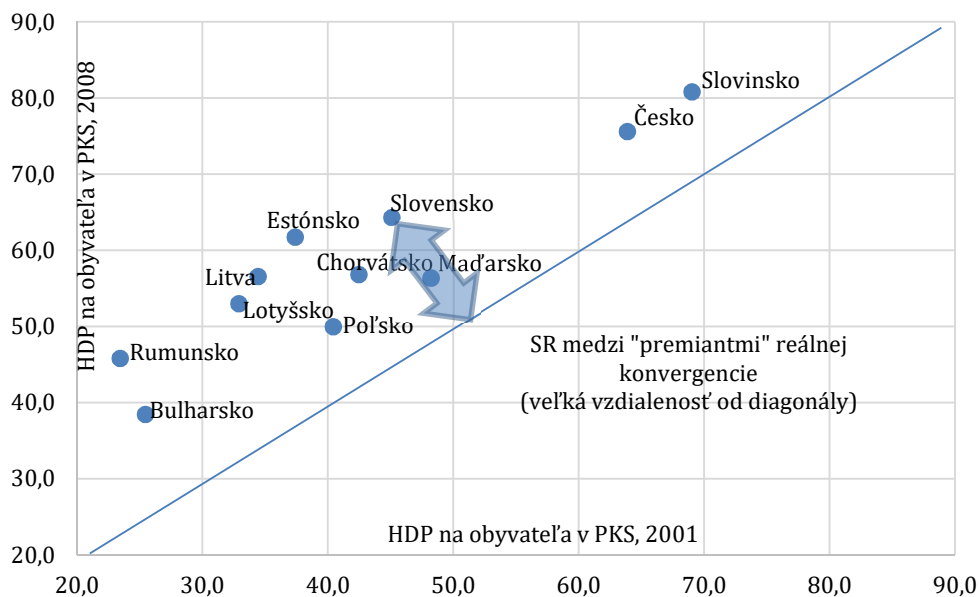
Graf 1.1

Priebeh reálnej konverencie (úroveň HDP na obyvateľa v PPS, EÚ 15 = 100)

Poznámka: V čase prípravy textu ešte nebol dostupný údaj za 2018.

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostatu.

Graf 1.2

Zmeny ekonomickej úrovne v období 2001 –2008 (predkrízové obdobie)
(úroveň HDP na obyvateľa v PKS ako % z úrovne EÚ 15)

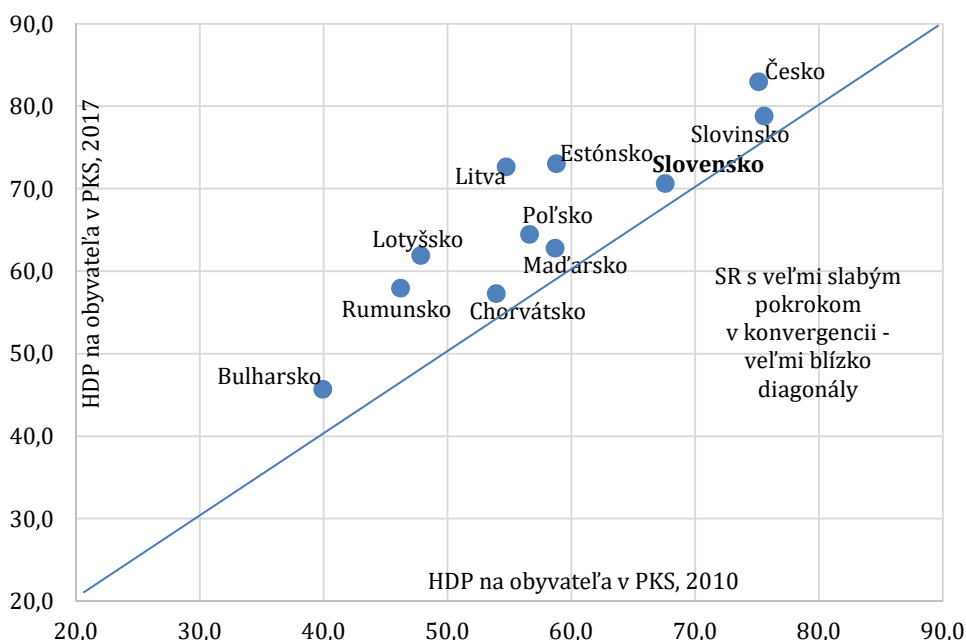
Prameň: Eurostat.

V období do roku 2008 dosiahlo Slovensko značný pokrok, v grafe 1.2 vyjadrený vzdialenosťou od diagonály (táto vzdialenosť bola v prípade SR najväčšia z krajín V4). Ale v neskoršom období (2010 – 2017) je bod určujúci polohu SR takmer na diagonále (graf 1.3). To znamená skoro žiadny pokrok v reálnej konvergencii. Keďže napr. v Litve a Estónsku reálna konvergencia pokračovala aj v tomto období, tieto ekonomiky prebehli Slovensko v úrovni HDP na obyvateľa v PKS (porovnaj na zvislých osiach grafov 1.2 a 1.3).

Graf 1.3

Zmeny ekonomickej úrovne v období 2010 – 2017 (pokrízové obdobie)

(úroveň HDP na obyvateľa v PKS ako % z úrovne EÚ 15)

Prameň: Eurostat.

Očakávaný obraz dobíhania najvyspelejších ekonomík by mal vyzerat' asi tak, že dobíhajúca (teda slabšia) ekonomika má vyššie tempo rastu HDP, ale aj vyššie tempo rastu cenovej hladiny² ako dobíhaná (t. j. vyspelejšia) ekonomika. Tejto schéme zodpovedal vývoj slovenskej

² Na dobíhanie sa tým využíva aj tzv. inflačný kanál. Silnejúca, dobíhajúca ekonomika prestáva byť „lacná“. Vysvetľuje to tzv. Balassa-Samuelsonov efekt.

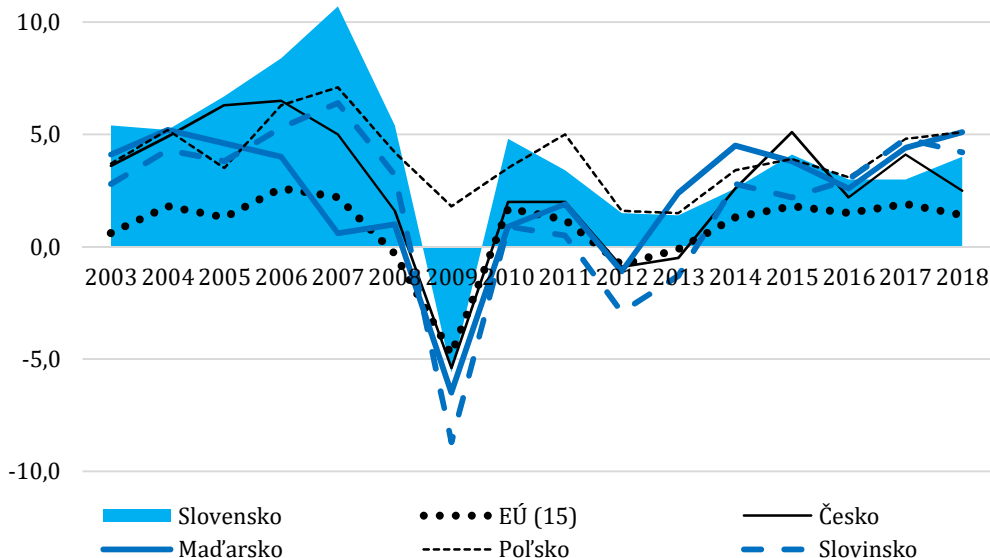
ekonomiky približne do roku 2012. Následné zaseknutie sa konvergenzie bolo spojené s týmito javmi:

- Slovenská ekonomika prestala byť lídrom v dynamike rastu HDP (graf 1.4). V období rokov 2012 – 2017 sa stratil predtým prítomný predstih tempa rastu ekonomiky SR pred ostatnými ekonomikami SVE 5 (V4 + Slovinsko). V období 2003 – 2008 bola slovenská ekonomika rastovým lídrom skupiny a podobne sa to ešte zopakovalo tesne po prekonaní recesie, t. j. v rokoch 2010 – 2012. Odvtedy už slovenská ekonomika takéto postavenie nemá. Na toto poukázala aj Európska komisia: tá pri hodnotení problému spomalenej konvergenzie hovorila o vyčerpaní tých rastových stimulov, ktoré poháňali ekonomiku v minulosti (hlavne prílev priamych zahraničných investícií a z toho plynúce efekty, bližšie Európska komisia, 2019a).
- Svoju negatívnu rolu tu zohrala veľmi nízka miera inflácie (až deflácia) a s ňou spojené zastavenie cenovej konvergenzie. Približne v období 2011 – 2016 v celej skupine V4 absentovala tzv. cenová konvergenzia (cenových hladín HDP). Cenová hladina týchto ekonomík prestala dobiehať cenovú hladinu ekonomicky vyspelejších štátov (graf 1.5). Na tento jav sme v minulých vydaniach tejto publikácie už upozorňovali, vnímali sme ho skôr ako problém. Predpokladáme totiž, že krajiny V4 musia svojich ekonomicky vyspelejších partnerov dobiehať tak v reálnej výkonnosti a produktivite, ako aj v cenovej hladine. Obidve tieto konvergenzie (reálna aj cenová) by mali byť prepojené (to však neznamená, že musia byť v súlade v každom momente a ani to, že by ich tempo malo byť rovnaké). V závere obdobia vidno opätovnú cenovú konvergenziu (cenové hladiny pre HDP boli v čase prípravy tohto textu dostupné len do roku 2017). S oživovaním inflácie pravdepodobne ožíva aj cenová konvergenzia – tejto téme sa podrobnejšie venujeme na inom mieste v tejto publikácii.
- Pri rovnaní výšky HDP na obyvateľa v štandarde kúpnej sily alebo parity kúpnej sily PKS treba počítať s nepresnosťami a nedokonalosťami, ktoré problém zaseknutej konvergenzie ešte zvyrazňujú.³

³ K dopadu nedokonalostí vo výpočte parity kúpnej sily aj celkovo k tomuto problému pozri Habrman (2018).

Graf 1.4

Zmeny reálneho HDP: Slovensko prestalo byť rastovým lídrom (medziročné zmeny v %)

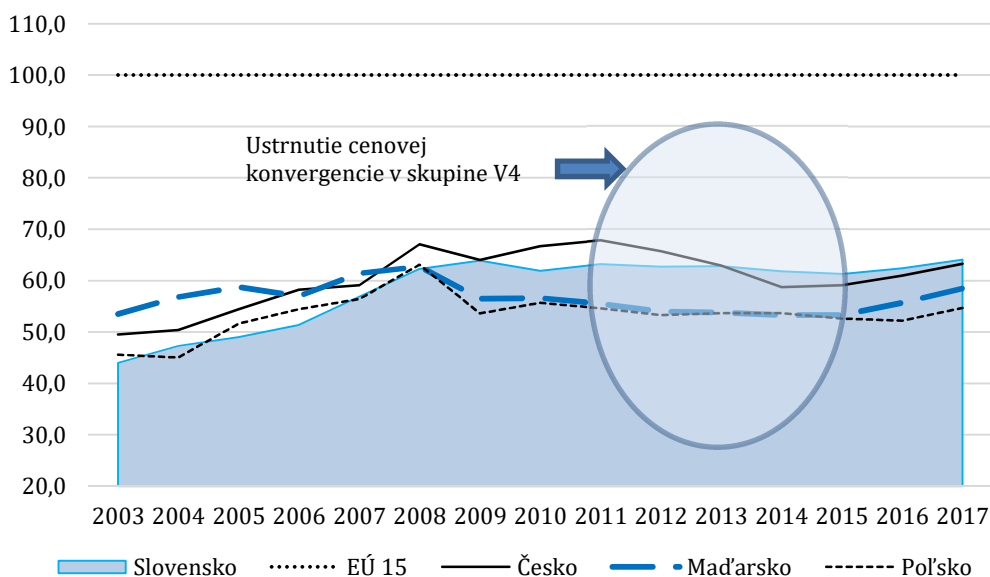

Prameň: Eurostat.

Graf 1.5

Konvergencia cenových hladín

(cenové hladiny v porovnaní s EÚ 15, úroveň EÚ 15 = 100)

Poznámka: Cenová hladina pre celé HDP.

Prameň: Eurostat.

Tabuľka 1.1 ponúka prehľad parametrov konvergenencie, spája konvergenciu HDP na obyvateľa a konvergenciu cenových hladín. Pracujeme tu s tromi ukazovateľmi (všetky sú vyjadrené ako pomer k úrovni EÚ 15):

1) HDP na obyvateľa v bežných cenách v € (alebo inej národnej mene podľa výmenného kurzu). Tu sú pomery voči EÚ 15 nízke, sú poznačené nielen nižšou reálnou výkonnosťou, ale aj nižšou cenovou hladinou v krajinách V4. Tak napr. takto vyjadrená ekonomická úroveň SR nedosahuje ani polovicu priemeru EÚ 15 (45,3 % v roku 2017).

2) HDP na obyvateľa v parite kúpnej sily (PKS). Pri tomto vyjadrení sa úroveň HDP na obyvateľa koriguje o rozdiely v cenových hladinách medzi porovnávanými ekonomikami. Pomery krajín V4 voči EÚ 15 sú tu nevyhnutne vyššie ako v prípade použitia predchádzajúceho indikátora (úroveň ekonomiky SR dosiahla v roku 2017 asi 70,7 % úrovne ekonomík EÚ 15).

3) Cenová hladina HDP. Stav a vývoj pomeru cenových hladín vysvetľuje rozdiely medzi vyššie uvedenými dvomi indikátormi HDP na obyvateľa (zblížovaním cenových hladín sa znižuje rozdiel medzi dvomi uvedenými indikátormi výkonnosti). V dlhodobom horizonte tak možno očakávať, že sa cenové hladiny budú zblížovať, a tým sa bude strácať rozdiel medzi vyjadrením ekonomickej úrovne v národnej mene podľa bežného výmenného kurzu a v PKS. HDP na obyvateľa v oboch vyjadreniach bude dobiehať úroveň najvyspelejších ekonomík a rozdiel medzi dvomi parametrami HDP na obyvateľa sa bude strácať.

Z pohľadu slovenskej ekonomiky v posledných rokoch absentoval želaný vzťah medzi parametrami výkonu ekonomiky a pohybmi cenových hladín – z toho vyplynula stagnácia hodnôt HDP na obyvateľa v PKS (pozri na základe vzťahov v tabuľke 1.1). Zmena HDP na obyvateľa v PKS je daná zmenou HDP na obyvateľa v národnej mene a zmenou cenovej hladiny. Ak má slovenská hodnota HDP na obyvateľa v PKS dobiehať najvyspelejšie štáty, musí byť dobiehanie úrovne výkonnosti rýchlejšie ako dobiehanie úrovne cenovej hladiny. A tento vzťah za ekonomiku SR v posledných rokoch neplatil. V ostatných krajinách vychádzali parametre konvergenencie priaznivejšie. To je dané aj tým, že na rozdiel od minulosti už slovenská ekonomika nebola tou najrýchlejšie rastúcou v regióne (čo už bolo spomínané vyššie).

Tabuľka 1.1

Parametre vývoja konvergencie v ekonomikách V4

	2014	2015	2016	2017
Slovensko				
HDP na obyvateľa v bežných cenách v € (% úrovne EÚ 15)	43,7	43,3	44,2	45,3
Medziročná zmena pomeru HDP na obyvateľa, index (iY)		0,991	1,021	1,024
Cenová hladina ako % cenovej hladiny EÚ 15	61,8	61,3	62,4	64,1
Medziročná zmena pomeru cenových hladín, index (iP)		0,992	1,018	1,028
HDP na obyvateľa v PKS (% úrovne EÚ 15)	70,8	70,7	70,9	70,7
Medziročná zmena pomeru HDP na obyvateľa v PKS, index (=iY/iP)		0,999	1,003	0,996
Česko				
HDP na obyvateľa v bežných cenách v € (% úrovne EÚ 15)	46,4	47,4	49,4	52,5
Medziročná zmena pomeru HDP na obyvateľa, index (iY)		1,021	1,042	1,064
Cenová hladina ako % cenovej hladiny EÚ 15	58,7	59,1	61,0	63,3
Medziročná zmena pomeru cenových hladín, index (iP)		1,005	1,034	1,038
HDP na obyvateľa v PKS (% úrovne EÚ 15)	78,9	80,3	80,9	83,0
Medziročná zmena pomeru HDP na obyvateľa v PKS, index (=iY/iP)		1,016	1,008	1,026
Maďarsko				
HDP na obyvateľa v bežných cenách v € (% úrovne EÚ 15)	33,3	33,4	34,4	36,8
Medziročná zmena pomeru HDP na obyvateľa, index (iY)		1,003	1,029	1,069
Cenová hladina ako % cenovej hladiny EÚ 15	53,3	53,3	55,7	58,5
Medziročná zmena pomeru cenových hladín, index (iP)		1,000	1,045	1,050
HDP na obyvateľa v PKS (% úrovne EÚ 15)	62,4	62,7	61,6	62,8
Medziročná zmena pomeru HDP na obyvateľa v PKS, index (=iY/iP)		1,004	0,983	1,019
Poľsko				
HDP na obyvateľa v bežných cenách v € (% úrovne EÚ 15)	38,6	38,5	37,9	40,5
Medziročná zmena pomeru HDP na obyvateľa, index (iY)		0,997	0,984	1,067
Cenová hladina ako % cenovej hladiny EÚ 15	53,7	52,6	52,2	54,7
Medziročná zmena pomeru cenových hladín, index (iP)		0,980	0,992	1,048
HDP na obyvateľa v PKS (% úrovne EÚ 15)	61,9	63,1	62,9	64,5
Medziročná zmena pomeru HDP na obyvateľa v PKS, index (=iY/iP)		1,020	0,996	1,025

Prameň: Eurostat a vlastné výpočty.

1.2. Nevídaná situácia na trhu práce

Významnou témou rezonujúcou v ekonomických debatách v posledných dvoch rokoch bol dovtedy nevídaný vývoj na trhu práce: nedostatok pracovných síl a (s tým súvisiaci) posilnený rast miezd. Počas takmer troch dekád bol trh práce neuralgickým bodom ekonomiky z úplne iných dôvodov: kvôli vysokej miere nezamestnanosti a veľmi slabej tvorbe nových pracovných miest.

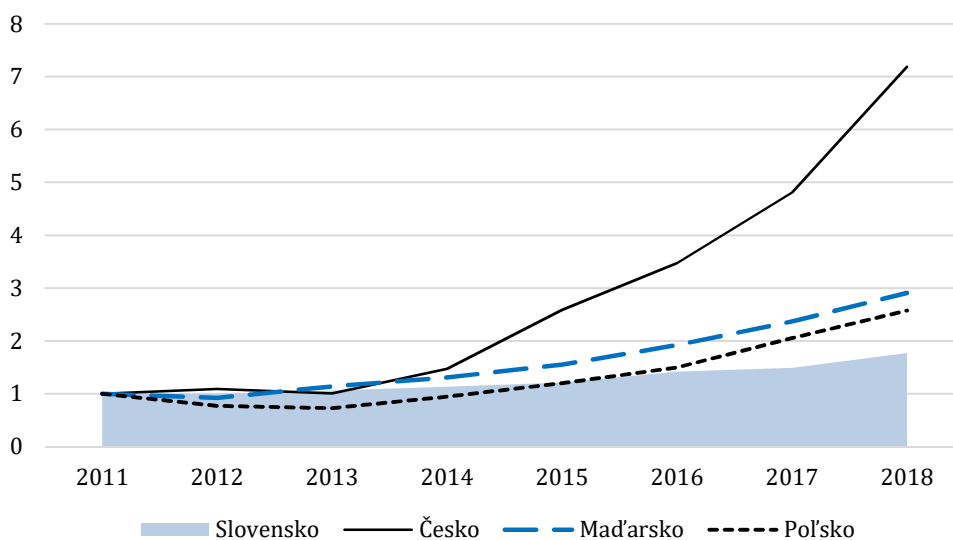
Skutočnosť, že sa objaví ešte pred rokom 2020 problém nedostatku pracovných síl, však nebola celkom neočakávaná. Tento problém sa objavil v značnom predstihu v niektorých vizionárskych či strategických dokumentoch⁴ a v náznakoch sa objavil aj vo vývoji reálnej ekonomiky o dekádu skôr (v období 2007 – 2008), následne bol však tento jav odsunutý do budúcnosti prichádzajúcou recesiou ekonomiky.

Pre posúdenie problému nedostatku pracovných síl tu používame štatistiku obsadených a voľných pracovných miest. Počet voľných PM sa v slovenskej ekonomike v období 2016 – 2018 skutočne zvýšil (a to hlavne v roku 2018, pozri v grafe 1.6). Ale skutočnosťou je aj to, že v ostatných krajinách V4 vzrástol počet voľných PM ešte výraznejšie (najviac v Česku). Počet voľných PM na Slovensku dosiahol v roku 2018 približne 1,8-násobok ich počtu z roku 2011. V ČR za to isté obdobie stúpol na 7-násobok. Problém nedostatku pracovných síl sa tak na Slovensku objavuje s oneskorením a v miernejšej podobe ako v susedných ekonomikách (to však neznamená, že by ten problém v SR nebol významný). Je to vysvetliteľné tým, že v predchádzajúcich rokoch bola v SR iná situácia na trhu práce. Pri vysokej miere nezamestnanosti v SR tu bol značný priestor pre napĺňanie vytváraných pracovných miest (pozri aj v kapitole venovanej zamestnanosti). V susedných štátoch V4 problém s nenapĺňaním pracovných miest preto musel nastať skôr. V SR tak ešte mohla silno rásť zamestnanosť a relatívne pomalšie rástol počet voľných PM. V susedných ekonomikách už nebol taký významný priestor pre rast zamestnanosti a rýchlejšie teda rástol počet voľných, neobsadených PM.

⁴ Napr. Ekonomický ústav SAV (2008). V dokumente nazvanom Dlhodobá vízia rozvoja slovenskej spoločnosti bol predpovedaný nástup stupňujúceho sa nedostatku pracovných síl pred rokom 2020.

Graf 1.6

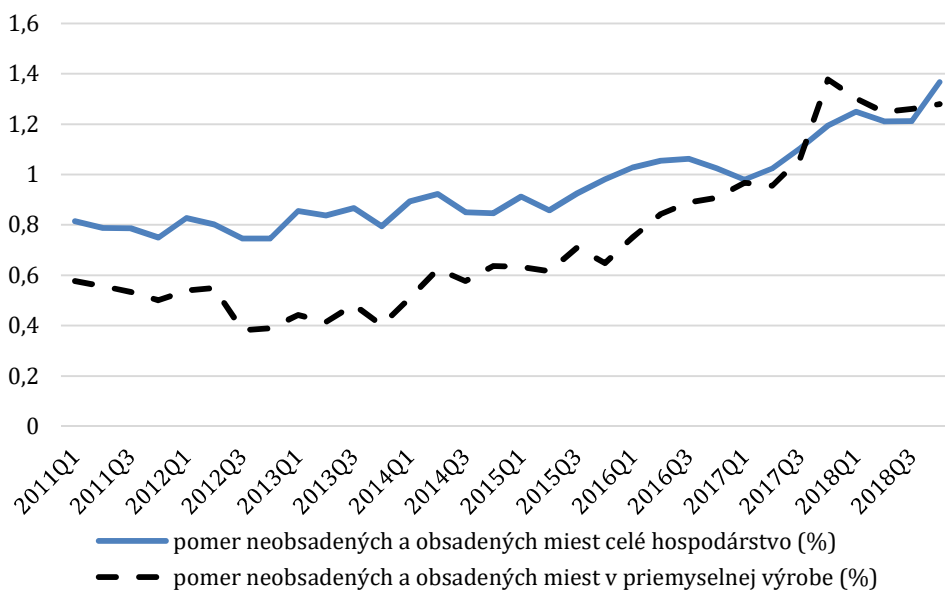
Vývoj počtu neobsadených pracovných miest v ekonomikách V4 (index, 2011 =1)

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostatu.

Graf 1.7

Pomer neobsadených a obsadených pracovných miest v slovenskej ekonomike (v %)

Poznámka: $100 \cdot (\text{počet neobsadených} / \text{počet obsadených})$.

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostatu.

Pomer voľných a obsadených PM sa v SR menil iba relatívne nevýrazne, viditeľnejšia je až zmena v roku 2018. Trochu strmšie stúpanie mal tento pomer v priemyselnej výrobe (graf 1.7).

V roku 2018 badáme v SR spomalenie prírastku počtu obsadených pracovných miest pri výraznom zrýchlení prírastku voľných PM (tabuľka 1.2). Prírastok počtu obsadených PM už zrejme narážal na svoje limity, a tak narastal počet neobsadených (voľných) PM. Tak kým v roku 2017 na 100 dodatočných obsadených PM pripadlo 2,8 dodatočných voľných miest, tak v roku 2018 to už bolo 13,9 dodatočných voľných na 100 dodatočných obsadených.

Tabuľka 1.2

Smerovanie k nedostatku pracovných síl: počty voľných a obsadených pracovných miest

	2016	2017	2018
Počet voľných pracovných miest	20 054	21 123	25 088
Počet obsadených pracovných miest	1 924 520	1 963 146	1 991 639
Medziročný prírastok počtu voľných PM	2 855	1 070	3 965
Medziročný prírastok počtu obsadených PM	53 213	38 626	28 493
Pomer prírastku voľných a obsadených PM v %	5,4	2,8	13,9

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostatu.

Zvýšenie vzácnosti voľnej pracovnej sily prispelo k nárastu mzdovej hladiny a nákladov práce. V rokoch 2017 a 2018 sa podstatne zrýchlil rast miezd v SR. A podobne aj v okolitej skupine ekonomík V4.

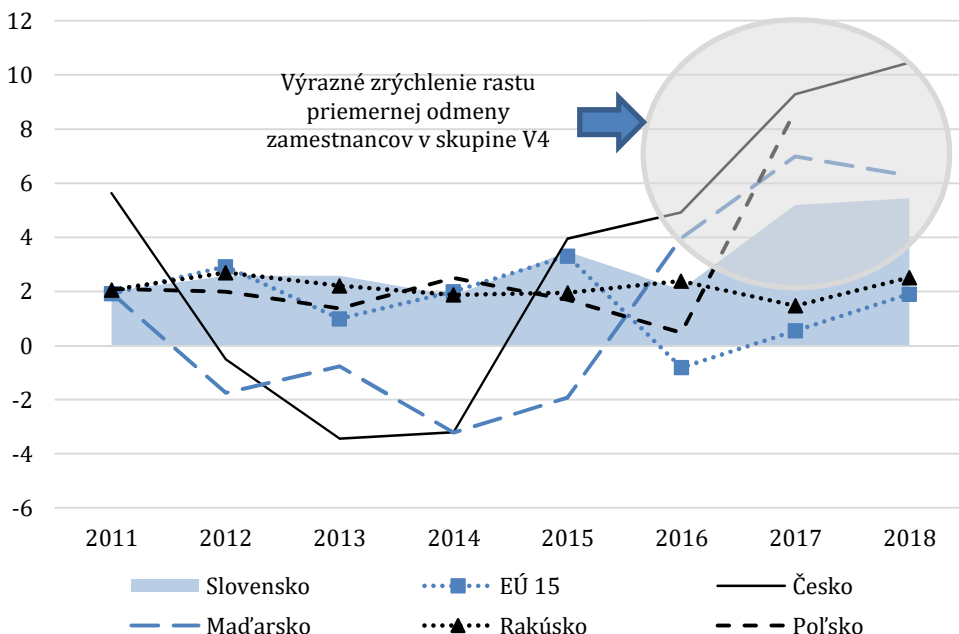
Pre medzinárodné porovnanie tu používame kategóriu odmeny zamestnancov. Táto kategória odráža nielen mzdy, ale aj príspevky (odvody) do fondov sociálneho zabezpečenia. Je teda širšou kategóriou ako kategória miezd, zobrazuje skôr celkové náklady práce. Objem odmien zamestnancov vydelení počtom zamestnancov dáva priemernú odmenu zamestnanca (počet zamestnancov podľa metodiky národného účtovníctva).

Ak konštatujeme nápadné zrýchlenie rastu odmien zamestnancov v SR po roku 2016, musíme tiež konštatovať podobné, dokonca ešte výraznejšie zrýchlenie v niektorých okolitých krajinách (graf 1.8). Tempo rastu priemernej odmeny zamestnanca bolo v SR stále podstatne miernejšie v porovnaní s Českom alebo Maďarskom. Tu pripomíname skôr už spomínaný jav – vzácnosť pracovných síl sa v okolitých ekonomikách objavila skôr a výraznejšie ako v SR.

Graf 1.8

Vývoj priemernej odmeny zamestnancov

(medziročné zmeny priemernej odmeny zamestnancov v %)

Poznámky: Priemerná odmena zamestnanca je vypočítaná tak, že sú odmeny zamestnancov (ročný objem) vydelené počtom zamestnancov. Počet zamestnancov podľa metodiky národného účtovníctva.

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostatu.

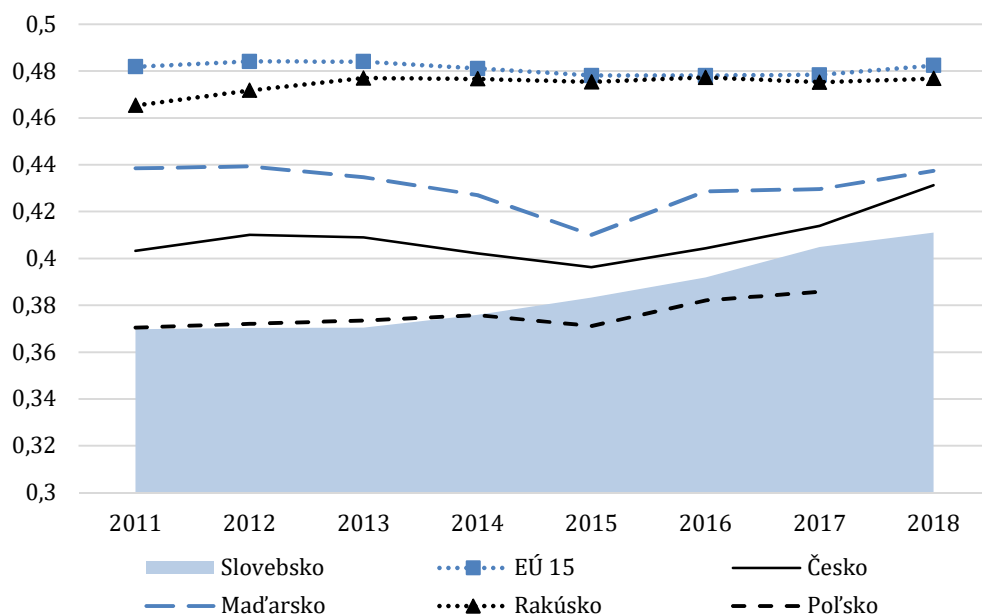
Akcelerácia rastu priemernej odmeny zamestnanca sa logicky spája so zvýšením podielu odmien zamestnancov na HDP (rastie tzv. *mzdová kvóta* = *wage share* = *labour share*). Tento ukazovateľ udáva, aká časť vytvorených príjmov v spoločnosti plyní zamestnancom vo forme miezd. Pre SR bývala príznačná nízka a dlhodobo skôr klesajúca mzdová kvóta⁵, v poslednom období vidno predtým nepoznaný rast tohto ukazovateľa. Nárast mzdovej kvóty (čo je inak povedané aj nárast tzv. jednotkových nákladov práce, teda nákladov práce pripadajúcich na jednotku výstupu) znamená oslabovanie mzdovej konkurencieschopnosti slovenskej ekonomiky. K tomu nepochybne došlo, ale znovu sa dá pripomenúť, že nárast mzdovej kvóty je realitou aj v ostatných krajinách regiónu. Aj to, že hodnota mzdovej kvóty v SR bola ešte pred 4 – 5 rokmi taká nízka, že aj

⁵ Nižšia mzdová kvóta (= nižšie jednotkové náklady práce) predstavovala tzv. mzdový vankúš. Bol to faktor konkurencieschopnosti. Postupne však vyprcháva (k tomu pozri napr. Lábaj, 2018a).

po jej raste v posledných rokoch je jej hodnota v medzinárodnom porovnaní stále relatívne nízka. Nepochybne však mzdová konkurenčná výhoda SR vyprcháva a sotva je strategickým cieľom jej zachovávanie.

Graf 1.9

Mzdová kvóta – podiel odmien zamestnancov na hrubej pridanej hodnote

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostatu.

Nárast nákladov práce, mzdovej hladiny či mzdovej kvóty je na jednej strane ohrozením konkurencieschopnosti. Presnejšie, je ohrozením doteraz využívaného typu konkurencieschopnosti. Treba však vnímať aj možné vplyvy rastu miezd na zrýchlenie rastu produktivity, na automatizáciu a digitalizáciu či na štruktúrne zmeny v ekonomike. Je vysoko pravdepodobné, že silný nárast nákladov práce povedie k racionalizácii využívania pracovných síl. A to sa môže udiť lepšou organizáciou aj zavádzaním technológií, ktoré znižujú pracovnú náročnosť. A tak si silný rast nákladov práce nevyhnutne vyžiada adekvátne silný rast produktivity, a to dvomi spôsobmi:

- Cez organizačné zmeny a zavádzanie technológií, ktoré nahrádzajú pracovnú silu a posúvajú produktivitu na novú úroveň (napr. cez automatizáciu, digitalizáciu).

- Druhý spôsob spočíva v štrukturálnych zmenách v produkčnej štruktúre: Z trhu budú vylúčené podniky, ktoré nebudú schopné vyplácať vyššie mzdy (stratia schopnosť konkurovať). A pracovná sila sa preleje do tých podnikov, ktoré budú produktívnejšie a budú schopné držať krok s rastom mzdovej hladiny. Je nezmyselné tomuto procesu brániť (a konzervovať nízke mzdy aj pôvodnú štruktúru ekonomiky), ľahšiu adaptáciu však možno podporiť.

Znamená to, že rast mzdovej hladiny môže podporiť reštrukturalizáciu a podporiť procesy automatizácie a digitalizácie.

1.3. Makrostabília a rast v symbióze

V predchádzajúcich rokoch sme upozorňovali na zrýchľovanie rastu konečnej spotreby domácností. Tá bola aj rozhodujúcim ťahúňom domáceho dopytu a bola tiež dôvodom pre zadlžovanie domácností. Expanzia konečnej spotreby domácností pretrvala aj v roku 2018. Naďalej silno rástla, ale jej rast už neakceleroval (graf 1.10).

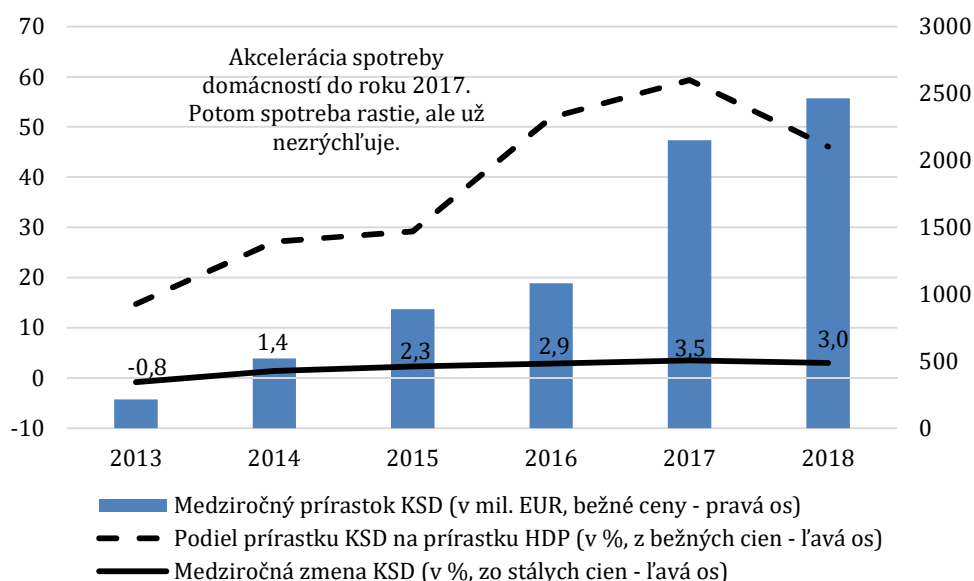
Rast spotreby domácností je obvyčajne sprievodným javom vyššie spomínaného rastu miezd a mzdovej kvóty (k tomuto vzťahu pozri napr. Zeman, 2017).

V uplynulých dvoch rokoch (2017 a 2018) sa zvýšila váha domáceho dopytu na prírastkoch HDP. Rozhodujúcu rolu v tom hrá priaznivejší vývoj investičného dopytu (tvorby hrubého kapitálu). Pri relatívne stabilných podieloch spotreby domácností aj spotreby verejnej správy to bola práve tvorba kapitálu, ktorá bola zodpovedná za silné výkyvy podielov celkového domáceho dopytu v posledných rokoch (graf 1.11).

Zvýšenie podielu tvorby kapitálu na prírastku HDP môže prispieť k urýchleniu konvergencie. V minulých rokoch (hlavne v roku 2016) tvorba kapitálu klesla na úrovne, ktoré sme vnímali ako problematické. Miera investovania (podiel tvorby kapitálu na HDP) totiž klesla na úrovne priemeru najvyspelejších ekonomík EÚ. A predpokladáme, že sa tak stalo prirýchlo – ekonomika, ktorá potrebuje dobiehať výkonnostnú špičku, by mala mať podiel tvorby kapitálu vyšší, ako je v dobiehaných ekonomikách.

Graf 1.10

Parametre vývoja konečnej spotreby domácností

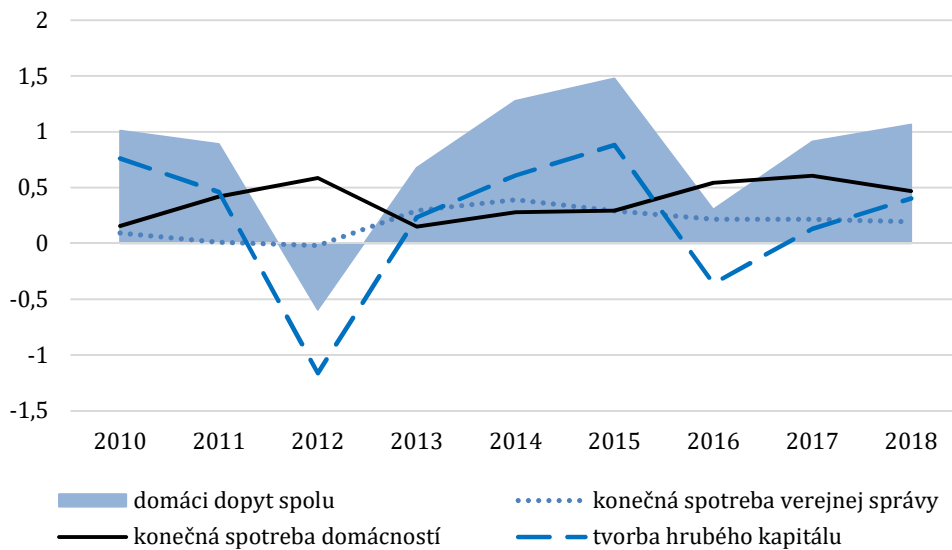

Poznámka: KSD – konečná spotreba domácností.

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostatu.

Graf 1.11

Podiel zložiek domáceho dopytu na prírastku HDP

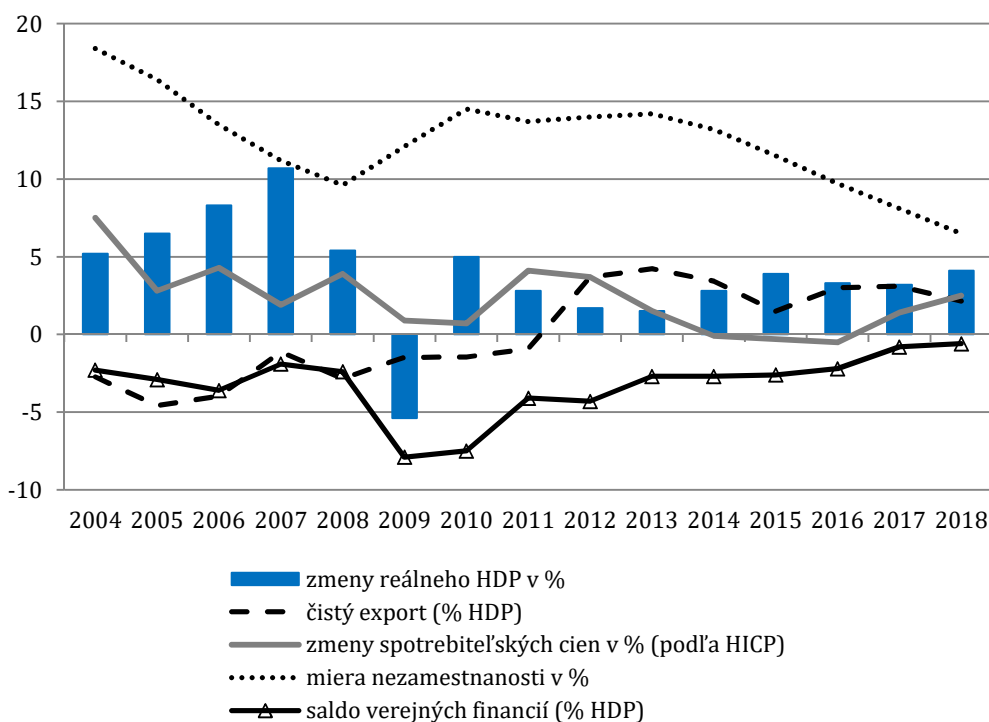
Poznámka: Domáci dopyt je agregovaná veličina, jej súčasťou sú ostatné uvedené parametre. Podiely zložiek domáceho dopytu na prírastku HDP sú počítané z údajov v bežných cenách.

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostatu.

Pre posúdenie stavu makroekonomickej rovnováhy tu vyberáme iba niekoľko základných parametrov (graf 1.12) s tým, že podstatne podrobnejšie hodnotenia prejavov rovnováhy či nerovnováhy hospodárstva prichádzajú na rad v ďalších kapitolách.

Graf 1.12

Vývoj hlavných parametrov makroekonomickej rovnováhy v slovenskej ekonomike

Poznámka: Miera nezamestnanosti podľa výberového zisťovania pracovných síl.

Prameň: Eurostat, Ministerstvo financií SR (2019) a vlastné výpočty podľa týchto údajov.

Základné parametre vnútornej či vonkajšej rovnováhy sa pohybovali v bezpečnom koridore:

- Deficit verejných financií sa v posledných rokoch postupne zmiernoval (prítom cieľ vyrovnaného rozpočtu stále pred vládami uniká, figuruje v prijatom rozpočte verejnej správy pre rok 2019).
- Už niekoľko rokov po sebe sa zlepšujú parametre trhu práce, v roku 2018 klesla miera nezamestnanosti na také úrovne, aké v minulosti bolo veľmi odvážne predpovedať (6,5 % podľa výberového zisťovania

pracovných síl). Nedostupnosť vhodnej pracovnej sily mohla byť v niektorých odvetviach už bariérou rýchlejšieho rastu.

- Miera inflácie sa v roku 2018 zvýšila na prijateľnú hodnotu 2,5 %. Táto úroveň je už bezpečne ďaleko od deflácie, ktorá postihla ekonomiku v rokoch 2014 – 2016. A zároveň dáva priestor pre cenovú konvergenciu voči vyspelejším ekonomikám.

Popri týchto relatívne priaznivých parametroch rovnováhy sa zrýchlil ekonomický rast (rast reálneho HDP vo výške 4,1 % bol najsilnejší od roku 2010). Znamená to vcelku dobrý súlad ekonomického rastu a makro-stability. A navyše, takéto zosilnenie rastu zrejme znamená aj obnovenie konvergenie úrovni HDP na obyvateľa voči výkonnostnej špičke EÚ (k potvrdeniu ešte v čase prípravy textu neboli dostupné údaje).

2. ŠTRUKTURÁLNE ZMENY V SLOVENSKOM HOSPODÁRSTVE

V prvej časti tejto kapitoly analyzujeme vývoj pridanej hodnoty a zamestnanosti v jednotlivých odvetviach. Spôsob analýzy kopíruje tradičný formát z predchádzajúcich vydaní, keď analyzujeme príspevky jednotlivých odvetví v posledných troch rokoch k celkovému rastu pridanej hodnoty v percentuálnych bodoch, ako aj ich podiely na celkovom raste. Pri odvetvových zmenách zamestnanosti si všímame ročné miery rastu zamestnanosti v období 2016 až 2018, absolútnu zmenu zamestnanosti za posledný rok, a podiely odvetví na celkovej zamestnanosti v roku 2018.

Druhá časť kapitoly sa zameriava na problém spomalenia (zastavenia) konvergenzie slovenskej ekonomiky k priemeru Európskej únie, resp. vo vzťahu k najvyspelejším európskym ekonomikám, z pohľadu vývoja spracovateľského priemyslu. Rast produktivity práce v spracovateľskom priemysle dlhé obdobie prevyšoval rast produktivity práce vo vyspelých ekonomikách. Spracovateľský priemysel tak výraznou mierou prispieval k celkovému dobiehaniu slovenskej ekonomiky priemeru Európskej únie. V posledných dvoch vydaniach tejto monografie sme však naznačili, že vo vývoji spracovateľského priemyslu na Slovensku dochádza k zlomovému obdobiu a zvyšovaniu tlaku na presun z nákladovej konkurencieschopnosti smerom ku konkurencieschopnosti založenej na vysokej produktivite práce, ktorá by mala pokryť zvyšujúce sa nároky na cenu a kvalitu práce.

Relatívne oslabenie nákladovej konkurencieschopnosti slovenského spracovateľského priemyslu považujeme za jeden z dôvodov zastavenia procesu konvergenzie k najvyspelejším ekonomikám. Firmy v spracovateľskom priemysle na Slovensku prechádzajú obdobím, v ktorom sú pod tlakom nedostatku kvalifikovaných pracovných síl a rastúcimi nákladmi práce. Mnohé z nich uzatvárali zmluvy o dodávkach pre svojich odberateľov v období, keď kalkulovali s oveľa priaznivejšími podmienkami na trhu práce (vo vzťahu k dostupnosti zamestnancov a pomalšiemu rastu miezd), pričom sa zaviazali k dodržiavaniu podmienok dodávok (za určité

ceny) na obdobie 3 – 5 rokov. Kým pri domácich dodávateľsko-odberateľských vzťahoch sú v podobnej situácii dodávateľa aj odberatelia, a z oboch strán existuje porozumenie k renegociovaniu uzatvorených zmlúv, vo vzťahu ku konkurencii zo zahraničia musia tieto firmy znášať nižšie ako očakávané ziskové prirážky. Okrem toho sú pod oveľa väčším tlakom pri získavaní nových objednávok pri produkcii pre export, pretože za posledné obdobie stratili značnú časť nákladovej konkurenčnej schopnosti. A to nielen vo vzťahu k okolitým krajinám V4, ale aj napríklad vo vzťahu k Španielsku, ale najmä Portugalsku.

Odvetvový pohľad na pridanú hodnotu a zamestnanosť

V roku 2018 sa vo výraznej miere vynorili na povrch zmeny vo vývoji spracovateľského priemyslu, na ktoré sme upozorňovali už dlhšie obdobie, a ktoré naliehavo vnímajú najmä podniky pôsobiace v spracovateľskom priemysle už niekoľko rokov. Kým ešte v rokoch 2016 aj 2017 generoval spracovateľský priemysel priamo takmer polovicu celkového rastu pridanej hodnoty na Slovensku, v roku 2018 sa jeho podiel prepadol na 26,4 %. K celkovému 3,8 % rastu pridanej hodnoty v roku 2018 prispel spracovateľský priemysel len 1 percentuálnym bodom. Pritom v rokoch 2016 a 2017 to bolo 1,6 p. b. (resp. 1,3 p. b.) pri pomalšom celkovom raste pridanej hodnoty.

Celkový rast pridanej hodnoty prevyšoval posledné tri roky vďaka rastu pridanej hodnoty vytvorenej v službách a stavebníctve. Príspevok rastu pridanej hodnoty v stavebníctve sa výrazne priblížil príspevku celého spracovateľského priemyslu. Zo služieb prispeli k rastu pridanej hodnoty najmä odvetvia obchodu, dopravy a ubytovania, verejné služby a služby v oblasti nehnuteľností. Finančné a poisťovacie činnosti boli jediným agregovaným odvetvím, ktoré zaznamenalo pokles hrubej pridanej hodnoty. Hrubá pridaná hodnota tohto odvetvia tak klesala už tri roky po sebe.

Napriek relatívne napätej situácii na trhu práce, pri rekordne nízkych mierach nezamestnanosti, došlo v roku 2018 k celkovému rastu zamestnanosti o 2 %. Je to o niečo menej ako v rokoch 2016 a 2017, ale napriek

tomu sa vzhľadom na celkovú makroekonomickú situáciu jedná o pomerne vysoké zvýšenie zamestnanosti, ktoré v absolútnej hodnote predstavuje zmenu o vyše 47 tisíc vytvorených pracovných miest.

Tabuľka 2.1

Príspevky jednotlivých odvetví k rastu pridanej hodnoty (v p. b.) a ako podiel na celkovom raste (v %)

	Príspevok v percentuálnych bodoch			Podiel na celkovom raste		
	2016	2017	2018	2016	2017	2018
Spolu	3,3	2,8	3,8	100,0	100,0	100,0
Poľnohospodárstvo	0,3	-0,3	0,3	7,9	-9,6	6,6
Priemysel	1,5	1,2	0,9	46,4	43,1	23,0
Spracovateľský priemysel	1,6	1,3	1,0	49,4	46,3	26,4
Stavebníctvo	-0,1	0,5	0,7	-4,2	19,2	17,7
Obchod, doprava a ubytovanie	-1,3	0,9	0,8	-39,7	30,1	21,6
Informačné a komunikačné technológie	0,2	0,2	0,3	6,0	6,8	7,6
Finančné a poisťovacie činnosti	-0,2	-0,2	-0,2	-4,7	-8,0	-6,1
Činnosti v oblasti nehnuteľností	0,9	0,0	0,4	27,4	-1,2	10,1
Odborné služby	1,1	0,4	0,2	32,2	12,4	5,0
Verejné služby	1,4	0,2	0,5	43,0	8,8	12,3
Ostatné služby	-0,5	0,0	0,1	-14,2	-1,6	2,4

Poznámka: Poľnohospodárstvo: poľnohospodárstvo, lesníctvo, rybolov. *Priemysel:* zahŕňa spracovateľský priemysel a energie. *Obchod, doprava a ubytovanie:* veľkoobchod, maloobchod, oprava motorových vozidiel a motocyklov; doprava, skladovanie, ubytovacie a stravovacie služby. *Odborné služby:* odborné, vedecké, technické činnosti; administratívne služby. *Verejné služby:* verejná správa, obrana, povinné sociálne zabezpečenie; vzdelávanie; zdravotníctvo, sociálna pomoc. *Ostatné služby:* umenie, zábava a rekreácia; ostatné činnosti.

Prameň: Eurostat (2019c); vlastné výpočty.

Ako je zrejmé už len z pohľadu na predchádzajúci vývoj pridanej hodnoty, aj pri raste zamestnanosti mali dominantné postavenie služby. Z celkového počtu vytvorených pracovných miest bolo len 13 250 v priemysle, a z toho 11 250 v samotnom spracovateľskom priemysle. Porovnateľný počet pracovných miest sa vytvoril v obchode, doprave a ubytovaní (12 940). Zamestnanosť narástla o 7 170 pracovných miest v odborných službách a o 6 250 pracovných miest vo verejných službách (bližšie aj v podkapitole 4 Vývoj zamestnanosti a miezd).

Podiel zamestnanosti v spracovateľskom priemysle na celkovej zamestnanosti bol v roku 2018 22,3 %, čo je stále nad 20 % stanoveným cieľom Európskej komisie. Slovensko tak patrí medzi európske krajiny s relatívne vyšším podielom priemyslu na celkovom národnom hospodárstve a jeho vývoj výrazným

spôsobom ovplyvňuje celkový makroekonomický vývoj. Takmer jedna pätina všetkých pracovníkov pracovala vo verejných službách.

Tabuľka 2.2

Odvetvové zmeny v zamestnanosti, počet osôb

	Ročná miera rastu v %			Absolútna zmena	Podiel na celkovej zamestnanosti
	2016	2017	2018	2018 – 2017	2018
Spolu	2,4	2,2	2,0	47 640	100
Poľnohospodárstvo	-1,1	-0,3	-0,6	-450	3
Priemysel	3,4	3,6	2,3	13 250	24,4
z toho: Spracovateľský priemysel	3,7	3,9	2,1	11 250	22,3
Stavebníctvo	1,6	2,3	3,9	6 660	7,3
Obchod, doprava a ubyt.	1,1	1,7	2,1	12 940	26,4
IKT	5,4	4,4	2,9	1 930	2,9
Fin. a poisťo. činnosti	1,5	-0,8	0,2	70	1,9
Činnosti v oblasti nehnuteľ.	12,2	7,7	-2,6	-710	1,1
Odborné služby	4,7	1,1	3,0	7 170	10,3
Verejné služby	1,1	1,3	1,3	6 250	19,9
Ostatné služby	6,9	5,3	0,8	530	2,9

Prameň: Eurostat (2019b); vlastné výpočty.

Najvyššiu mieru rastu zamestnanosti v roku 2018 zaznamenalo stavebníctvo, ktorému sa v predchádzajúcom roku darilo aj v iných parametroch (o. i. v uvedenom vývoji pridanej hodnoty).

Spomalenie konvergenzie a strácanie nákladovej konkurenčnej výhody slovenského spracovateľského priemyslu

V tejto časti analyzujeme vývoj produktivity práce v spracovateľskom priemysle v pokrízovom období, t. j. od roku 2010. Pre rok 2010 bolo typické výrazné oživenie v porovnaní s krízovými rokmi 2008 a 2009. Ako však uvidíme, napriek zdanlivo pozitívnemu vývoju spracovateľského priemyslu po roku 2010, slovenský spracovateľský priemysel postupne stráca priestor pre nákladovú konkurencieschopnosť starého typu. T. j. relatívne nízke náklady práce, ktoré viac než kompenzujú nižšiu produktivitu práce, a preto vytvárajú akýsi *vankúš* vo vzťahu ku konkurencii zo zahraničia.

Rast produktivity práce a mzdových nákladov na Slovensku a okolitých krajinách viedol k tomu, že relatívne rozdiely v produktivite práce

a mzdách medzi nimi sú čím ďalej tým menšie. Udržanie konkurencieschopnosti si vyžaduje zvyšovanie produktivity práce, ktoré bude schopné kompenzovať zvýšené mzdové požiadavky. Administratívne zvyšovanie nákladov práce odôvodňované priaznivým vývojom produktivity práce v spracovateľskom priemysle nie je opodstatnené. Zasahuje firmy v období, keď sú pod tlakom zvýšených mzdových nákladov aj bez ich dodatočného zvyšovania legislatívnymi zmenami. Súčasná situácia na trhu práce tlačí na rast miezd aj bez pričinenia štátu. V takejto situácii by mala vláda prostredníctvom priemyselnej politiky a jej nepriamych nástrojov skôr pomôcť firmám preorientovať sa na nové spôsoby výroby a výrobu nových produktov. A to prostredníctvom podpory investícií do automatizovanej výroby, robotizácie, digitalizácie, ako aj podporou zručností pracovníkov v tejto oblasti. Zvyšovaním nákladov práce síce nepriamo proces prechodu na kvalitatívne vyššiu mieru konkurencieschopnosti urýchľuje, ale zároveň tak zvyšuje riziko poškodenia mnohých malých a stredných podnikateľov, ktorí potrebujú na prispôsobenie sa dlhšie časové obdobie ako stredne veľké a veľké firmy spracovateľského priemyslu.

Zmenu vo vývoji spracovateľského priemyslu badať vo viacerých ukazovateľoch a náladách podnikateľov od roku 2016. Aj analýza v tejto časti ukazuje, že rok 2015 bol pre slovenský spracovateľský priemysel vrcholom naoko „starých dobrých časov“. V ukazovateľoch produktivity práce v roku 2016 sa relatívne výrazne prepadol, a napriek tomu, že tieto údaje nie sú dostupné pre novšie obdobie, domnievame sa, že tento prepad pretrvával aj v rokoch 2017 a 2018.

Pri analýze vývoja produktivity práce slovenského spracovateľského priemyslu v medzinárodnom porovnaní vychádzame z dvoch ukazovateľov. Prvým z nich je tzv. zjavná (pozorovaná) produktivita práce (apparent labour productivity), ktorú definuje metodika Eurostatu ako podiel hrubej pridanej hodnoty na jedného pracovníka v eurách. Druhým, menej zaužívaným indikátorom, je produktivita práce upravená o mzdové náklady (wage adjusted labour productivity), ktorá meria podiel hrubej

pridanej hodnoty na celkových mzdových nákladoch.⁶ Pri medzinárodnom porovnaní je jednou z predností tohto indikátora to, že nie je skreslený rôznym podielom zamestnancov na čiastkový pracovný pomer či rôznym počtom odpracovaných hodín pracovníkmi z rôznych krajín. Okrem toho ukazuje, akú pridanú hodnotu nad rámec výdavkov na prácu prináša jedno euro vyplatené na mzdy. Keďže zvyšok predstavuje najmä hrubý prevádzkový prebytok, tak tento ukazovateľ naznačuje, aké veľké zisky môže investor očakávať pri daných nákladoch práce a produktivity práce v určitej krajine.

Medzi rokmi 2010 a 2016 narástla produktivita práce v slovenskom spracovateľskom priemysle z 21 500 € na 26 900 €. Slovensko naďalej zaostáva za európskou špičkou (77 400 € hrubej pridanej hodnoty na pracovníka v Nemecku v roku 2016). Podobnú produktivitu práce v roku 2016 mali Česko, Estónsko, Maďarsko, Poľsko a Portugalsko. Vzhľadom k produktivite práce v Španielsku sme prekročili 50 % hranicu jeho hrubej pridanej hodnoty na zamestnanca. Rumunsko aj Bulharsko v produktivite práce na pracovníka za touto skupinou krajín zaostávajú, aj keď najmä v Bulharsku došlo v poslednom období k výraznému pokroku a jeho produktivita práce sa takmer vyrovnala produktivite práce v Rumunsku.

Tabuľka 2.3

Produktivita práce v spracovateľskom priemysle:

Hrubá pridaná hodnota na pracovníka, tis. eur, 2010 – 2016

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Bulharsko	7,7	8,6	8,9	9,1	9,9	11,4	13,0
Česko	24,3	25,8	25,7	25,9	27,3	28,3	29,0
Nemecko	65,8	68,7	67,2	67,9	71,5	73,6	77,4
Estónsko	19,9	22,9	22,7	23,7	24,7	24,6	26,3
Španielsko	52,7	53,9	53,0	53,6	56,6	57,6	56,8
Maďarsko	26,7	28,1	26,9	28,0	29,3	30,6	29,5
Poľsko	20,6	22,6	22,2	23,2	23,8	24,8	24,8
Portugalsko	26,1	25,3	25,1	26,2	26,8	28,7	29,3
Rumunsko	11,3	11,4	11,5	12,0	13,4	12,8	14,0
Slovensko	21,5	21,8	21,9	22,8	25,0	27,3	26,9

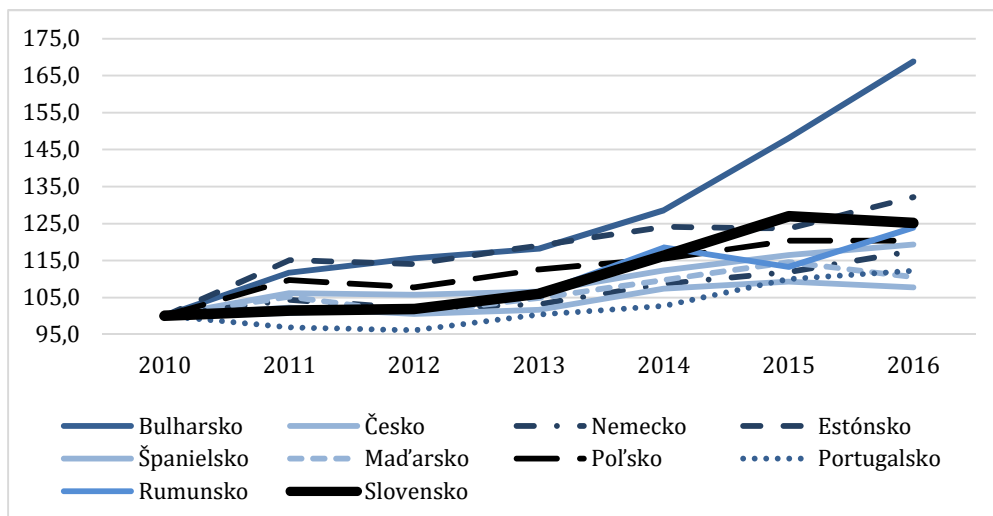
Prameň: Eurostat (2019a); vlastné výpočty.

⁶ Produktivita práce upravená o mzdy je vypočítaná ako pridaná hodnota predelená celkovými nákladmi práce, a následne upravená o podiel platených zamestnancov na celkovom počte pracovníkov.

O relatívne dobrom vývoji takto meranej produktivity práce svedčí aj index pridanej hodnoty v jednotlivých rokoch vzhľadom na rok 2010. Na Slovensku narástla produktivita o 25 %, pričom vyšší rast malo len Estónsko (32 %) a Bulharsko (69 %).

Graf 2.1

Index produktivity v spracovateľskom priemysle, 2010 a 2016
2010 = 100

Prameň: Eurostat (2019a); vlastné výpočty.

Produktivita práce upravená o mzdy meria hrubú pridanú hodnotu na jednotku mzdových nákladov (vynásobenú 100), tzn. že hodnotu 100 by tento ukazovateľ dosiahol v prípade, ak by celú pridanú hodnotu tvorili len mzdy. Upravená produktivita práce v spracovateľskom priemysle na Slovensku bola v roku 2010 162,4, tzn. že na jednu jednotku výdavkov na mzdy pripadalo 0,62 € pre zvyšné zložky pridanej hodnoty, najmä hrubý prevádzkový prebytok a odpisy. V porovnaní s Nemeckom v roku 2010 (137,9) to svedčí o nákladovej konkurencieschopnosti vo vzťahu k mzdovým nákladom. Jedna jednotka nákladov na mzdy vytvorila na Slovenku vyššiu mieru pridanej hodnoty ako v Nemecku. Podobne sme na tom boli v porovnaní so Španielskom. Španielsko aj Nemecko sú však krajiny s výrazne vyššou mierou pridanej hodnoty na zamestnanca a úrovňou hodinových miezd, a ich konkurenčné výhody spracovateľského priemyslu sú založené na viacerých iných, nenákladových faktoroch.

Slovensko malo v roku 2010 upravenú mieru pridanej hodnoty porovnateľnú s Českom a Estónskom, a o niečo vyššiu v porovnaní s Portugalskom. Ostatné krajiny, Maďarsko, Rumunsko, Poľsko a Bulharsko, mali takto upravenú produktivitu nad úrovňou indexu 190, čo svedčí o pomerne veľkej miere nákladovej konkurenčnej výhode týchto krajín.

T a b u ľ k a 2.4

Produktivita práce v spracovateľskom priem. upravená o mzdy:
Hrubá pridaná hodnota na jednotku mzdových nákladov, 2010 - 2016

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Bulharsko	191,4	199,9	192,4	185,7	189,7	200,9	208,1
Česko	160,5	160,9	158,5	163,3	176,1	175,6	170,6
Nemecko	137,9	141,0	133,5	132,0	134,6	133,6	140,3
Estónsko	167,1	178,8	167,2	162,0	158,5	151,9	152,3
Španielsko	147,3	147,2	142,8	142,9	150,5	154,3	154,6
Maďarsko	216,7	215,6	204,6	211,7	219,1	223,8	204,5
Poľsko	190,6	199,9	187,4	193,0	189,8	192,1	193,7
Portugalsko	155,9	149,3	147,8	153,4	155,1	164,0	165,4
Rumunsko	195,3	185,4	184,7	179,7	189,8	167,7	165,5
Slovensko	162,4	157,3	147,8	147,5	157,9	167,9	159,7

Prameň: Eurostat (2019a); vlastné výpočty.

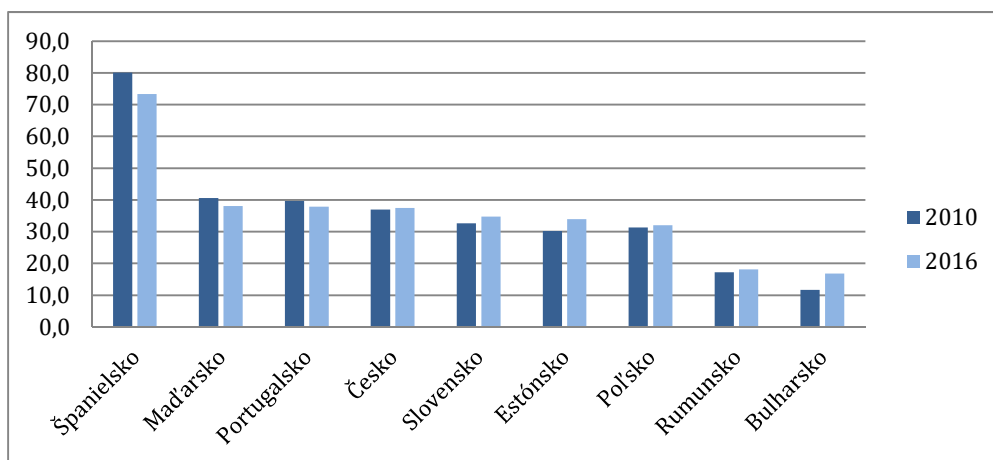
Do roku 2016 sa však nákladová konkurenčná schopnosť spracovateľského priemyslu na Slovensku vyvíjala negatívnym spôsobom. Tým nemáme na mysli posudzovanie toho, či sa jednalo o žiaduci alebo nežiaduci jav, ale skutočnosť, že pozícia slovenského spracovateľského priemyslu v nákladovej konkurenčnej schopnosti sa relatívne zhoršila. V roku 2015 bola síce jednorazovo najvyššia za celé skúmané obdobie, ale dlhodobý trend vývoja naznačuje jej znižovanie. Nákladovú konkurenčnú schopnosť sme strácali najmä vo vzťahu k Českej republike a Portugalsku. Jedná sa o ekonomiky s podobnou úrovňou produktivity práce na zamestnanca, ktorých firmy spracovateľského priemyslu súťažia o podobný typ zákaziek ako tie slovenské. Z tohto vývoja sú pochopiteľné rastúce obavy dodávateľských firiem automobilového priemyslu, ale aj strojárskych firiem a tých pôsobiacich v elektrotechnickom priemysle, zo straty nových objednávok pre produkciu na najbližších 3 až 5 rokov. Jedná sa najmä o firmy, ktoré značnú časť svojej produkcie dodávajú na export.

Predchádzajúce závery potvrdzuje aj analýza v nasledujúcich grafoch. Slovenský spracovateľský priemysel si medzi rokmi 2010 až 2016 polepšil vo vzťahu k produktivite práce v Nemecku. Nie síce výrazným spôsobom, ale napriek tomu to svedčí o určitej miere konvergenie v produktivite k najvyspelejším európskym ekonomikám.

Graf 2.2

Produktivita práce v spracovateľskom priemysle, 2010 a 2016

Nemecko = 100

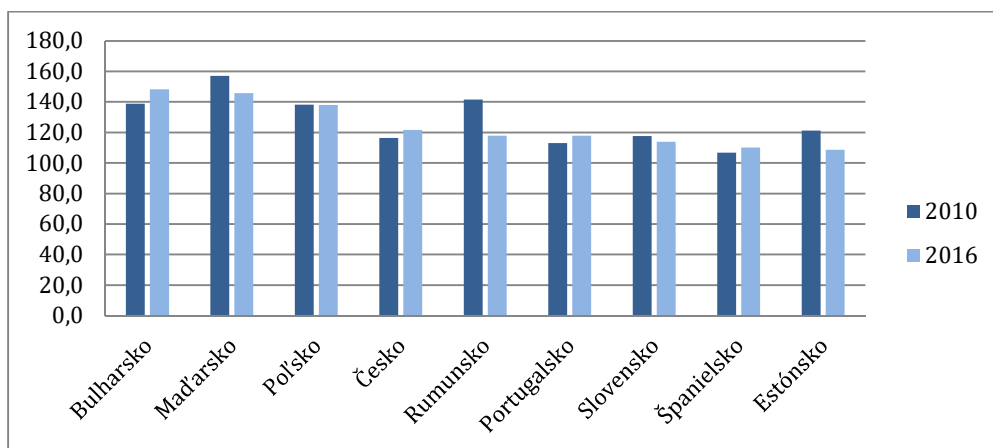

Prameň: Eurostat (2019a); vlastné výpočty.

Graf 2.3

Produktivita práce v spracovateľskom priemysle upravená o mzdy, 2010 a 2016

Nemecko = 100

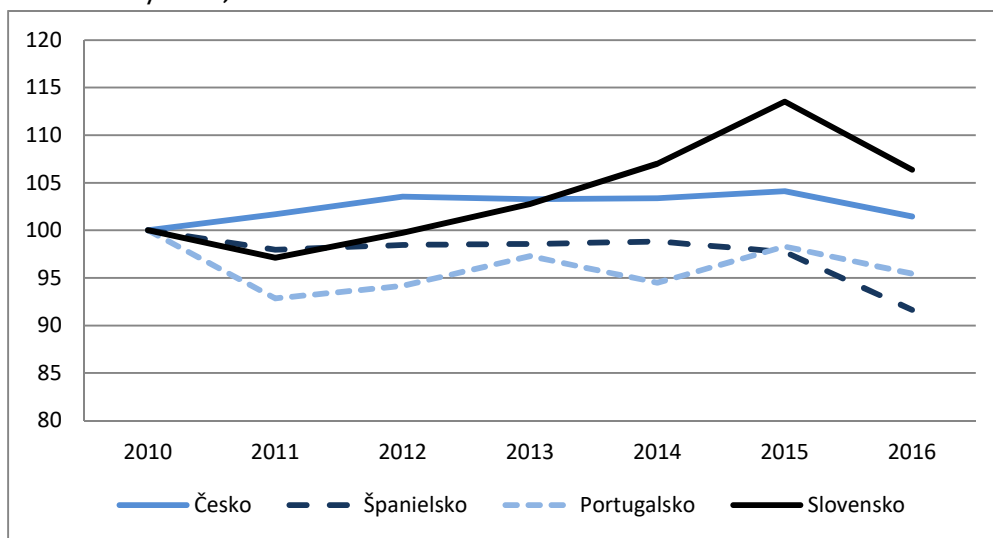
Prameň: Eurostat (2019a); vlastné výpočty.

Slovensko sa však zhoršilo vo vzťahu k Nemecku, a viacerým iným krajinám, v produktivite práce upravenej o mzdy. Okrem tradičného konkurenčného boja s okolitými krajinami V4 rastie tlak zo strany firiem v Španielsku a Portugalsku.

Graf 2.4

Vývoj produktivity práce v spracovateľskom priemysle

Index 2016/2010, Nemecko = 100

Prameň: Eurostat (2019a); vlastné výpočty.

Pri hodnotení vývoja produktivity práce v spracovateľskom priemysle treba byť preto obozretný. Index produktivity práce voči Nemecku síce narástol medzi rokmi 2010 a 2016 na Slovensku najvýraznejšie spomedzi krajín ako Česko, Španielsko a Portugalsko (graf 2.3), ale v produktivite práce upravenej o mzdy došlo na Slovensku ako jedinej z tejto skupiny krajín k relatívnemu zhoršeniu mzdovej (nákladovej) konkurenčnej schopnosti spracovateľského priemyslu (graf 2.4).

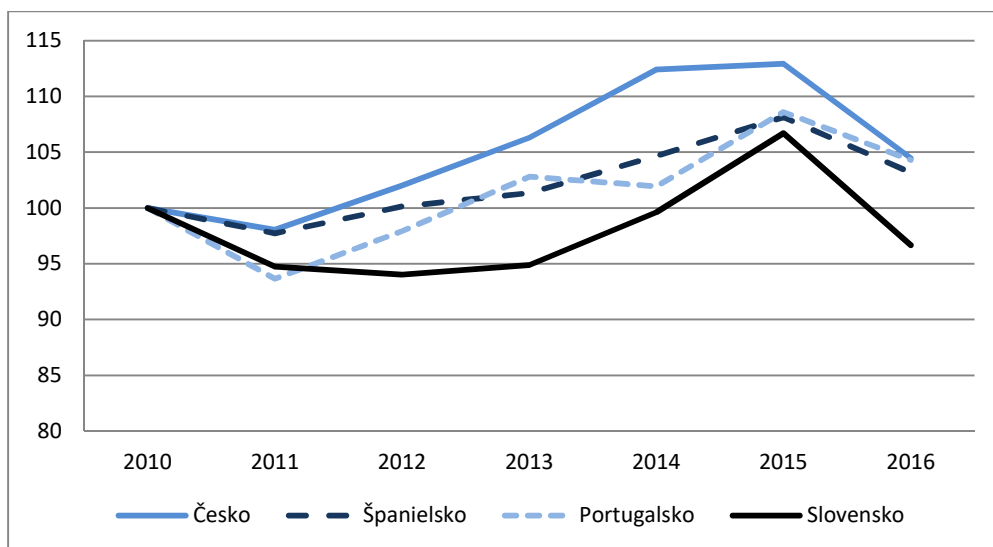
Opäť, je príliš zjednodušujúce hodnotiť tento vývoj ako priaznivý alebo nepriaznivý pre slovenský spracovateľský priemysel. Uvedené skutočnosti však naznačujú, že slovenský spracovateľský priemysel je na rázcestí, a že v ňom bude dochádzať k čoraz širším dynamickým zmenám, ktoré doteraz postihli len výraznú menšinu firiem. Tým máme na mysli tlak na zvyšovanie produktivity práce nie hľadaním úspor nákladových položiek, ale hľadaním

nových príležitostí pre produkovanie výrobkov s vysokou pridanou hodnotou (ziskovou maržou). Mnohé firmy, ktoré považujú svoju produkciu „na hranici“ možného zvyšovania produktivity, budú musieť prehodnotiť zameranie svojej produkcie a hľadať príležitosti pre výrobu nových (iných) výrobkov.

Graf 2.5

**Vývoj produktivity práce v spracovateľskom priemysle upravenej o mzdy
Index 2016/2010**

Nemecko = 100

Prameň: Eurostat (2019a); vlastné výpočty.

Zo strany nositeľov hospodárskej politiky a tvorcov priemyselnej politiky by bolo nerozvážne zmenami v legislatíve ešte viac zvyšovať tlak na rast mzdových nákladov (napríklad zvyšovaním príplatkov za nadčasy, prácu vo sviatok, znižovaním hranice pre maximálny počet hodín nadčasov, rušením flexibilného konta pracovného času, zavádzaním rekreačných poukazov, a pod.). Tak isto by bolo nerozumné výrazným spôsobom zachraňovať firmy, ktoré sú pod tlakom trhového rastu mzdových nákladov. Pri súčasnom nedostatku kvalifikovanej pracovnej sily, a jej relatívne zlej alokácii, je nevyhnutné, aby došlo k presunu časti zamestnancov z menej produktívnych firiem do produktívnejších, aj keď to bude mať za následok zvýšenie miery zániku firiem v spracovateľskom priemysle.

Priemyselná politika sa musí prispôbiť týmto novým výzvam. Medzi jej priority by mala patriť podpora mobility pracovníkov a podpora zavádzania nových technológií do výroby. V prvej oblasti, podpore mobility, je potrebné rozšíriť existujúce funkčné schémy podpory z oblasti podpory ubytovania zamestnancov do oblasti podpory dopravy. Zároveň by sa mohla zvýšiť hranica pre daňovo a odvodovo oslobodené náklady na ubytovanie pre zamestnancov. V oblasti podpory zavádzania nových technológií je potrebné sfunkčniť doterajšie aktivity (stratégiu inteligentnej špecializácie a na ňu nadväzujúci akčný plán) a hľadať nové efektívne nástroje podpory perspektívnych firiem v spracovateľskom priemysle.

3. VÝVOJ KVALITATÍVNYCH FAKTOROV EKONOMICKÉHO ROZVOJA

Postupné vyčerpávanie cenových a nákladových faktorov konkurenčnej schopnosti Slovenska, zosilnené rizikami externého prostredia (brexit, nástup protekcionizmu vo svetovom obchode), negatívnymi demografickými trendmi, ale i príležitosťami a rizikami technologického pokroku aktuálne koncepcionalizovanými ako 4. priemyselná revolúcia upriamuje pozornosť na hodnotenie kvalitatívnych faktorov ekonomického rozvoja. Efektívny domáci výskum a vývoj (VaV), inovačná schopnosť ekonomiky a využívanie informačných a komunikačných technológií (IKT) sú predpokladom vyššieho zhodnocovania národnej práce, ekonomického rastu a tvorby nových pracovných miest. Analýza predchádzajúceho obdobia nám umožní zodpovedať otázku, s akou intenzitou sa kvalitatívne faktory ekonomického rozvoja na Slovensku približovali úrovni EÚ.

Výskum a vývoj na Slovensku

V tabuľke 3.1 uvádzame vývoj vybraných indikátorov vstupov (výdavky na VaV a zamestnanci VaV) a výsledkov (patentové prihlášky) slovenského systému VaV za obdobie 2012 – 2017.⁷ Vývoj hlavného indikátora inovačného rozvoja a VaV – intenzity hrubých výdavkov na VaV – zaznamenal v roku 2017 mierny nárast (v porovnaní s rokom 2016) na úroveň 0,88 % HDP. Intenzita hrubých výdavkov na VaV po prepade v roku 2016 (5-ročné minimum) mierne narástla, stále sa však nachádza pod úrovňou strednodobej cieľovej hodnoty 1,2 % HDP⁸, ako aj hlboko pod priemernou hodnotou EÚ 28 (v roku 2017 to bolo 43 %). Jedine v roku 2015 sme zaznamenali skokovitý nárast intenzity financovania VaV, čo však bol dôsledok prudkého dočerpávania zdrojov EÚ v oblasti VaV (OP Výskum a vývoj a OP Konkurencieschopnosť a hospodársky rast). Implementácia OP Výskum a inovácie v 4. a 5. roku sedemročného

⁷ Niektoré ukazovatele uvádzané v tejto kapitole sú publikované s dvojročným oneskorením.

⁸ Cieľom Stratégie Európa 2020 pre Slovenskú republiku je do roku 2020 dosiahnuť intenzitu výdavkov na VaV vo výške 1,2 % HDP, v rámci ktorých ich majú dve tretiny tvoriť podnikové výdavky a jednu tretinu verejné výdavky.

programového obdobia 2014 – 2020 nemala požadovanú dynamiku. V štruktúre výdavkov na VaV z hľadísk určenia pre sektor alebo zdrojov financovania (tabuľka 3.1) môžeme pozitívne hodnotiť len pokračujúci nárast relevancie podnikového sektora. Vo verejnom sektore (vládny sektor + vysoké školy) vidíme dlhodobu stagnáciu. V roku 2017 sa z hľadiska zdrojov financovania dostal podnikový sektora na 49 % podiel všetkých výdavkov na VaV (od roku 2003 najvyššia hodnota).

Tabuľka 3.1

Vybrané indikátory výskumu a vývoja v rokoch 2011 – 2016

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Financovanie VaV:						
Hrubé výdavky na VaV (% HDP)	0,81	0,83	0,89	1,18	0,79	0,88
určené pre sektor (% HDP):						
vládny sektor	0,20	0,17	0,25	0,33	0,17	0,18
podniky	0,34	0,38	0,33	0,33	0,40	0,48
vysoké školy	0,28	0,27	0,31	0,52	0,22	0,22
financované zo zdrojov (% z celkových):						
vládne zdroje	41,6	40,2	41,4	31,9	41,0	35,5
podnikateľské zdroje	37,7	38,9	32,2	25,1	46,2	49,0
ostatné národné zdroje	2,1	2,9	2,7	3,6	2,1	1,7
zahraničné zdroje	18,6	18,0	23,7	39,4	10,7	13,8
Zamestnanci VaV¹	28 880	27 823	28 825	28 752	33 252	33 467
Výsledky VaV:						
Domáce patentové prihlášky ²	168	184	211	228	218	183
Počet domácich patentových prihlášok ² na 1 000 zamestnancov VaV	5,8	6,6	7,3	7,9	6,6	5,5
Počet EPO prihlášok ³	29	26	47	44	41	50
Počet EPO prihlášok na 1 000 zamestnancov VaV	1,0	0,9	1,6	1,5	1,2	1,5

¹ Vo fyzických osobách k 31. 12.

² Domáce patentové prihlášky podané na Úrad priemyselného vlastníctva SR.

³ *European patent applications per country of residence of the first named applicant.*

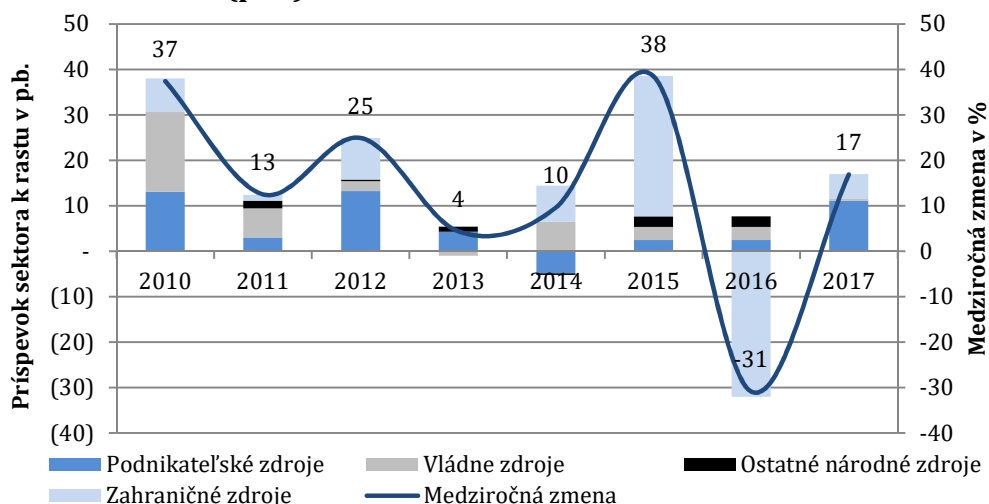
Prameň: ÚPV SR (2017); ŠÚ SR (2018); EPO (2019); (EUROSTAT, 2019).

Od roku 2015 funguje na Slovensku tzv. superodpočet (odpočet výdavkov (nákladov) na VaV od základu dane). Za zdaňovacie obdobie 2017 uplatnilo odpočet výdavkov na VaV celkovo 164 subjektov (FS SR, 2019), celková výška odpočítaných nákladov bola 40,1 mil. €. V podnikovom sektore sa v roku 2017 vynaložilo 405,32 mil. € na VaV. Príspevok superodpočtu na VaV tak môžeme odhadovať maximálne do výšky cca 10 % hrubých podnikových výdavkov.

V grafe 3.1 prezentujeme príspevky k rastu výdavkov na VaV. Výdavky v roku 2017 vzrástli medziročne o 17 % (pravá os), pričom podiel na prírastku (ľavá os) mali podnikový sektor 11 p. b. a zahraničné zdroje 5,4 p. b. Prírastok ostatných zdrojov financovania sa v porovnaní s predchádzajúcim rokom prakticky nezmenil.

Graf 3.1

Medziročná zmena hrubých výdavkov na VaV (%) a príspevok sektorov k rastu (p. b.) 2010 – 2017

Prameň: Vlastné spracovanie podľa Eurostat (2019), ŠÚ SR (2018).

Súčasťou financovania VaV na Slovensku sú aj zdroje EÚ, v aktuálnom programovom období 2014 – 2020 je to Operačný program Výskum a inovácie. Na základe stavu jeho čerpania a skúseností s predchádzajúcim programovým obdobím môžeme indikovať aj vývoj financovania zahraničných verejných zdrojov vo VaV. Do slovenského VaV sektora je alokovaných na roky 2014 – 2023 cca 1,732 mld. € (a to prioritné osi 1 a 2, ktoré sú zamerané na VaV). Aktuálny stav čerpania ale naznačuje (tabuľka 3.2), že de facto v polovici programového obdobia sme nedokázali vyčerpať ani 10 % prostriedkov (7 % v osi 1 resp. 5 % v osi 2). Podstatná časť prostriedkov bude teda čerpaná (pravdepodobne) až v posledných rokoch programového obdobia, keď podľa nášho názoru môžeme očakávať rast intenzity VaV nad úroveň 1 % HDP. Budúcim rizikom pre oblasť VaV a inovácií je nevyužitie celého potenciálu OP VaI. Začiatkom

roka 2019 sa realizoval tzv. dekomitment prostriedkov OP VaI vo výške 81 mil. €. V máji 2019 došlo k presunu časti prostriedkov OP VaI (70 mil. €) do OP II. Vnímame to ako znak nesprávneho dizajnovania politík a preceňovanie absorpčných kapacít VaV a inovačného systému. Dekomitment signalizuje neefektívnosť výkonu inovačných a VaV politík najmä v súvislosti s implementáciou prostriedkov EÚ.

Tabuľka 3.2

Stav implementácie OP Výskum a inovácie k 31. 12. 2018

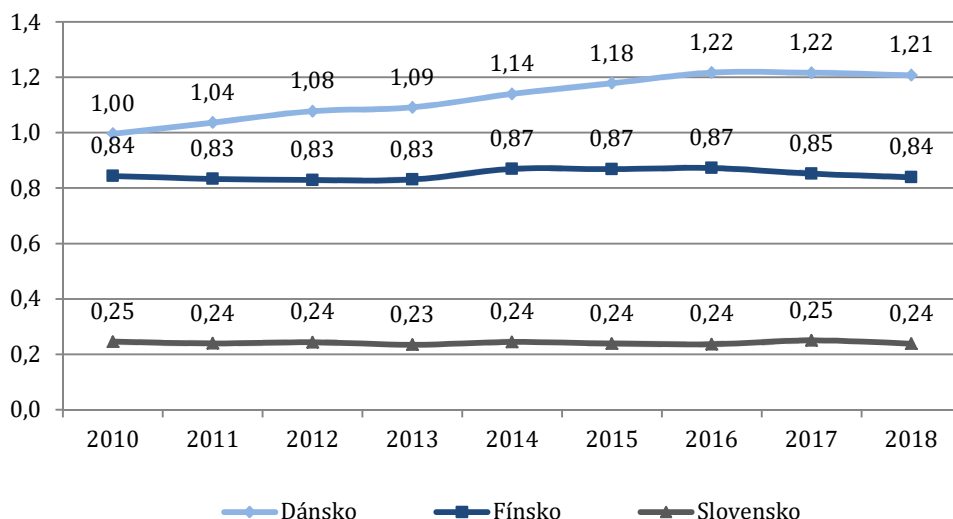
	Alokácia EÚ zdrojov v 2014 – 2020 (€)	% kontrahovania	% čerpania
Prioritná os 1 - Podpora výskumu, vývoja a inovácií	1 590 971 633	21	7
Prioritná os 2 - Podpora výskumu, vývoja a inovácií v Bratislavskom kraji	142 040 738	16	5
Prioritná os 3 - Posilnenie konkurencieschopnosti a rastu MSP	376 415 000	88	14
Prioritná os 4 - Rozvoj konkurenciesch. MSP v Bratislavskom kraji	24 632 000	95	14
Prioritná os 5 - Technická pomoc	70 000 000	73	43
OP Výskum a inovácie spolu	2 204 059 380	35	10

Prameň: ITMS+(2019).

Z hľadiska predpokladov inovačnej výkonnosti je dlhodobým limitujúcim faktorom pretrvávajúca slabá komercializácia výsledkov VaV. Patentová aktivita meraná počtom domácich patentových prihlášok v roku 2017 klesla na úroveň 183 domácich patentových prihlášok, čo sa odrazilo aj v poklese patentovej produktivity, ktorá sa dostala na hodnotu 5,5 domácich patentových prihlášok na 1 000 zamestnancov VaV. V počte EPO prihlášok na 1 000 zamestnancov VaV v roku 2017 sme zaznamenali nárast na úroveň 1,5.

Často využívaným kvantitatívnym indikátorom výkonnosti VaV je počet vedeckých publikácií. V grafe 3.2 uvádzame podiel vedeckých článkov publikovaných na Slovensku, Fínsku a Dánsku na celkovom celosvetovom počte vedeckých článkov. V porovnaní veľkých (počtom obyvateľov) a inovačne vyspelých ekonomik, akými sú Dánsko a Fínsko, je publikačná aktivita niekoľkonásobne vyššia.

Graf 3.2

Slovenské vedecké články 2010 – 2018 (% všetkých svetových článkov)*

Metodologická poznámka: vedecké články uvádzané vo Web of Science Core Collection v ktorých aspoň jeden spoluautor má afiliáciu danej krajiny; články nachádzajúce sa v databázach *Science Citation Index Expanded, Social Sciences Citation Index, Arts & Humanities Citation Index*.

Prameň: Vlastné spracovanie podľa WoS.

Inovačný vývoj na Slovensku

Ak by sme chceli zhodnotiť inovačnú úroveň na Slovensku na základe jedného indexu, môžeme využiť sumárny inovačný index Európskej komisie, ktorý syntetizuje 27 ukazovateľov inovačného rozvoja. Slovenská ekonomika sa za rok 2017 pri súhrnnom pohľade radí na 23. miesto v EÚ medzi miernych inovátorov (v tejto skupine je 14 európskych ekonomík; v rámci ktorých má najlepšie postavenie česká ekonomika), pričom v porovnaní s predchádzajúcim rokom nastal pokles o jedno miesto. V tabuľke 3.3 prezentuje vývoj vybraných ukazovateľov inovačného vývoja na Slovensku v porovnaní s EÚ, priemerom susedných krajín – Maďarsko, Poľsko, Česko (V3) a priemerom inovačne vyspelých malých ekonomík – Švédsko, Fínsko, Dánsko (TOP3). V počte nových absolventov doktorandského štúdia na 1 000 obyvateľov dosahuje slovenská ekonomika nadpriemerné hodnoty, v poslednom sledovanom roku to bolo 110 % v porovnaní s EÚ 28. Vzhľadom na klesajúci počet študujúcich na

slovenských vysokých školách a odchod študentov do zahraničia môžeme predpokladať v budúcnosti oslabovanie tohto kľúčového faktora inovačného a VaV rozvoja.

Tabuľka 3.3

Vybrané ukazovatele inovačného rozvoja 2010 – 2017

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Počet nových absolventov doktorandského štúdia na 1000 25 – 34-ročných obyvateľov								
EÚ 28	1,5	1,5	1,8	1,9	1,9	2,0	2,0	n/a
Priemer V3	0,9	0,9	1,1	1,0	1,0	1,1	1,1	n/a
Priemer TOP3	2,5	2,6	2,6	2,8	3,0	3,0	2,9	n/a
Slovensko	3,2	1,9	2,4	2,4	2,5	2,2	2,2	n/a
Percento populácie 25-65-ročných zahrnutých v celoživotnom vzdelávaní								
EÚ 28	10,7	10,7	10,7	10,7	10,8	10,7	10,8	10,9
Priemer V3	7,1	7,1	7,1	7,1	7,1	7,1	6,3	6,2
Priemer TOP3	25,1	25,6	26,4	27,0	27,3	27,5	27,9	28,2
Slovensko	4,1	4,1	3,2	3,1	3,1	3,1	2,9	3,4
Výdavky na VaV podnikového sektora (% HDP)								
EÚ 28	1,2	1,2	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	n/a
Priemer V3	0,5	0,6	0,7	0,8	0,8	0,8	0,9	n/a
Priemer TOP3	2,3	2,3	2,2	2,1	2,0	2,0	2,0	n/a
Slovensko	0,3	0,3	0,3	0,4	0,3	0,3	0,4	0,5
Inovačné výdavky ktoré nesúvisia s VaV (% obratu)								
EÚ 28	0,6	0,6	0,7	0,7	0,8	0,8	n/a	n/a
Priemer V3	0,7	0,7	0,8	0,8	1,0	1,0	n/a	n/a
Priemer TOP3	0,5	0,5	0,5	0,5	0,6	0,6	n/a	n/a
Slovensko	0,6	0,6	0,8	0,8	0,6	0,6	n/a	n/a
Zamestnanosť v znalostne intenzívnych činnostiach (% celkovej zamestnanosti)								
EÚ 28	13,4	13,5	13,7	13,8	13,9	13,9	14,1	14,2
Priemer V3	11,2	11,3	11,5	11,6	11,8	11,6	11,5	11,6
Priemer TOP3	15,7	15,7	15,9	16,1	16,2	16,3	16,5	16,6
Slovensko	10,4	10,4	10,4	10,1	9,6	9,9	9,6	10,6
Export produktov odvetví s vysokou a stredne vysokou technologickou náročnosťou								
EÚ 28	54,6	53,5	53,5	53,1	54,4	56,2	57,1	56,7
Priemer V3	62,0	60,4	59,0	59,2	60,1	61,0	61,6	61,0
Priemer TOP3	46,7	45,9	44,9	44,9	46,3	49,1	49,1	49,1
Slovensko	62,1	60,3	61,7	63,6	64,9	66,5	67,6	66,4

Poznámka: V3 – Maďarsko, Česko, Poľsko; TOP3 – Dánsko, Švédsko, Fínsko.

Prameň: EC (2018).

Pretrvávajúcim negatívom je i zapájanie slovenskej populácie do celoživotného rozvoja, i keď v roku 2017 sa percento populácie 25 – 65-ročných zahrnutých v celoživotnom vzdelávaní zvýšilo na hodnotu 3,4 %, stále tvorí tretinovú úroveň EÚ 28 a polovičnú úroveň priemeru V3. Nízka intenzita zapojenia sa do celoživotného vzdelávania môže byť oslabujúcim

faktorom adaptácie slovenskej ekonomiky na výzvy súvisiace so 4. priemyselnou revolúciou. Už vyššie spomenutý pozitívny vývoj podnikových výdavkov na VaV na Slovensku však stále zaostáva za EÚ. Ďalším indikátorom sú výdavky na inovácie, ktoré nesúvisia s VaV. Pri existencii slabého domáceho podnikového výskumu to je práve tento typ inovačných výdavkov (nákup nových technológií, organizačné inovácie, a pod.), ktorý zvyšuje inovačnú kapacitu slovenskej ekonomiky. Ich nositeľom sú v našich podmienkach priame zahraničné investície. V posledných dvoch rokoch sledujeme v porovnaní s EÚ 28 pokles týchto inovačných výdavkov, čo môže byť v spojení so slabou dynamikou rastu podnikových výdavkov na VaV faktorom, ktorý bude oslabovať konkurenčnú schopnosť slovenskej ekonomiky. Výstupy inovačných procesov hodnotíme prostredníctvom dvoch indikátorov; zamestnanosť v znalostne intenzívnych činnostiach⁹ ostáva počas dlhšieho obdobia viac-menej stabilná, na úrovni 10 % z celkovej zamestnanosti. Export produktov odvetví s vysokou a stredne vysokou technologickou náročnosťou sa na Slovensku dlhodobo pohybuje nad úrovňou 110 % úrovne EÚ 28. Okrem faktorov inovačného rozvoja uvedených v tabuľke 3.3 spomenieme ešte niektoré indikátory, v ktorých je zaostávanie za úrovňou EÚ 28 dlhodobo veľké. Najväčšie bariéry inovačného napredovania tak predstavujú: počet zahraničných doktorandov (28 % úrovne EÚ 28); využívanie rizikového kapitálu (15 % úrovne EÚ 28), počet malých a stredných podnikov, ktoré uviedli produktovú alebo procesnú inováciu (21 % úrovne EÚ 28), ako aj všeobecne nízka úroveň produkcie duševného vlastníctva (patenty, ochranné známky a pod).

Digitálna ekonomika a rozvoj informačných a komunikačných technológií

Predstavu o podnikovom využívaní IKT v produkčných procesoch, vo vzťahoch so zákazníkmi, so svojím okolím alebo vo vzťahu s verejnou správou poskytuje štatistika *Digital Agenda Scoreboard*. Podnikový sektor na Slovensku je v porovnaní s ostatnými oblasťami digitálnej spoločnosti relatívne najlepšie zapojený do využívania IKT. V tabuľke 3.4 uvádzame

⁹ Znalostne intenzívne činnosti sú odvetvia, v ktorých má aspoň 33 % zamestnaných vyššie vzdelanie (ISCED 5-8)

niektoré ukazovatele prieniku IKT do obchodovania (eObchodovanie) a podnikania (ePodnikanie).

Tabuľka 3.4

**Ukazovatele eObchodovania a ePodnikania na Slovensku
a vybraných krajinách EÚ 28 (2018)**

	SK	EÚ 28	SK/ EÚ 28 v %	EST	CZ	PL	HU
Podniky využívajúce možnosti B2C prostredníctvom predaja cez web (MSP, % podnikov)	7	8	88	8	12	6	7
Podniky predávajúce cezhranične do iných krajín EÚ (MSP, % podnikov)	6	7	85	7	9	4	5
Podniky predávajúce online – veľké podniky (% podnikov)	33	38	87	32	47	35	37
Podniky predávajúce online – MSP (% podnikov)	13	17	76	16	23	12	12
Obrat z eObchodovania – veľké podniky (% podnikov)	29	24	121	22	37	23	26
Obrat z eObchodovania – MSP (% podnikov)	11	10	110	12	18	7	9
Cezhraničné eObchodovanie (% občanov)	28	25	112	32	13	7	21
Objednávanie tovarov alebo služieb online (% občanov)	59	60	98	31	59	48	41
Integrácia interných procesov (s ERP*) – MSP (% všetkých podnikov)	29	33	88	27	26	25	13
Zamestnanci, ktorým zamestnávateľ poskytuje prenosné zariadenie (% zamestnanosti)	19	23	83	20	25	21	20
Podniky, ktoré používajú mobilný internet pre svoje podnikové aplikácie (% podnikov)	31	33	94	31	43	34	19
Služby cloudu (stredná úroveň sofistikovanosti, % podnikov)	14	18	78	26	16	7	12
Podniky, ktoré analyzujú big data (% podnikov)	9	12	75	11	8	8	6
MSP ktoré používajú analytický CRM softvér (% podnikov, 2017)	17	21	81	19	16	15	9
Veľké podniky s vysokým stupňom digitálnej intenzity (% podnikov)	30	47	64	46	42	42	36
MSP s vysokým stupňom digitálnej intenzity (% podnikov)	12	17	94	20	16	12	11
Podniky, ktoré zasielajú eFaktúry (% podnikov, 2017)	18	–	–	20	18	13	8
Podniky, ktoré používajú 2 alebo viac sociálnych médií (% podnikov)	17	21	81	13	13	10	15
Podniky ktoré používajú RFID** technológie (2017, % podnikov)	18	12,4	145	12	8	9	7

Poznámka: SK – Slovensko, EST – Estónsko, CZ – Česká republika, PL – Poľsko, HU – Maďarsko;

* - Enterprise Resource Planning (software na integrovanú správu podnikových aktivít); ** - Radio Frequency Identifier.

Prameň: EC (2019).

Komparácia vo väčšine ukazovateľov naznačuje, že podniková sféra využíva možnosti IKT na úrovni, ktorá je porovnateľná s priemerom EÚ a s ostatnými krajinami V4 alebo Estónskom.¹⁰ Nadpriemerné výsledky dosahujú podniky na Slovensku najmä v obrate z eObchodovania (MSP rovnako ako veľké podniky).

Podobne je to aj v prípade slovenských spotrebiteľov, ktorí sú nadpriemerne zapojení do cezhraničného obchodovania (online objednávanie tovaru z iného členského štátu EÚ). Relatívne nižšia miera podnikových cezhraničných predajov do iných štátov EÚ (85 % úrovne EÚ 28) môže vyplývať skôr zo štruktúry slovenskej ekonomiky zameranej na predfinálne fázy produkčného reťazca než z nedostatočného využívania podnikových IKT.

Digitalizácia podnikovej sféry je jedným z nosných prvkov Priemyslu 4.0. Jej stav a možnosti na Slovensku môžeme indikovať na základe niektorých ukazovateľov z tabuľky 3.4. Zaostávanie vidíme v prípade relatívne nízkeho podielu veľkých podnikov s vysokým stupňom digitálnej intenzity¹¹ (63 % úrovne EÚ 28). V prípade malých a stredných podnikov na Slovensku je situácia lepšia a porovnateľná s EÚ 28. Digitalizáciu produkčných procesov môže taktiež indikovať používanie technológie *Radio Frequency Identifier*, ktorú na Slovensku využíva 18 % podnikov (čo je 145 % úrovne EÚ 28). Vo využívaní systémových softvérov na integráciu podnikových činností (ERP) podniky na Slovensku zaostávajú za úrovňou EÚ 28, ale predčili české, maďarské alebo poľské podniky. Faktorom, ktorý môže ovplyvniť širšie zapojenie do štvrtej priemyselnej revolúcie na Slovensku, je nízky podiel podnikov s rýchlym širokopásmovým internetom (v 2018 to bolo 38 % podnikov, 4. najhoršia pozícia v EÚ 28).

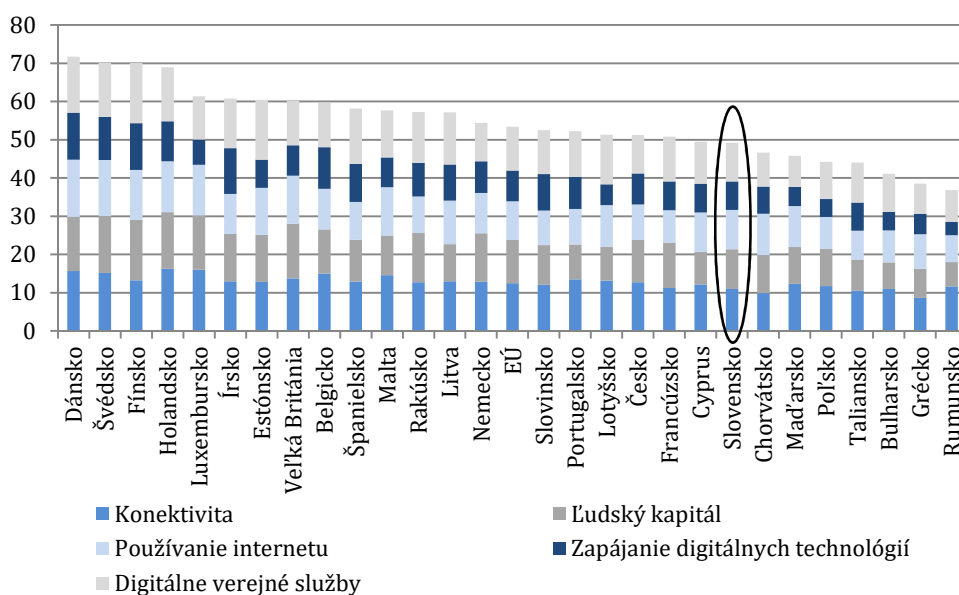
¹⁰ Estónsko sme zvolili ako príklad posttranzitívnej ekonomiky, ktorá dosiahla najlepší pokrok v implementácii IKT.

¹¹ Vysoký stupeň digitálnej intenzity vzniká, ak podnik využíva minimálne sedem z uvedených technológií: väčšina pracovníkov používa internet, podnik má prístup k zručnostiam IKT špecialistov, pevný širokopásmový internet (rýchlosť viac ako 30 Mbps), viac ako 20 % pracovníkov využíva mobilné zariadenia, má www stránku, má na www stránke niektoré sofistikované funkcionality, podnik je prítomný na sociálnych médiách, viac ako 1 % obratu pochádza z e-obchodu, využíva B2C možnosti pri on-line predaji, používa CRM software, zdieľa informácie v rámci elektronického manažmentu dodávateľských sietí, platí si reklamu na internete, nakupuje pokročilé služby *cloud computingu*, zasiela elektronické faktúry.

Možnosti využívania IKT v spoločnosti majú obrovský potenciál. Implementácia IKT vo verejnom sektore je prioritou nadnárodných a národných politík, pretože vytvára množstvo pozitívnych efektov v celom verejnom sektore, ako aj vo vzťahu štátu a sektora podnikov a domácností. Oblasť elektronizácie služieb verejnej správy (eGovernment) je pravdepodobne najviditeľnejšou formou presahu štvrtej priemyselnej revolúcie do spoločnosti.

Graf 3.3

Index digitálnej ekonomiky a spoločnosti 2018

Prameň: Vlastné spracovanie podľa EC (2019).

Na Slovensku je digitalizácia už niekoľko rokov normatívnou súčasťou (a prioritou najmä v proklamatívnej rovine) hospodárskej politiky. Európska komisia na hodnotenie jej úrovne využíva index digitálnej ekonomiky a spoločnosti (DESI). Index hodnotí päť dimenzií: internetové pripojenie, ľudský kapitál, používanie internetu, integráciu digitálnych technológií a digitálne verejné služby. Podľa tohto hodnotenia za rok 2018 sa Slovensko považuje stále za krajinu s podpriemerne rozvinutou digitalizáciou, pričom v oblasti digitálnych verejných služieb sa nachádza pod úrovňou EÚ 28, až na 20. mieste. Scoreboard digitálnej agentúry Európskej

komisie poskytuje viacero ukazovateľov, ktoré umožňujú hodnotiť stav slovenskej digitalizácie verejnej správy v porovnaní s EÚ vo viacerých oblastiach. Ak sa pozrieme bližšie na využívanie webových stránok verejných inštitúcií občanmi na Slovensku (tab. 3.5), vidíme v porovnaní s regionálnym lídrom informatizácie Estónskom pomerne nelichotivý stav a vývoj vo všetkých 4 indikátoroch.

Tabuľka 3.5

Využívanie web stránok verejných inštitúcií (% občanov)

	Interakcia s verejnou inštitúciou (posledných 12 mesiacov)		Zaslanie vyplneného formulára verejnej autorite (posledných 12 mesiacov)		Stretnutie s praktickým lekárom prostredníctvom www stránky	Transparentnosť verejných organizácií* (skóre 1 – 100)
	2008	2018	2008	2018	2018	2017
EÚ 28	35	52	34	52	20	71
Česká republika	19	53	26	53	11	66
Estónsko	37	79	72	79	27	92
Maďarsko	28	53	37	53	29	42
Poľsko	22	36	16	36	13	76
Slovensko	40	51	25	51	11	60
Fínsko	62	83	65	83	47	80

Poznámka: miera, v akej verejné organizácie publikujú informácie o sebe a svojich aktivitách.

Prameň: Vlastné spracovanie podľa EC (2019).

Pokiaľ v roku 2008 (najstaršie dostupné údaje) sme s Estónskom stáli približne na rovnakej štartovacej čiare, v roku 2018 sa nám výrazne vzdialilo. Na druhej strane však musíme konštatovať, že v porovnaní s priemerom EÚ 28 Slovensko dosiahlo v prvých dvoch typoch aktivít porovnateľné výsledky. V rámci využívania služieb *eHealth* – stretnutie s praktickým lekárom prostredníctvom www stránky je na Slovensku pomerne slabo využívané (len 11 % občanov). V oblasti transparentnosti eGovernmentu (posledný stĺpec tabuľky 3.5) Slovensko zaostáva.

* * *

Pretrvávajúcou slabinou slovenskej ekonomiky ostáva naďalej financovanie VaV. I keď v roku 2015 sme zaznamenali prudký vzostup intenzity VaV na 1,18 % HDP, nasledujúce dva roky sa tento indikátor dostal

opäť pod úroveň 1 % HDP. Financovanie VaV ako kľúčový predpoklad inovačného napredovania tak dlhodobo zaostáva či už za deklaratórnym cieľom 1,2 % HDP, alebo za úrovňou EÚ 28. Pri bližšom pohľade je to spôsobené predovšetkým stagnáciou vo financovaní verejného sektora VaV (a jeho závislosťou od zdrojov fondov EÚ) a ešte stále slabou dynamikou vo vývoji podnikových výdavkov na VaV. I keď je zároveň nutné dodať, že už takmer 50 % podiel sektora podnikov na financovaní VaV je na slovenské pomery vysoko pozitívna skutočnosť. Dlhodobé zaostávanie vo vstupoch VaV systému sa na Slovensku odzrkadľuje aj v zaostávaní vo výstupoch VaV systému, či už v patentovej alebo publikačnej aktivite. V celkom inovačnom rozvoji hodnotenom prostredníctvom sumárneho inovačného indexu nezaznamenalo Slovensko v poslednom sledovanom roku žiadny progres. Istá nehybnosť, v európskom kontexte, je charakteristickým znakom dlhodobého inovačného rozvoja slovenskej ekonomiky. Vo väčšine inovačných vstupov nevidíme pozitívny trend, naopak, v nadpriemerne hodnotených faktoroch (napr. výdavky na inovácie, ktoré nesúvisia s VaV) vidíme stagnáciu. Relatívne dobre je na tom digitalizácia podnikového sektora, v mnohých ukazovateľoch prieniku a využívania IKT sa podnikový sektor na Slovensku približuje úrovni EÚ. Napr. podiel podnikov s vysokým stupňom digitálnej intenzity dosiahol v roku 2018 už 94 % úrovne EÚ. Slabým miestom digitalizácie na Slovensku je stále elektronizácia verejných služieb štátu, kde sa vykazuje len čiastkový pokrok.

4. VÝVOJ ZAMESTNANOSTI A MIEZD

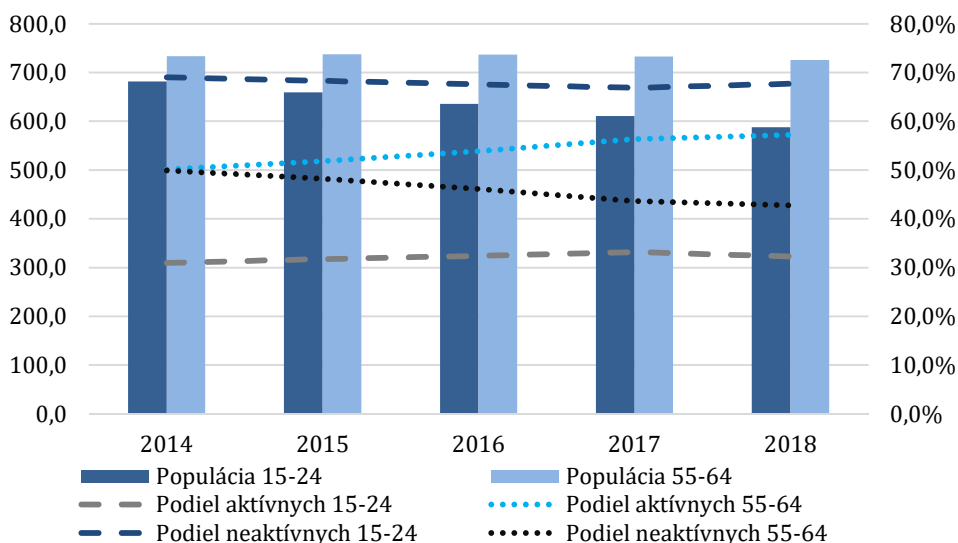
Nezamestnanosť na Slovensku v roku 2018 opäť prekračovala historické minimá a nájst' vhodného pracovníka na voľné pracovné miesto bolo znovu o niečo ťažšie. Napätá situácia na trhu práce prispievala k tlaku na rast nominálnej priemernej mzdy a vďaka stabilnej miere inflácie sa premietla aj do rastu reálnej mzdy. Za dôležité pre vytvorenie si celkového obrazu o vývoji môžeme považovať najmä tieto aspekty.

Pokles ekonomicky aktívnych bol brzdený väčšou participáciou starších

Druhý rok klesá počet ekonomicky aktívnych obyvateľov, avšak za súčasného rastu miery participácie obyvateľstva. V absolútnom vyjadrení tak počet EAO klesol, zároveň však počet neaktívnych obyvateľov klesal ešte rýchlejšie. Významným príspevkom k len miernemu poklesu je však vyššia miera aktivity ľudí nad 55 rokov, ako ukazuje graf 4.1.

Graf 4.1

Populačný vývoj vo vybraných demografických kohortách 15 – 24 rokov a 50 – 64 rokov (ľavá os) spolu s podielmi ekonomicky aktívnych a neaktívnych obyvateľov v nich (pravá os) (VZPS, v tis. osôb a %)

Prameň: Eurostat (2019), vlastné výpočty a spracovanie.

V priebehu posledných piatich rokov stúpol počet ekonomicky aktívnych v kohorte 55 – 64 o viac ako 7 percentuálnych bodov. Obzvlášť závažným je nárast ekonomicky aktívnych ľudí v kohorte 60 – 64 rokov, ktorý narástol za päť rokov o takmer 50 tisíc (zo 78 tis. na 123 tis.) pri zachovávaní podobnej početnosti celkovej kohorty. Naopak, participácia mladých na vzdelávaní nemala na vývoj EAO nijako zásadný vplyv (podiel aktívnych v tejto kohorte sa za posledné roky dokonca zvýšil – ako vidieť v grafe 4.1). Jej vplyv na veľkosť EAO je tak obmedzený len na demografický vývoj, ktorý naznačuje nižšiu početnosť mladých celkovo. Takýto vývoj však možno očakávať aj do budúcnosti.

Zamestnanosť opäť narástla

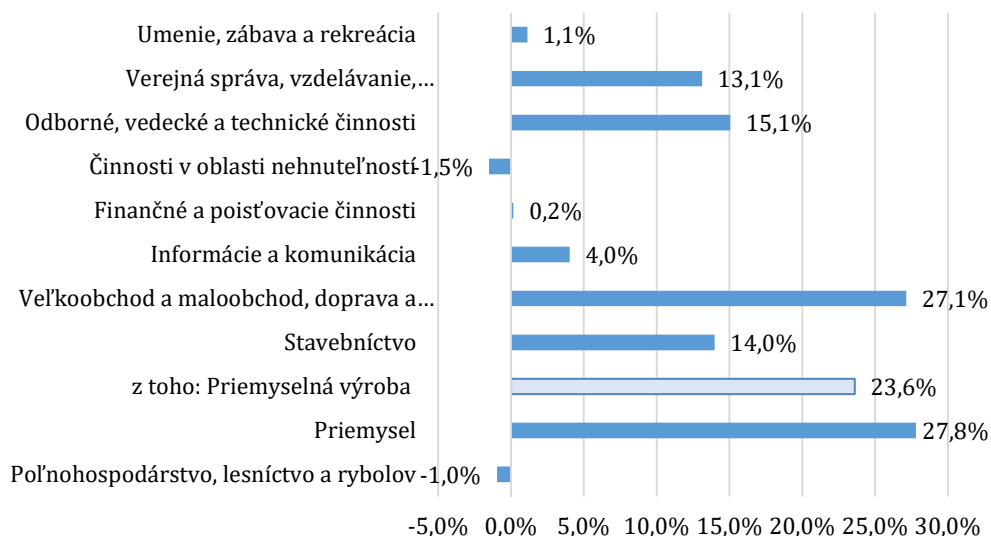
Bez ohľadu na použitú metodológiu (VZPS alebo ESA), veľkosť zamestnanosti narástla. Jej tempo je však s predchádzajúcimi rokmi nižšie – v prípade VZPS ide o pokles z 2,6 % (2017) na 1,4 %; podľa metodiky národných účtov ESA ide o spomalenie z 2,2 % na 2,0 %. Stále to však predstavuje nárast o 36 tis. (VZPS) resp. 47 tis. osôb (ESA). Pre vyjadrenie detailnejšieho zapojenia pracovnej sily do produkcie národného hospodárstva je však vhodnejšie pracovať s ESA metodológiou, preto tu pracujeme s ňou.¹² Najväčší nárast zamestnanosti bol približne rovnakým podielom zdieľaný medzi dvomi subodvetviami hospodárstva, a to priemyslom a kumulatívnym odvetvím obchodu, dopravy, ubytovania a stravovania.¹³

Spolu sa na náraste zamestnanosti podieľali viac ako polovicou všetkých nových pracovných miest (graf 4.2). Verejný sektor rovnako generoval novú zamestnanosť, avšak v porovnaní so súkromným sektorom bolo jeho tempo nižšie. To sa prejavuje prekonaním pomyselnej hranice 80 % zamestnanosti tvorenej súkromným sektorom. Možno teda zhrnúť, že štyria z piatich pracujúcich v Slovenskej republike pôsobia v súkromnom sektore (tabuľka 4.1).

¹² Rozdielov medzi VZPS a ESA metodológiou je hneď niekoľko. Najvýznamnejším je zohľadnenie pracujúcich, ktorí dočasne pracujú v pohraničí (cross-boarder). Zatiaľ čo ESA metodológia (podľa národných účtov – tzv. domáci prístup) týchto pracovníkov nezahŕňa, VZPS áno.

¹³ Detailnejšiu analýzu rastu zamestnanosti podľa odvetví možno nájsť v kapitole o štruktúrnych zmenách (2. kapitola).

Graf 4.2

Percentuálny podiel odvetví na medziročnom raste zamestnanosti v SR v roku 2018 (v %, ESA)

Prameň: Eurostat (2019), vlastné výpočty a spracovanie.

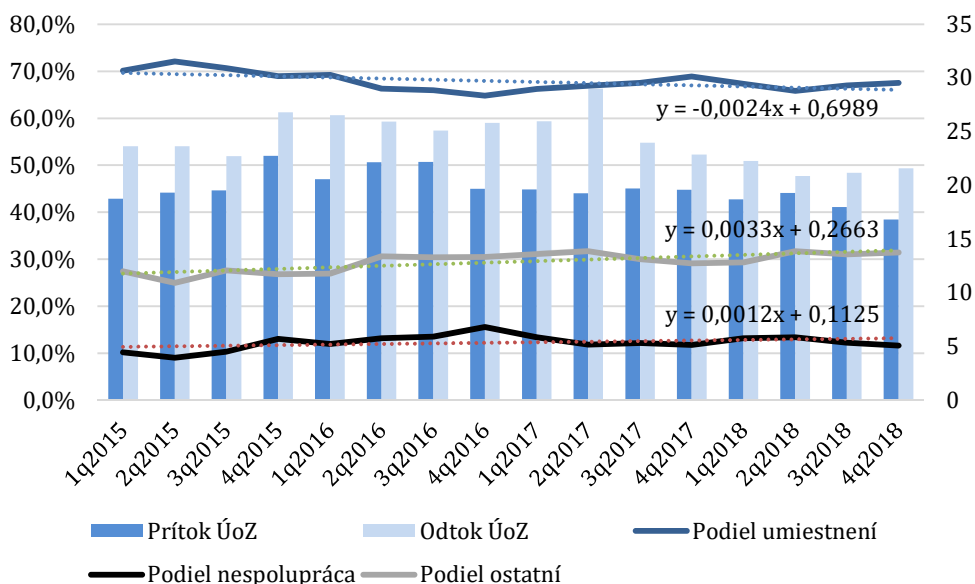
Postupné vyčerpávanie zásoby nezamestnaných

Miera nezamestnanosti klesala aj v roku 2018 a dosiahla nové historické minimá. Pokles je viditeľný v oboch publikovaných mierach nezamestnanosti (VZPS a ÚPSVAR), aj keď jeho tempo sa v porovnaní s rokom 2017 znížilo. Počet nezamestnaných klesol o 20 % na približne 180 tis. osôb podľa oboch metodík. Postupne tak vzniká situácia, keď sa zásoba nezamestnaných dostupných na trhu práce čoraz viac vyčerpáva a nájst' vhodného uchádzača o zamestnanie je stále náročnejšie. Potvrďuje to aj pokles priemerného objemu uchádzačov o prácu, ktorí pritekajú do evidencie nezamestnaných ÚPSVAR (po očistení o absolventov). Takto upravený priemerný prítok uchádzačov o prácu v roku 2018 bol v porovnaní s rokom 2017 o viac ako 5 % nižší (v porovnaní s rokom 2016 dokonca o viac ako 10 %), čo naznačuje menšiu fluktuáciu na trhu práce a tendenciu obmedzovať prepúšťanie zamestnancov. Aj štatistika štruktúry odlivu jednotlivcov z evidencie ÚPSVAR svedčí o podobnom jave, keď trend vývoja podielu umiestnených na trhu práce klesá, čo naznačuje neschopnosť nájst' dostatočný počet nezamestnaných a umiestniť ich na trhu práce (trend s negatívnym znamienkom v grafe 4.3).

Naopak, opatrne v trende rastie podiel jednotlivcov, ktorí boli vyradení z evidencie pre nespoluprácu alebo v kategórii ostatní (kladné znamienko pri trende v grafe 4.3).

Graf 4.3

Priemerný prítok a odtok uchádzačov o zamestnanie do evidencie (pravá os) a podiel jednotlivých kategórií odtoku z evidencie na celkovom odtoku (ľavá os); (sezónne očistené, v tis. osôb a %, ÚPSVAR)

Prameň: Makroekonomická databáza NBS (2019), vlastné výpočty a spracovanie.

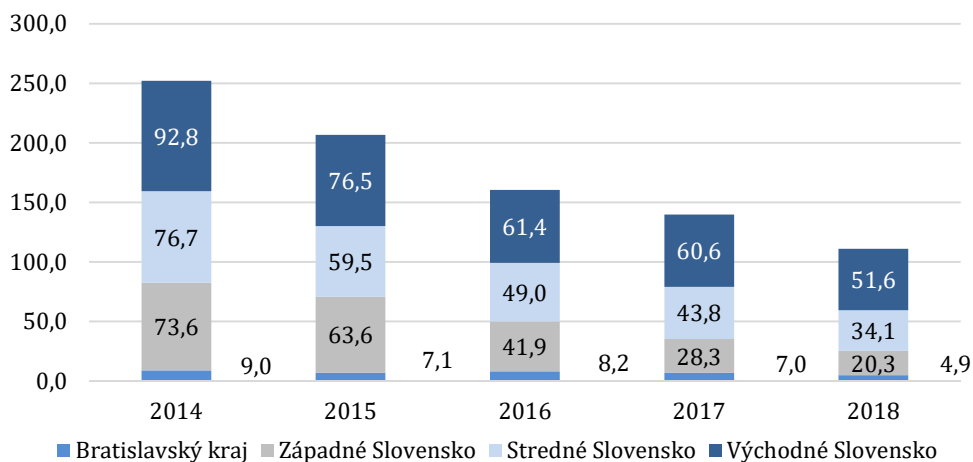
Rast znižuje dlhodobú nezamestnanosť regionálne nevyvážené

Dlhodobým neuralgickým bodom slovenského trhu práce bol majoritný podiel dlhodobo nezamestnaných (viac ako jeden rok) na celkovej nezamestnanosti. Predchádzajúci ekonomický rast dokázal z trhu práce čerpať skôr krátkodobo nezamestnaných, pričom dlhodobá nezamestnanosť zostávala voči nemu rezistentná. Situácia sa zmenila v posledných rokoch, keď po vyčerpaní krátkodobej (alebo prirodzenej frikčnej) nezamestnanosti sú zamestnávateľia nútení siahnuť aj po dlhodobo nezamestnaných. Za posledných päť rokov sa podarilo znížiť počet dlhodobo nezamestnaných z 252 tis. osôb na 111 tis. osôb, čo predstavuje obdivuhodný pokles o viac ako 55 %. Iba v roku 2018 sa ich počet znížil o viac ako 20 %, čo

signalizuje nadviazanie na pokrok pri riešení dlhodobej nezamestnanosti po spomalení v roku 2017. Problematickým však pri dlhodobej nezamestnanosti zostáva jej geografické rozloženie. Zatiaľ čo v roku 2014 bolo rozloženie dlhodobo nezamestnaných v SR pomerne rovnomerné medzi tromi regiónmi Slovenska (ak abstrahujeme od Bratislavského kraja), tak v roku 2018 predstavoval súčet západného a stredného Slovenska podobnú hodnotu, ako dosahovalo východné Slovensko. Pokles dlhodobej nezamestnanosti je tak najcitelnejší v regióne západného Slovenska, v mierne nižšej (aj keď stále významnej) miere na strednom Slovensku a zaostáva na východnom Slovensku. Nepriamo tak kopíruje geografické rozloženie realizovaných zahraničných investícií z minulosti.

Graf 4.4

Počet dlhodobo nezamestnaných (nad 1 rok) podľa NUTS-2 regiónov SR
(v tis. osôb, VZPS)

Prameň: Eurostat (2019), vlastné spracovanie.

Pracujúci migranti obsadzujú najmä nízko kvalifikačne náročné pozície

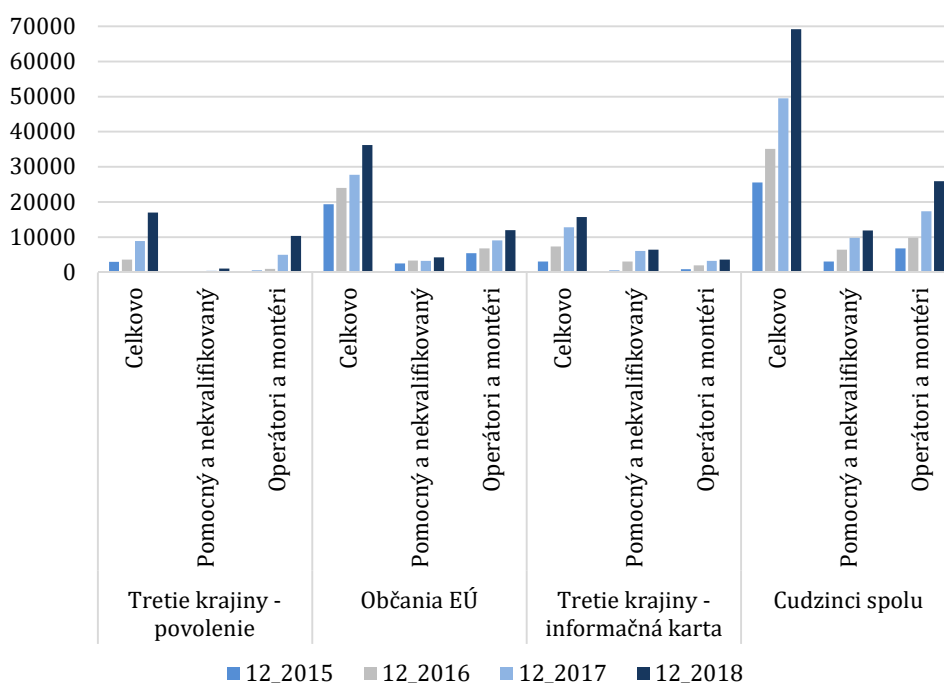
Nedostatok pracovnej sily na domácom trhu práce musia zamestnávateľi čoraz viac obsadzovať pracovnými imigrantmi, a to z veľkej časti najmä z krajín mimo EÚ a Rumunska.¹⁴ Pozoruhodný je najmä takmer

¹⁴ Pracovníci z Rumunska predstavujú najväčší podiel pracujúcich spomedzi všetkých členských štátov EÚ.

100 % nárast počtu pracujúcich z tretích krajín (rozumej mimo EÚ) na pracovné povolenie, zatiaľ čo atraktivita zamestnávania cudzincov z tretích krajín na tzv. informačnú kartu mierne klesá. Najmä pri profesii operátor a montér strojov a zariadení je pracovné povolenie preferovaným spôsobom zamestnávania cudzincov z tretích krajín. Naopak, inštitút informačnej karty je využívaný najmä na pomocný a nekvalifikovaný personál. Je na mieste skonštatovať, že slovenský trh práce tak po prvý raz vo svojej histórii čelí fenoménu, ktorý sa doteraz spájal skôr s vyspelejšími západnými ekonomikami – masívnej pracovnej imigrácii (graf 4.5). Tým narastá aj zastúpenie cudzincov na domácom trhu práce (a to najmä v súkromnom sektore). Ich podiel narástol v priebehu štyroch rokov z marginálnej jednopercetnej úrovne už na takmer 4 % zamestnanosti v súkromnom sektore (podľa ESA metodiky) s predpokladom možného pokračovania rastu za cieľom optimalizácie rastúcich mzdových nákladov na domácich zamestnancov (graf 4.6).

Graf 4.5

Počet cudzincov zamestnaných v SR podľa pôvodu celkovo a vo vybraných profesiách (v osobách, december daného roku, ÚPSVAR)

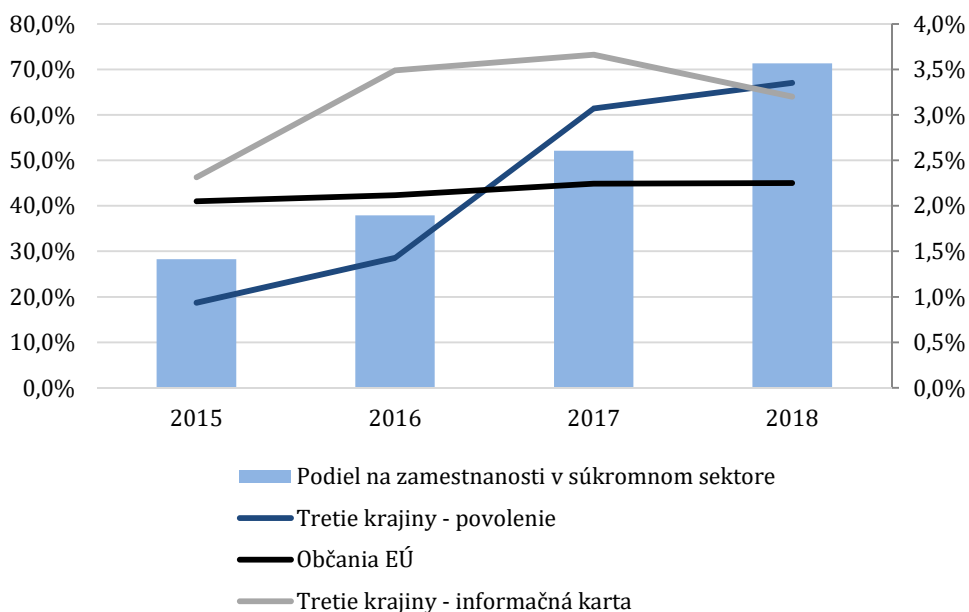

Prameň: ÚPSVAR (2019), vlastné spracovanie.

Pozoruhodnou charakteristikou pracovnej imigrácie však nie je jej objem, ale skôr pracovné zaradenie cudzincov. Graf 4.6 vyjadruje podiel dvoch profesií, u ktorých sa domnievame, že nevyžadujú vyššiu kvalifikáciu (kategórie ISCO 8 a 9).¹⁵ Práve ich spoločný podiel sa stal dominantným v celkovom počte pracujúcich cudzincov na pracovné povolenie s dvoj tretinovým zastúpením v roku 2018). O nedostatku pracovnej sily na domácom trhu práce svedčí aj pokles podielu týchto pracujúcich cudzincov v kategóriách ISCO 8 a 9 na informačnú kartu, a to napriek rastu ich celkového počtu. Jedným z vysvetlení, ktoré sa naskytuje, je, že ostatné profesie mohli rásť ešte rýchlejšie ako spomínaní operátori strojov a pomocná pracovná sila, a preto ich podiel klesol, prípadne prešli na pracovné povolenie.

Graf 4.6

Podiel cudzincov pracujúcich vo vybraných profesiách na celkovom množstve pracujúcich cudzincov (ľavá os) a podiel pracujúcich cudzincov na celkovej zamestnanosti podľa ESA (pravá os) (v %, ÚPSVAR a ŠÚ SR)

Poznámka: Venujeme sa profesiám operátori a montéri (ISCO-8) a pomocní a nekvalifikovaní pracovníci (ISCO-9).

Prameň: ÚPSVAR (2019), Makroekonomická databáza NBS (2019), vlastné výpočty a spracovanie.

¹⁵ Ide o profesie operátor a montér strojov a zariadení a pomocní a nekvalifikovaní pracovníci.

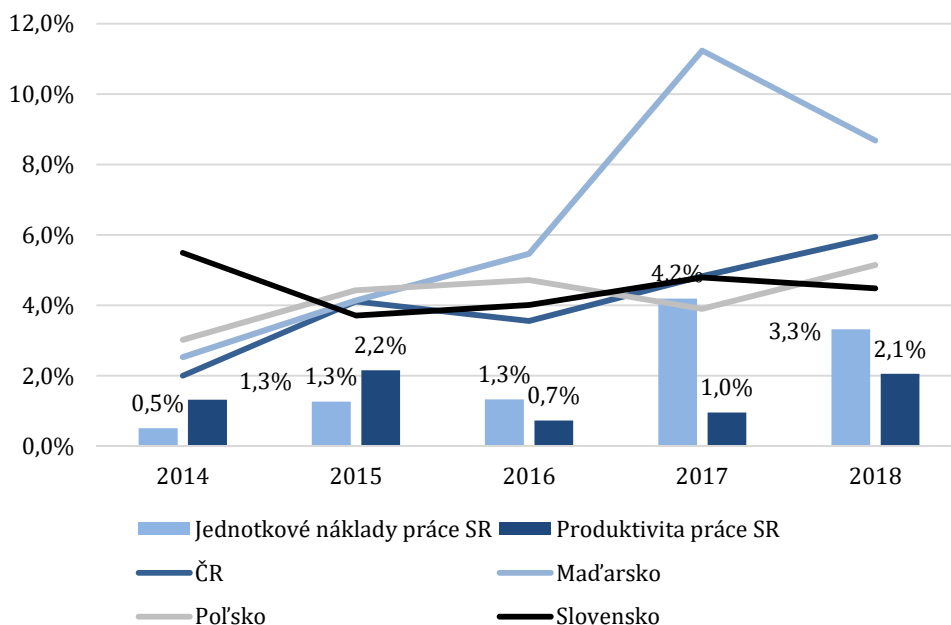
Reálne mzdy opäť rástli, avšak najpomalšie z celej V4

Rast reálnej mzdy sa spája s rastom životnej úrovne obyvateľstva a jej rastu pomáhala v predchádzajúcich rokoch aj neinflačné prostredie, ktoré sa v prostredí SR nachádzalo. Po obnovení rastu cenovej hladiny v roku 2017 sa však rast reálnej mzdy nezastavil a stále pokračuje v relatívne vysokom tempe. K nemu prispieva aj prirodzený tlak na rast miezd, ktorý sa vyskytuje na trhu práce práve pri pnutí na strane ponuky práce. Potvrdzujú to aj relatívne vysoké tempá rastu reálnej mzdy v celom regióne V4. V poslednom roku však došlo k spomaleniu tempa rastu a SR dosiahla najnižší rast medzi V4 krajinami. Najmä Maďarsko v posledných dvoch rokoch dosahuje nadpriemerné hodnoty rastu, a to dokonca aj na pomery stredoeurópskeho regiónu.

Rast miezd v teoretickom pohľade môže ovplyvniť medzinárodnú nákladovú konkurencieschopnosť krajiny, pokiaľ nie je rast miezd a produktivity práce v dlhodobom súlade. Práve rast miezd, ktorý by nebol kompenzovaný rastom produktivity práce, tlačí na nárast tzv. jednotkových nákladov práce (JNP). Ide tak o hľadanie akéhosi kompromisu medzi primeraným zvyšovaním životnej úrovne (formou rastu reálnej mzdy) a mzdovou konkurencieschopnosťou. Ak by však jednotkové náklady práce presiahli určitú pomyselnú hranicu, krajina by sa bez inej nákladovej korekcie stala neatraktívnou pre produkciu a zahraniční investori by zvažovali realokáciu svojich podnikov do zahraničia. Preto je vývoj JNP veľmi dôležitý aj pre vývoj celkového hospodárstva do budúcnosti. Slovensko v posledných dvoch rokoch zaznamenáva rýchlejší nárast miezd, ktoré dokázal rast produktivity práce kompenzovať len v obmedzenej miere. To vedie k výraznejšiemu nárastu JNP. V roku 2018 však tempo rastu JNP spomalilo, a to najmä kvôli miernemu zvýšeniu rastu produktivity práce v národnom hospodárstve. Nárast JNP však netreba chápať čisto ako negatívny fenomén. SR sa dlhodobo snaží dobiehať najrozvinutejšie krajiny a postupné približovanie je nevyhnutne spojené práve s ich rastom. Zdá sa však, že možnosti aktuálneho hospodárskeho modelu sa postupne vyčerpávajú a bez prechodu na iný hospodársky model sa rast mzdových nákladov môže stať konkurencieschopnosť ohrozujúci.

Graf 4.7

Medziročná zmena reálnych miezd a plátov vo V4 deflovaná deflátorom súkromnej spotreby v sektore priemyslu, stavebníctva a služieb a vývoj jednotkových nákladov práce a produktivity práce v SR (v %, ESA)

Prameň: Eurostat (2019), OECD (2019), Makroekonomická databáza NBS (2019), vlastné výpočty a spracovanie.

T a b u ľ k a 4.1

Prehľad základných parametrov vývoja trhu práce v SR (2015 – 2018)

	2015	2016	2017	2018
Ekonomicky aktívne obyvateľstvo	2 738,23	2 758,11	2 754,66	2 746,23
Miera participácie (15 - 64 rokov)	70,9 %	71,9 %	72,1 %	72,4 %
Zamestnanosť (VZPS; v tis. osôb)	2 424,00	2 492,12	2 530,67	2 566,73
Miera zamestnanosti (15 - 64 rokov)	62,7 %	64,9 %	66,2 %	67,6 %
SZČO (VZPS; v tis. osôb)	357,7	375,7	375,9	369,9
Zamestnanosť (ESA)	2 267,10	2 321,05	2 372,26	2 419,90
Súkromný sektor	79,6 %	79,8 %	80,0 %	80,1 %
Verejný sektor	20,4 %	20,2 %	20,0 %	19,9 %
Miera nezamestnanosti (VZPS)	11,5 %	9,7 %	8,2 %	6,6 %
Miera nezamestnanosti – evidovaná (ÚPSVAR)	10,6 %	8,7 %	5,9 %	5,0 %
západné Slovensko	30,8 %	26,1 %	20,3 %	18,3 %
stredné Slovensko	28,8 %	30,5 %	31,4 %	30,7 %
východné Slovensko	37,0 %	38,3 %	43,4 %	46,5 %

Prameň: Makroekonomická databáza NBS (2019), ÚPSVAR (2019), Datacube databáza, ŠÚ SR (2019), Eurostat (2019).

Lepšia kvalita ekonomického rastu

V minulosti sa SR nachádzala v situácii, keď ekonomický rast nevyžadoval až tak intenzívne zapájanie ľudskej práce do výrobného procesu. Táto nízka elasticita rastu zamestnanosti spôsobovala izolovanosť vývoja celkového hospodárstva a trhu práce (viac napr. v Morvay (2012) alebo Hudcovský (2015)). To sa však rapídne zmenilo s rastom zamestnanosti v minulých rokoch, ktorý je svojím charakterom rozdielny oproti minulosti. Na preukázanie tohto javu využijeme mikrodáta VZPS, ktoré na reprezentatívnej vzorke dokážu sledovať jednotlivcov a ich status na trhu práce v niekoľkých periódach za sebou. Tabuľka 4.2 demonštruje pravdepodobnosti prechodu jednotlivca z jedného statusu¹⁶ (vertikálny stĺpec) na ďalší status (horizontálny riadok) v rámci jedného roku.

Tabuľka 4.2

Priemerne pravdepodobnosti prechodu jednotlivca z jedného statusu na trhu práce (vertikálny stĺpec) na druhý status (horizontálny riadok) za SR (VZPS, experimentálne dáta z Eurostatu)

2012 – 2014	Zamestnaný	Nezamestnaný	Neaktívny
Zamestnaný	98,4%	0,8%	0,8%
Nezamestnaný	7,7%	90,1%	2,2%
Neaktívny	0,9%	1,0%	98,1%

2015 – 2017	Zamestnaný	Nezamestnaný	Neaktívny
Zamestnaný	98,1%	0,8%	1,1%
Nezamestnaný	12,4%	84,4%	3,2%
Neaktívny	1,6%	0,8%	97,5%

2018	Zamestnaný	Nezamestnaný	Neaktívny
Zamestnaný	98,5%	0,5%	0,9%
Nezamestnaný	14,2%	81,7%	4,0%
Neaktívny	1,5%	0,6%	97,9%

Prameň: Eurostat (2019), vlastné výpočty a spracovanie.

Môžeme konštatovať, že pravdepodobnosť toho, že jednotlivec zamestnaný na začiatku pozorovania zostane zamestnaný aj na konci pozorovania, sa v priebehu rokov v podstate nemení. Nedochádza tak ku fluktuácii zamestnancov, ale skôr si títo jednotlivci majú tendenciu svoje

¹⁶ Rozoznávame tri možné statusy pre jednotlivca: zamestnaný, nezamestnaný a neaktívny.

zamestnanie zachovať. Naopak, výrazná zmena nastala pri pravdepodobnosti prechodu jednotlivca zo statusu nezamestnaný na zamestnaný. Nárast medzi dvomi priemernými obdobiami je už viditeľný (v období 2012 – 2014 to bolo 7,7 %, zatiaľ čo v období 2015 – 2017 už 12,4 %), a v porovnaní s priemerom rokov 2012 – 2015 dosahuje pravdepodobnosť v roku 2018 až takmer dvojnásobné hodnoty. Ekonomický rast tak na seba užšie viaže rast zamestnanosti čerpaním zo zásoby nezamestnaných, aj keď hospodárstvo nedosahuje také tempá ekonomického rastu ako v minulosti. Zamestnanosť tak majoritne čerpá zdroje na svoj rast primárne z nezamestnaných. Na druhej strane, pokrok v schopnosti pri navrátiť neaktívne osoby do zamestnania je však len minimálny, napriek často uvádzaným tvrdeniam o navracaní sa neaktívnych na trh práce.

Celková zásoba nezamestnaných na trhu práce sa tak zásadne znižuje, pričom sa upravuje nielen o osoby, ktoré sa zamestnali, ale sa aj očisťuje o ľudí, ktorí preferujú odchod do statusu neaktívnych. Pravdepodobnosť prechodu zo statusu nezamestnaný na neaktívny sa rovnako zvýšila a v roku 2018 bola takmer dvakrát vyššia ako v období 2012 – 2015. Podobne ako pri pravdepodobnosti zachovania statusu zamestnaný, aj pravdepodobnosť pre osoby, ktoré boli na začiatku pozorovania neaktívne, zostala takmer rovnaká a s vysokou pravdepodobnosťou sú neaktívne aj na konci pozorovania.

* * *

Po zhrnutí všetkých už uvedených faktorov možno konštatovať, že trh práce zažíva na Slovensku nevídaný rozmach spolu s expanziou nových fenoménov, ako je zrýchlený prírlev zahraničnej pracovnej migrácie či intenzívny rast zamestnanosti pri miernejšom ekonomickom raste. Existujú však aj výzvy do budúcnosti, ktoré musí prekonať hospodárstvo už v najbližšom období. Jednou z nich je dlhodobá neschopnosť obsadzovať voľné pracovné miesta vo verejnej správe, kde Beveridgeova krivka¹⁷ dosahuje v porovnaní so súkromným sektorom abnormálne hodnoty (Jankovič, Mandžák, 2019). Rovnako výzvou bude schopnosť využiť rast

¹⁷ Beveridgeova krivka predstavuje pomer medzi mierou voľných pracovných miest a mierou nezamestnanosti v hospodárstve, prípadne v odvetví.

pracovnej imigrácie aj na obsadzovanie kvalifikačne náročnejších pozícií ako len operátorov a montérov či pomocných pracovníkov (posun k poznatkovo náročnejším profesiám). Rizikom iného charakteru je avizované ochladzovanie ekonomiky nášho najväčšieho obchodného partnera – Nemecka, ktoré už teraz začína pociťovať trh práce v nižšom dopyte po špecifických druhoch profesií. Veľmi dôležitou podmienkou progresu v reálnej konvergencii však zostáva schopnosť obsadzovať voľné pracovné miesta. Pri pokračovaní prebiehajúcej konjunktúry by sa čoskoro mohli vyčerpať všetky zásoby zamestnateľných osôb, čo by mohlo v budúcnosti brániť v ďalšej konvergenčnej snahe ekonomiky. Celkový vývoj na trhu práce však možno hodnotiť v kontexte EÚ pozitívne, keďže sa ešte aj na vrchole konjunktúry v EÚ nachádzajú ekonomiky, ktoré dosahujú dvojciferné miery nezamestnanosti, čo doteraz býval skôr problém slovenského trhu práce.

5. CENOVÝ VÝVOJ

Miera inflácie sa po dlhej dobe nečakane nízkeho vývoja dostala v roku 2018 späť do očakávaných (pozitívnych) hodnôt. Dokonca v porovnaní s predchádzajúcim rokom takmer zdvojnásobila svoje tempo rastu. Nepredstavuje to však dôvod na znepokojenie, keďže po väčšinu roku 2017 jej vývoj ešte stále pripomínal skôr neisté oživenie ako prudký rast. Napokon jej priemerný rast dosiahol hodnotu 2,5 %, avšak s klesajúcou dynamikou rastu v priebehu roka (posledné dva mesiace v roku dokonca medzimesačne klesala).

Pokračovanie nastúpeného trendu

Hodnota medziročného rastu 2,5 % sa po období niekoľkých rokov miernej deflácie môže javiť ako *vysoká*, v skutočnosti sa však od roku 1994 jedná o ôsmu najnižšiu medziročnú zmenu cenovej hladiny od vzniku samostatnej SR (vrátane troch deflačných rokov).¹⁸ Aj to v skutočnosti poukazuje na fakt, že tri roky absencie rastu cien v nedávnych rokoch čiastočne skreslilo inflačné vnímanie v hospodárstve.

Vývoj v podkategóriách inflácie bol však rozdielny a do veľkej miery nevyvážený. Za dôležité pre vývoj cenovej hladiny môžeme označiť najmä tieto faktory:

- *Ďalší rast cien potravín* – potraviny pokračovali v novom trende z druhej polovice roku 2017 a v ročnom priemere opäť dosiahli jeden z najvyšších rastov spomedzi všetkých kategórií merania spotrebiteľských cien (vyšší rast cien dosiahla len kategória doprava).
- *Nárast cien pohonných hmôt* – najmä v druhej polovici roku 2018 zaznamenali ceny pohonných hmôt výraznejší nárast, a to v oboch bežne používaných pohonných hmotách (benzín a motorová nafta). Význam tohto rastu spočíva najmä v jeho multiplikačnom efekte, keď pohonné látky vstupujú ako nákladová položka do takmer každého sektoru hospodárstva podporujúc nárast cien konečných produktov. Rýchly

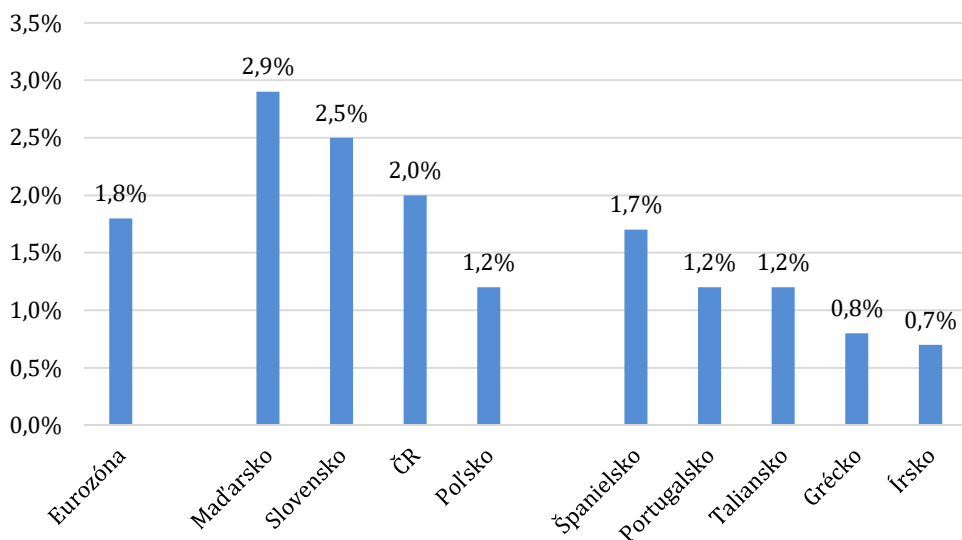
¹⁸ Nachádza sa teda stále na nižšej hodnote ako medián (3,9 %) alebo priemer (4,8 %). Ak abstrahujeme od deflačných hodnôt rokov 2014, 2015 a 2016, nižšia miera medziročnej inflácie bola dosiahnutá iba v rokoch 2009, 2010 2013 a 2017.

nárast v niektorých mesiacoch bol však ku koncu roka utlmený prepadom cien ropy na svetových trhoch.

- *Rast cien regulovaných odvetví* – už na začiatku roku vzrástli ceny regulovaných odvetví po dlhodobom poklese z predchádzajúcich rokov. Išlo tak o prvý nárast administratívnych cien od roku 2014. To dodávalo inflačný impulz k celkovej zmene cenovej hladiny počas celého roku.
- *Pokračujúci rast cien nehnuteľností* – prísnejšie pravidlá pre poskytovanie hypotekárnych úverov pomohli zmierniť trend rastu dopytu po nehnuteľnostiach, avšak jeho veľkosť spolu s nedostatočnou ponukou stále vytvára tlak na rast ceny nehnuteľností (najmä bytov). Zatiaľ čo nárast cien nehnuteľností sa v Bratislavskom kraji zmiernil, v Nitrianskom a Trnavskom kraji presiahol dvojcifernú hodnotu. To prispievalo k nárastu významu položky bývania, ktorá má najväčšiu váhu zo všetkých kategórií v meranom spotrebnom koši.
- *Kladná produkčná medzera* – od posledného kvartálu roku 2017 dosahuje slovenské hospodárstvo kladnú produkčnú medzeru, zatiaľ čo v roku 2018 jej veľkosť postupne rástla. Aj keď aktuálne jej veľkosť nie je zásadná, v prípade že by si hospodárstvo zachovalo súčasný trend rastu, postupné prehrievanie ekonomiky a následný nárast inflácie by predstavovali náročný problém pre celé hospodárstvo pri absencii možnosti „chladit“ ekonomiku formou rastu úrokových sadzieb.

Susediace ekonomiky pokračujú v podobnom trende, ako nastolili minulý rok. Po prekonaní komplikovaných rokov 2014 až 2016 sa vrátili do pozitívnych hodnôt na dosah ich inflačným cieľom. Slovensko sa v porovnaní s priemernou hodnotou za celé zoskupenie eurozóny nachádza nad jej priemerom. Postupnému „uťahovaniu“ menovej politiky zo strany ECB, ktoré by pôsobilo proti vyššej inflácii, bráni skôr vývoj cenovej hladiny v štátoch, ktoré ešte stále pociťujú dopady finančnej krízy spred niekoľkých rokov (tzv. PIGGS). Všetky tieto krajiny dosahujú len podpriemerné hodnoty inflácie (vážená priemerná miera inflácie pre PIGGS je 1,3 %), takže existuje obava, že výrazná reštrikcia menovej politiky by viedla opäť k návratu do deflačného pásma (väčšie obavy pri týchto krajinách sa však týkajú ich fiškálnych parametrov a ekonomickej výkonnosti ako monetárneho vývoja).

Graf 5.1

Medziročná miera inflácie vo vybraných krajinách za rok 2018 (HCPI)

Prameň: Eurostat (2019).

Pohľad na produkčnú stranu hospodárstva nám napovedá, že ceny priemyselných výrobcov v úhrne rástli rovnakým tempom ako spotrebiteľské ceny. V pohľade na ich štruktúru však vidieť, že ceny rástli rýchlejšie pre tuzemské produkty ako pre produkty určené na export. Nadpriemernú hodnotu rastu cien pri tuzemských produktoch je nutné pripísať kategóriám výroba elektrickej energie, prenos a rozvod a najmä výroba koksu a rafinovaných ropných produktov. Výroba elektriny si pripísala neobvyklý nárast až o 11,3 % medziročne, čo je výsledkom rozhodnutia regulačného úradu ešte z roku 2017, zatiaľ čo nárast cien v kategórii výroby rafinovaných ropných produktov spôsobila rastúca cena ropy počas roku 2018.

Ceny stavebných prác vzrástli o viac ako 3 %, zatiaľ čo stavebný materiál o viac ako 4 %. Postupne sa tak dostávame do situácie, keď priemerný ročný nárast cien bývania začína byť na podobných hodnotách, ako sú objektívne zmeny cien stavebných prác a materiálu. Zatiaľ čo v roku 2017 bol rozdiel medzi priemerným rastom cien stavebných prác a cenou nehnuteľností viac ako dvojnásobný (3 % vs. 6,3 %), v roku 2018 sa tempá rastu priblížili na 3,4 % a 5,2 %.

Tabuľka 5.1

Prehľad základných indexov vývoja cien v SR (v %)

	2015	2016	2017	2018
Miera inflácie (HICP):				
Eurozóna	0,2	0,2	1,5	1,8
Slovensko	-0,3	-0,5	1,4	2,5
Česká republika	0,3	0,6	2,4	2,0
Maďarsko	0,1	0,4	2,4	2,9
Poľsko	-0,7	-0,2	1,6	1,2
Priemyselné ceny:				
Ceny priemyselných výrobcov - tuzemsko	-4,2	-4,3	1,9	4,9
- v tom: priemyselná výroba	-3,2	-3,5	2,6	3,2
Ceny priemyselných výrobcov – úhrn	-2,9	-4,1	2,5	2,5
Ceny priemyselných výrobcov – export	-2,2	-3,8	2,9	1,1
Ceny stavebných prác	1,8	1,2	3,0	3,4
Ceny stavebných materiálov	-0,8	-0,4	3,5	4,4
Ceny poľnohospodárskych produktov	-2,2	-5,3	4,7	2,0
Deflátoary:				
Deflátor HDP	-0,2	-0,5	1,2	2,3
Deflátor vládnej spotreby	0,7	1,3	3,2	4,1
Deflátor súkromnej spotreby	-0,1	-0,3	1,4	2,5
Deflátor fixných investícií	-0,1	-0,8	1,6	2,6
Deflátor exportu tovarov a služieb	-1,4	-1,5	2,2	1,8
Deflátor importu tovarov a služieb	-1,1	-1,1	2,8	2,3
Výmenné relácie	-0,2	-0,4	-0,6	-0,5

Prameň: Makroekonomická databáza NBS (2019), Makroekonomická prognóza MF SR (február 2019), Datacube databáza, ŠÚ SR (2019).

Ceny poľnohospodárskych produktov sa po turbulentných rokoch (ktoré boli sčasti spôsobené aj bazickým efektom v minulom roku) ustálili na hodnote 2 %. Tento rast vo väčšej miere ťahal najmä nárast cien rastlinných výrobkov, ktorý dosiahol 2,7 % v porovnaní so živočíšnymi výrobkami s medziročnou zmenou na úrovni 1,3 %.

V oblasti deflátorov sa deflátor vládnej spotreby opäť ocitol na nadpriemerných hodnotách, keď ceny produktov spotrebovávaných vo verejnej správe rástli najrýchlejšie zo všetkých deflátorov zložiek HDP. Opäť sa potvrdzuje, že obmedzené trhové prostredie vo vládnej sfére nedokáže efektívne znížiť rast cien tovarov a služieb, ktoré nakupuje štát, na hodnoty dosahované v spotrebe súkromným sektorom. Rovnako ceny v zahraničnom obchode Slovenska zaznamenali nárast. Rast cien

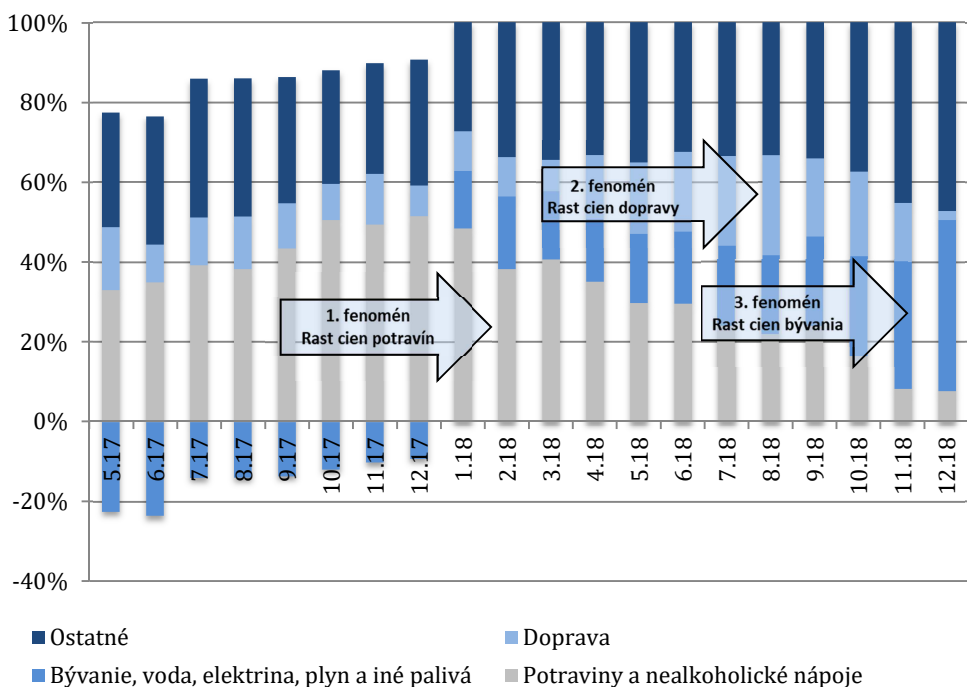
exportu však predbehlo tempo rastu cien importu, čo opätovne viedlo k zhoršeniu pozície výmenných relácií. Za rovnaké množstvo exportu tak bolo opäť možné doviest menšie množstvo importu.

Na hladine pokoja, pod hladinou turbulencie

Názov tejto podkapitoly je pokusom o vysvetlenie rozdielnych tendencií, ktoré sa udiali v roku 2018. Aj keď samostatná veľkosť medziročnej inflácie nevytvára dojem atraktívnej ekonomickej témy, pri detailnejšom pohľade možno pozorovať meniaci sa vplyv jednotlivých zložiek spotrebného koša. Hodnota 2,5 % je v súlade s dlhodobým cieľom stabilnej cenovej hladiny (najmä ak zoberieme do úvahy obdobie cenovej stagnácie či poklesu v predchádzajúcich rokoch). Pokračovanie oživenia rastu cenovej hladiny je tak vítaným javom, ktorý opäť podľa ekonomickej teórie podporuje rast spotreby.

Graf 5.2

Percentuálny príspevok k medziročnému rastu v jednotlivých mesiacoch za vybrané kategórie spotrebného koša (v %)

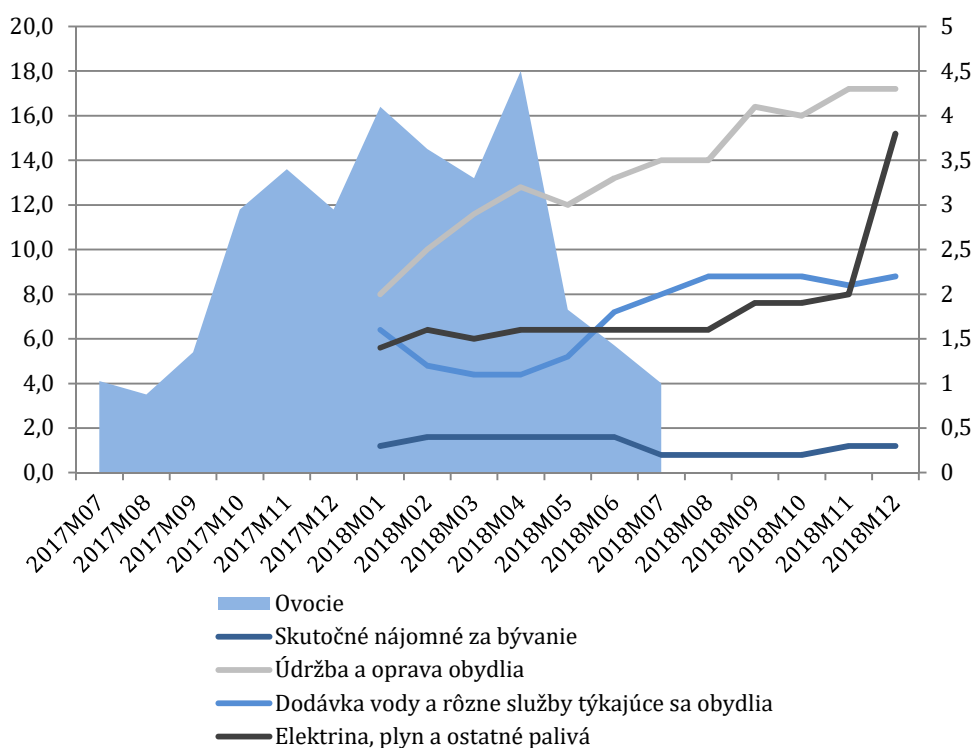
Prameň: Makroekonomická databáza NBS (2019), vlastné výpočty.

Počas roku 2018 môžeme identifikovať tri zásadné vplyvy na celkovú zmenu cenovej hladiny, pričom vždy jeden fenomén strieda ďalší, teda ich vplyv je rozložený v čase a nepôsobia naraz. Ak by pôsobili naraz, aj celkový vývoj by bol dynamickejší.

Na začiatku roku bol najvýraznejším príspevkom k inflácii rast cien potravín. Ten pokračoval ešte z predchádzajúceho roku, keď sa postupne zvyrazňoval fenomén rastu cien masla a vajec (ktorému sme sa venovali v minuloročnom vydaní tejto publikácie), ktoré sa stali hlavným faktorom zmeny cien v tejto spotrebnej kategórii. Rovnako ceny ovocia zaznamenali na konci roku 2017 a v prvej polovici roku 2018 taký percentuálny nárast, ktorý počas 6 mesiacov prekračoval dvojciferné hodnoty medziročne (pozri graf č. 5.3). Ceny potravín tak boli prvým ťahúňom celkovej cenovej hladiny, a to najmä v prvej polovici roku 2018.

Graf 5.3

Medziročná zmena ceny ovocia (ľavá os) a podkategórií bývanie a energie (pravá os) v HICP v jednotlivých mesiacoch (SR, v %)

Prameň: Eurostat (2019), vlastné výpočty.

Druhým vplyvom boli postupne narastajúce ceny v kategórii doprava. Tá bola spôsobená najmä rastúcimi nákladmi na prevádzku vozidiel, a to hlavne pohonných hmôt. Nafta aj benzín si od júna až do októbra 2018 pripisovali medziročnú zmenu ceny o viac ako 10 %. Keďže palivo je pre ostatné odvetvia nákladovou položkou, jeho multiplikačný efekt rastu sa musel prejavíť aj v náraste cien iných foriem prepravy (a to najmä v cenách leteckej dopravy).¹⁹

Naopak, ešte vyšší rast cien v kategórii nenastal kvôli celoročnej stagnácii cien nových vozidiel, ktoré sa ani v jednom mesiaci neocitli na úrovni rastu vyššom ako 0,6 % medziročne. Možno tak konštatovať, že po odznení inflačného impulzu rastu potravín sa tlak na rast cenovej hladiny prelial do kategórie doprava, kde rástli ceny najmä kvôli rastúcim cenám pohonných látok.

Posledným významným vplyvom na rast cenovej hladiny bol graduálny nárast cien v kategórii bývanie a energie, ktorá sa v roku 2018 vrátila do kladného pásma príspevkov. Je za tým rozhodnutie regulačného úradu, vďaka ktorému narástli na začiatku roku ceny elektriny a stočného. Dynamickejší nárast však zaznamenala najmä podkategória údržby a opravy obydli, do ktorej patria remeselní pracovníci (napr. inštalatéri, elektrikári, opravári kúrenia a ďalší). Zdá sa tak, že nedostatok pracovníkov v týchto remeslách, ktorý možno pozorovať v posledných rokoch, sa prejavuje aj do rastúcej ceny ich služieb. To je logickým prejavom situácie, keď sa dopyt po ich službách nedokáže pokryť obmedzenou ponukou týchto pracovníkov. V poslednom mesiaci sa celkový nárast cien podporil zvýšením ceny plynu.

Možno tak konštatovať, že napriek relatívne stabilnému vývoju počas roku sa vplyv jednotlivých kategórií, ktoré vplývajú na celkovú infláciu, menil. V prvej polovici roku bola inflácia ťahaná dobiehajúcim vplyvom rastu potravín z predchádzajúceho roku, následne na ňu vplýval rast pohonných hmôt a ku koncu roku sa zvýraznil vplyv rastu cien v kategórii bývanie a energie.

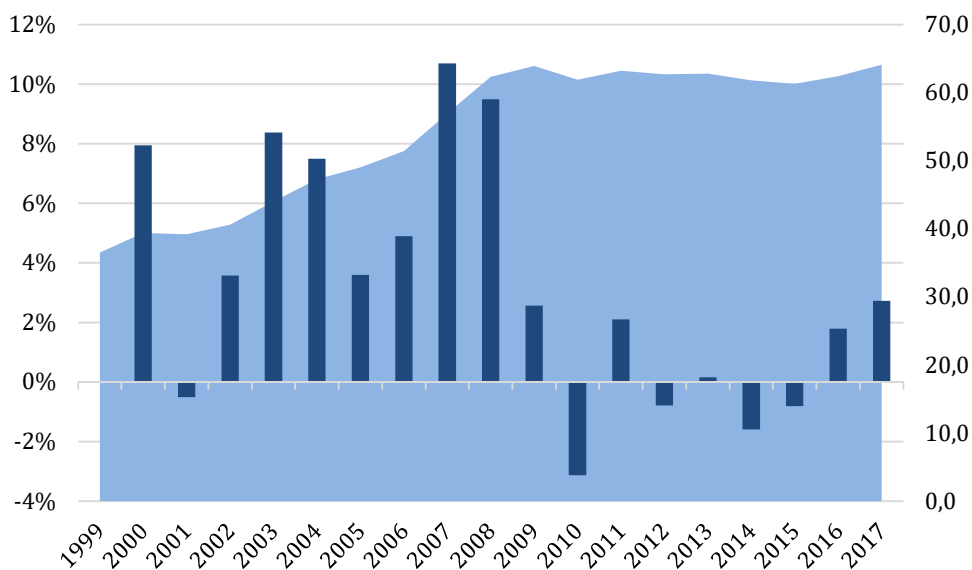
¹⁹ Prelievaniu inflačného impulzu zmeny ceny nafty a benzínu sme sa detailnejšie venovali v predchádzajúcom vydaní tejto publikácie ešte v roku 2015.

Zaseknutá cenová konvergencia

Jedným z predpokladov reálnej konvergenie krajiny k inej je okrem dobiehania v ekonomickej výkonnosti aj sprievodný jav dobiehania cenovej úrovne. Na meranie vývoja konvergenie (dobiehania) cenových hladín použijeme paritu kúpnej sily, ktorá eliminuje rozdielnosť cenových hladín medzi krajinami spôsobenú fluktuáciami vo výmennom kurze mien. Vydelením parity kúpnej sily nominálnym menovým kurzom získame index cenovej hladiny, ktorý vyjadruje komparatívnu cenovú hladinu (KCH) jednej krajiny k druhej alebo k skupine krajín (v našom prípade EÚ 15).

Graf 5.4

Komparatívna cenová hladina SR voči EÚ 15 (pravá os) a jej medziročná zmena (ľavá os) (meraná na HDP, 1999 - 2017, v %)

Prameň: Eurostat (2019), vlastné výpočty.

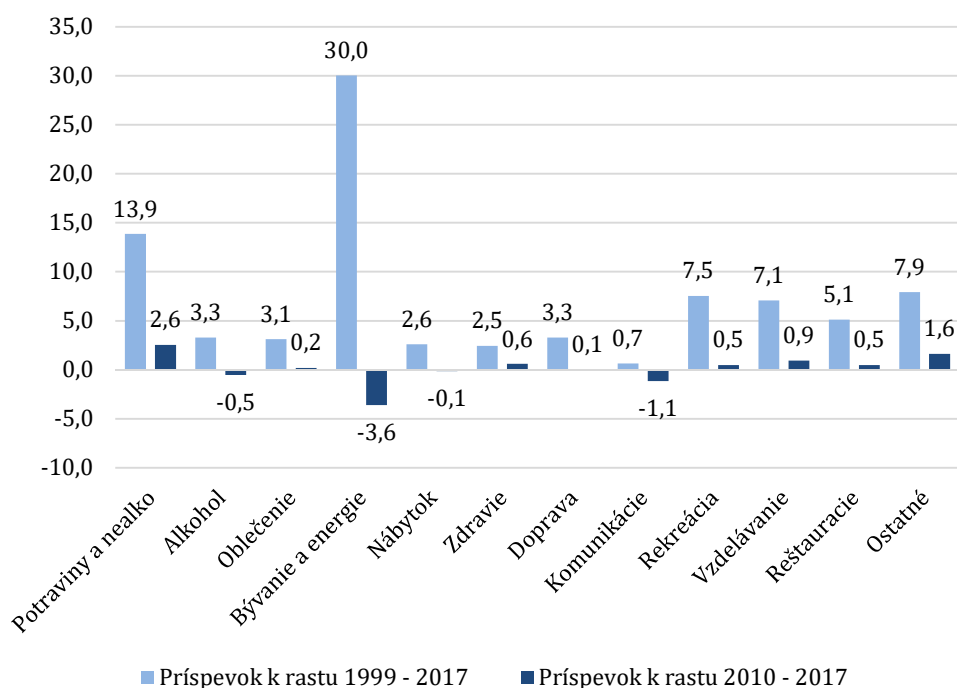
Ako možno vidieť z grafu 5.4, Slovensko zažilo obdobie prudkej cenovej konvergenie k EÚ 15 najmä v období do roku 2008. Po vypuknutí hospodárskej krízy sa konvergenčný proces zastavil (dokonca sa objavila divergencia v roku 2010) a odvtedy sa tento proces v podstate neobnovil až do roku 2016, keď sa len veľmi pozvoľna rozbieha.

Za celé obdobie rokov 1999 – 2017 sa v skokovom porovnaní KCH zvýšila podľa skutočnej individuálnej spotreby až o 85 %²⁰. Ak však zúžime naše zameranie len na roky po hospodárskej kríze (2010 – 2017), vidíme, že zmena v KCH predstavuje nárast len 3,6 %. Môžeme teda jednoznačne hovoriť o *zaseknutej* cenovej konvergencii.

Detailnejší pohľad na konvergenciu podľa jednotlivých zložiek spotrebného koša nám prezrádza, že silný konvergenčný proces bol v celom období ťahaný najmä dobiehaním cien bývania a energií (príspevok až 30 p. b. k celkovému rastu 85 %).²¹ Druhou najrýchlejšie sa približujúcou kategóriou boli potraviny, ktoré prispeli k rastu KCH takmer 14 p. b.

Graf 5.5

Príspevky k rastu komparatívnej cenovej hladiny v období 1999 – 2017 a 2010 – 2017 (podľa kategórií v HICP, v p. b.)

Prameň: Eurostat (2019), vlastné výpočty.

²⁰ Skutočná individuálna spotreba - kategória z národných účtov, ktorá predstavuje súbor tovarov a služieb, ktoré reálne domácnosti spotrebovali bez ohľadu na to, kto spotrebu financoval. Je to nárast z 32,8 % na 60,8 % priemernej cenovej hladiny EÚ 15.

²¹ Na identifikáciu príspevkov k rastu cenovej hladiny boli použité váhy jednotlivých kategórií v roku 2017.

Opäť pri pohľade na obdobie po hospodárskej kríze možno vidieť úplne iné výsledky. Najmä vývoj cien bývania a energií v podstate tlmil konvergenčný proces cenovej hladiny. Rovnako tu možno vidieť vplyv administratívneho zásahu EÚ na reguláciu cien hovorov v rámci EÚ, keď ceny v kategórii dokonca divergovali od cien v EÚ 15.²²

K faktorom, ktoré prispeli ku zastaveniu cenovej konvergenzie, patrí najmä obdobie veľmi miernej deflácie, ktoré sa začalo v SR v roku 2014. Zatiaľ čo na Slovensku v priemere ceny klesali, priemerné ceny v EÚ 15 sa zachovali v kladných hodnotách (aj keď veľmi nízkych). To z definície bráni posunu v cenovej konvergencii.

Návrat k cenovej konvergencii naznačujú údaje z rokov po prekonaní deflácie, keď od roku 2016 sa cenová hladina na Slovensku začína vyvíjať rýchlejším tempom ako v západnej Európe. Na potvrdenie tohto trendu si však ešte budeme musieť počkať.

* * *

Výhľadovo by rast cenovej hladiny nemal pôsobiť ako ohrozujúci faktor pri rastovej tendencii slovenskej ekonomiky. Všetky inštitúcie zaoberajúce sa témou makroekonomických prognóz sa zhodujú na tom, že inflačné prostredie by malo byť v nadchádzajúcich rokoch stabilné. Už niekoľko rokov predpovedaná recesia v hospodárstve sa zatiaľ zásadne nezhmotňuje, čo predpovedá, že miera inflácie bude nasledovať stabilnú a obnovenú trajektóriu primeraného rastu. Ten by mohol byť ohrozený len preliatím externého šoku do domáceho hospodárstva, avšak schopnosť predchádzať mu je len minimálna.

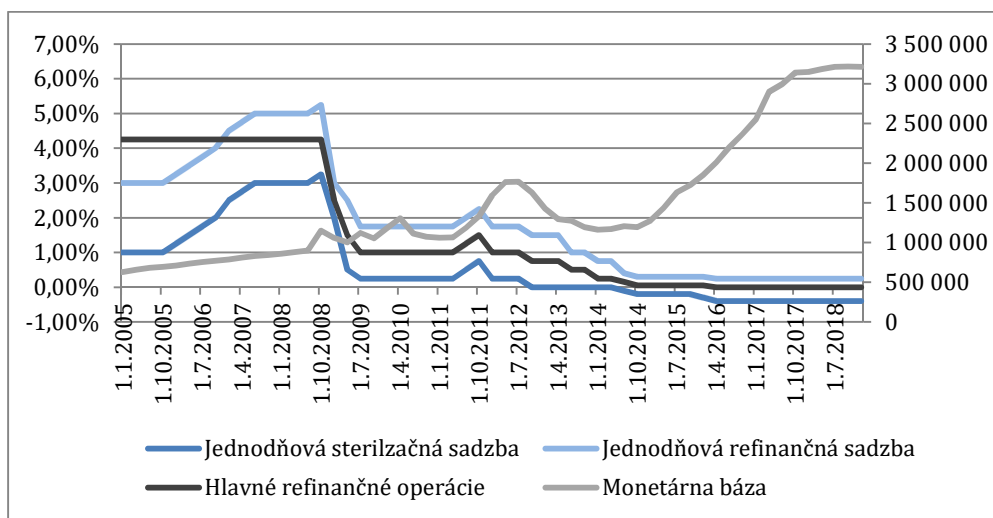
²² Empirický pohľad na vyjadrenie cenovej konvergenzie možno nájsť v 6. kapitole – Menová politika ECB a jej implikácie pre slovenskú ekonomiku.

6. MENOVÁ POLITIKA EURÓPSKEJ CENTRÁLNEJ BANKY A JEJ IMPLIKÁCIE PRE SLOVENSKÚ EKONOMIKU

Aj napriek tomu, že počas mája až októbra 2018 medziročná inflácia v eurozóne presiahla 1,9 %, čo predstavuje inflačný cieľ Európskej centrálnej banky (ECB), priemerné ročné tempo rastu cien bolo stále pod cielenými 1,9 percentami, a preto nie je prekvapením, že centrálna banka nedvihla ani počas tohto roka základné úrokové sadzby z úrovne, na ktorú ich nastavila v marci 2016.

Graf 6.1

**Základné úrokové sadzby Európskej centrálnej banky (pravá os)
a monetárna báza eurozóny (ľavá os)**

Prameň: ECB.

Sadzba hlavných refinančných operácií bola koncom roka stále na úrovni 0,00 %, sadzba pre jednodňové refinančné obchody dosahovala 0,25 % a sadzba jednodňových stabilizačných obchodov bola stále – 0,40 %. Ich úroveň ECB nezmenila ani začiatkom roka 2019 a v aprílovom vyhlásení informovala trhy, že predpokladá, že ani v priebehu roku 2019 nebude potrebné sadzby meniť. Zaviazala sa tiež držať úroky na uvedených nízkych hodnotách tak dlho, „kým to bude potrebné na zabezpečenie pokračovania trvalého vývoja inflácie smerom k úrovni nižšej, ale blízkej 2,0 % v strednodobom horizonte.“ Táto formulácia je už niekoľko

rokov štandardom vo vyjadreniach ECB a centrálna banka takto podmieňuje trvanie režimu neštandardnej monetárnej politiky, t. j. politiky kombinujúcej nízke úrokové sadzby a veľké objemy nákupu aktív.

Koniec kvantitatívneho uvoľňovania

Keďže úrokové sadzby ECB už padli na *de facto* spodnú hranicu, hlavnými nástrojmi monetárnej politiky boli v poslednom období vyššie uvádzané zmeny objemu čistých nákupov aktív v programe tzv. kvantitatívneho uvoľňovania²³ a najmä *informovanie* o plánovaných zmenách – tzv. *forward guidance*. Kvantitatívne uvoľňovanie začala ECB po prvýkrát používať v marci 2015, kedy začala na finančnom trhu nakupovať aktíva v mesačnom objeme 60 mld. € a ECB čisté objemy následne viackrát upravila.

O prvej zmene informovala v marci 2016. Počnúc aprílom 2016 objem čistých nákupov stúpol na 80 mld. € mesačne. O rok na to došlo k ďalšej úprave. V marci 2017 ECB informovala, že od apríla tempo kvalitatívneho uvoľňovania klesne na 60 mld. € mesačne a ďalšie zmeny podmienila trvalou zmenou vývoja inflácie zodpovedajúcou inflačnému cieľu. V októbri 2017 centrálna banka informovala o ďalšom poklese objemu čistých nákupov. Od januára 2018 ECB vykonávala čisté nákupy už iba v objeme 30 mld. € s plánom pokračovať v týchto nákupoch minimálne do septembra. S blížiacim sa septembrom ECB informovala o pláne znížiť tieto nákupy na 15 mld. € na zostávajúce tri mesiace a definitívne ukončiť čisté nákupy v decembri 2018. K uskutočneniu tohto plánu aj došlo. ECB vtedy držala vo svojej súvahe cenné papiere v hodnote 2,57 bilióna € nakúpených cez programy kvantitatívneho uvoľňovania.

²³ Jedná sa najmä o program PSPP – *Public Sector Purchase Programme* fungujúci od marca 2015, v ktorom ECB prostredníctvom národných centrálnych bánk nakupuje nominálne a indexované vládne dlhopisy a dlhopisy emitované inými verejnými inštitúciami. Okrem toho ECB v súčasnosti implementuje ďalšie tri programy: ABSPP – *Asset-Backed Securities Purchase Programme* fungujúci od novembra 2014 s cieľom podporiť úverovú aktivitu; CSPP – *Corporate Sector Purchase Programme*, ktorý ECB spustila v júni 2016 so zámerom podporiť transmisný mechanizmus medzi nákupom aktív a podporou podmienok financovania v reálnej ekonomike a CBPP3 – *Covered Bond Purchase Programme 3* s podobnými zámerom, v ktorom dochádza k nákupu zabezpečených cenných papierov. Programy CBPP1 a CBPP2 a SMP (*Securities Markets Programme*) sú v súčasnosti už ukončené. K aprílu 2019 bolo 84 % aktív nakúpených v programoch kvantitatívneho uvoľňovania nakúpených v programe PSPP (zdroj údajov: ECB).

Od začiatku roku 2019 ECB už objem svojej súvahy nezväčšuje cez nákupy aktív, ale je potrebné zdôrazniť, že vzhľadom na to, že časť aktív v súvahe centrálnej banky je každý mesiac splatná, ECB reinvestuje plnú výšku splatnej istiny. ECB sa vo svojich vyjadreniach zaviazala pokračovať v reinvestíciách „*po dlhšiu dobu od chvíle, keď začne zvyšovať kľúčové úrokové sadzby ECB, v každom prípade však dovtedy, kým to bude potrebné na zachovanie priaznivého stavu likvidity a výraznej miery menovej akomodácie.*“

Priblížme teraz jednak zmysel reinvestícií, ako aj zmysel komunikácie ECB vo veci budúcich zmien politiky.

Základnou motiváciou pre pokračujúce reinvestície je fakt, že ak by ECB nepokračovala, nereinvestovala istiny zo splatných cenných papierov a úvery poskytnuté v programe TLTRO (*targeted long-term refinancing operations*) by boli splatené v plnej výške, v priebehu nasledujúcich štyroch rokov by z trhu zmizli takmer 2 bil. € likvidity. Takýto výrazný pokles objemu peňazí na trhu by bol nesmierne reštriktívnym opatrením. Okrem toho, jedným z cieľom pokračujúcich reinvestícií je vyvíjať tlak na pokles dlhodobých úrokových mier znižovaním jednej z ich zložiek, prirážky za obdobie, a to tým, že centrálna banka vo svojom portfóliu drží najmä cenné papiere s dlhou splatnosťou (tento tlak bude postupne klesať s približujúcou sa splatnosťou týchto cenných papierov).

Pokiaľ ide o komunikáciu o budúcich zamýšľaných zmenách monetárnej politiky vo veci tak sadzieb, ako aj reinvestícií (t. j. *forward guidance*), centrálna banka ich momentálne využíva s iným zámerom, než je bežné. Najštandardnejšie použitie *forward guidance* spočíva v poskytovaní dodatočného monetárneho stimulu v prostredí nulových sadzieb. Ak centrálna banka informuje (resp. ak sa zaviazá), že plánuje v budúcnosti vykonávať o niečo expanzívnejšiu politiku, než bude vyžadovať inflačný vývoj, zvyšuje tým inflačné očakávania a takto znižuje dlhodobé reálne úrokové miery. V súčasnosti ECB však využíva *forward guidance* primárne za iným účelom. Monetárny stimul totiž nepovažuje za potrebný (ekonomika eurozóny už nepracuje pod potenciálnym produktom a inflácia sa približuje inflačnému cieľu) a *forward guidance* aplikuje najmä kvôli možnosti znižovať takto neistotu na trhu. Praet (2018a)

uvádza, že rozptyl forwardových sadzieb bol v priebehu roka 2018 omnoho vyšší než v minulosti, čo indikovalo veľkú neistotu vo veci budúcej monetárnej politiky. V deň tlačovej konferencie (t. j. v deň, kedy ECB poskytla informácie o budúcej monetárnej politike) forwardové sadzby ako aj ich rozptyl poklesli, čo Praet (2018a; 2018b) interpretuje ako výsledok poklesu neistoty na trhoch. Zastavenie čistých nákupov v procese kvantitatívneho uvoľňovania ale znamená, že kým doposiaľ bola hlavným nástrojom komunikácia o zmenách objemu čistých nákupov, od januára 2019 ním bude *forward guidance* kvôli plánovaným zmenám úrokových sadzieb.

Kedy bude môcť ECB zvyšovať sadzby?

Vyjadrenie ECB, že reinvestície budú pokračovať minimálne dovtedy, kým centrálna banka nepristúpi k zvyšovaniu sadzieb, si zaslúži špeciálnu pozornosť. Kombinovať nenulové úrokové miery (t. j. úrokové miery nad efektívnou spodnou hranicou) a monetárnu bázu „nafúknutú“ ako výsledok neštandardných opatrení monetárnej politiky je spojené s problémami.

V prípade nulových úrokových mier sú banky iba málo motivované k poskytovaniu úverov a rast monetárnej bázy (a s ňou spojený rast bankových rezerv) sa nepremiata do rastu peňažnej zásoby M2 (práve to je dôvod, prečo pri používaní neštandardných opatrení centrálna banka nakupuje veľké objemy aktív). Keď však úrokové miery stúpnu nad nulovú hranicu, objavuje sa motivácia rozširovať úverovú aktivitu, čo zväčšuje peňažnú zásobu a vytvára inflačné tlaky. Manažovať infláciu je v takomto prostredí náročné.

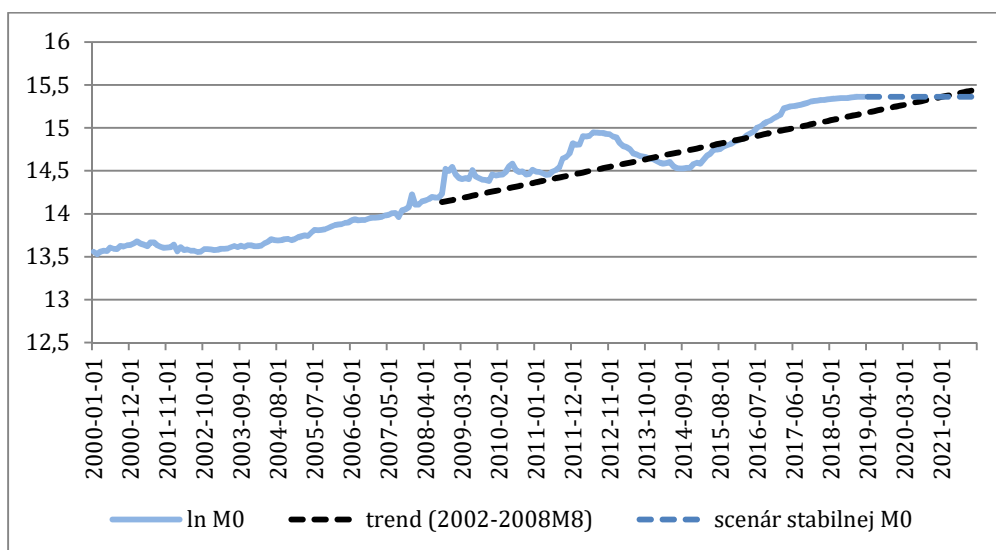
Americký Federálny rezervný systém (FED) preto spolu so zvyšovaním operačného cieľa v podobe sadzby federálnych fondov zvyšoval aj sadzbu úrokov vyplácanú komerčným bankám z objemu prebytočných rezerv (v apríli 2019 sa pohybovala na úrovni 2,4 %) – úročené prebytočných rezerv odrádza od poskytovania úverov. Takýto nástroj nepatrí do repertoáru štandardných opatrení centrálnej banky a vzhľadom na konzervatívnosť ECB je málo pravdepodobné, že by centrálna banka

eurozóny bola náchylná pristúpiť k takémuto opatreniu (v súčasnosti sú prebytočné rezervy úročené *zápornou* sadzbou). Zvyšovaniu sadzieb by preto muselo predchádzať buď aktívne zníženie súvahy ECB prostredníctvom odpredaja časti aktív nadobudnutých v programe kvantitatívneho uvoľňovania, alebo by ECB musela so zvyšovaním úrokov počkať dovtedy, kým by nominálny HDP v eurozóne a s ním aj dopyt po peniazoch vzrástli natoľko, že súvahu ECB vôbec nebude potrebné aktívne znižovať.

Graf 6.2 ukazuje vývoj M0 v eurozóne (konkrétne jej prirodzený logaritmus) a dlhodobý trend vypočítaný na základe vývoja počas predkrízového obdobia (konkrétne počas obdobia januára 2002 až augusta 2008). V súčasnosti M0 prevyšuje tento dlhodobý trend o viac ako 21 % (približne 800 mld. \$), avšak v prípade, že by ECB udržiavala agregát M0 stabilný počas najbližších dvoch rokov, výsledná menová báza by už zodpovedala dlhodobému trendu. Účelom tohto jednoduchého cvičenia je ilustrovať, že v prípade, že bude ECB so zvyšovaním sadzieb ešte nejakú dobu čakať, nebude musieť pristupovať k výraznému znižovaniu svojej súvahy.

Graf 6.2

Rast M0 v eurozóne – skutočnosť vs. trend (údaje v prirodzených logaritmoch)

Prameň: St. Louis FED, vlastné výpočty.

Ekonomické oživenie eurozóny

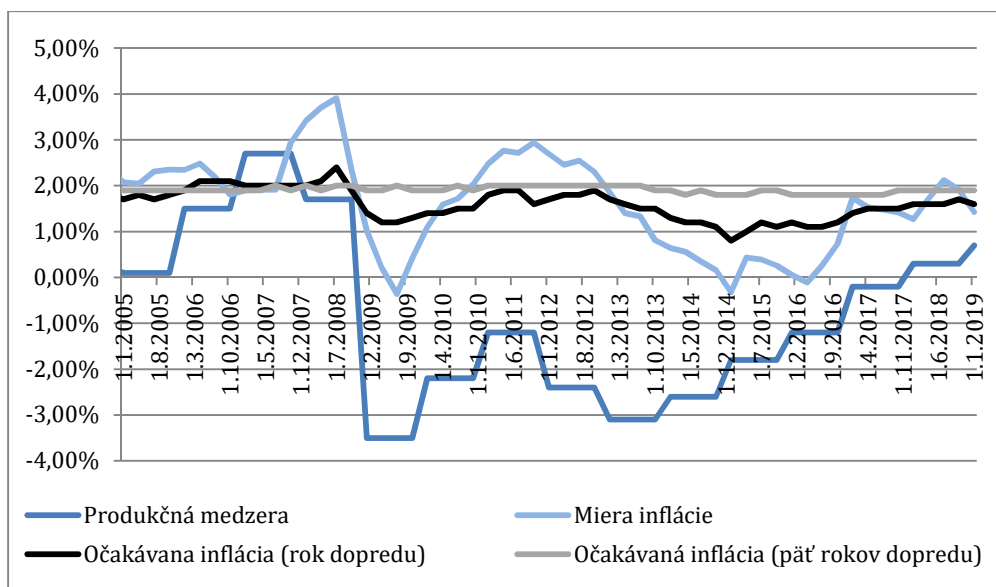
Ako sme naznačili vyššie, pod postupné znižovanie čistých objemov nakupovaných aktív sa podpisuje najmä hospodárske oživenie v eurozóne. Podľa databázy AMECO by v roku 2019 mala fungovať pod úrovňou potenciálu iba jediná ekonomika eurozóny – tou je Grécko, pričom tzv. medzera produktu by mala dosiahnuť iba $-0,1\%$. Odhady HDP pre eurozónu indikujú fungovanie mierne nad úrovňou potenciálneho produktu ($0,7\%$), pričom najviac „prehrievajúcimi sa“ ekonomikami sú Írsko (s HDP $5,0\%$ nad potenciálom), Malta ($2,7\%$) a Slovinsko ($2,5\%$). Guvernér ECB Mario Draghi vo svojom prejave v novembri 2018 (Draghi, 2018) uviedol, že centrálna banka vníma, že toto oživenie je založené na pevných fundamentoch, a to najmä (1) štrukturálnych zmenách (napr. rastúcej participácie na trhu práce), (2) rastúcej spotrebe, ktorá generuje pracovné miesta spoľahlivejšie než napr. rast ťahaný exportom a (3) priaznivých podmienkach financovania, ktoré sú z nemalej miery výsledkom akomodatívnej politiky ECB. Oživenie reálnej ekonomiky spolu s infláciou, ktorá počas niektorých mesiacov už presahuje inflačný cieľ (dotazníkové prieskumy, ktoré vykonáva Európska centrálna banka, naznačujú, že trhy pokladajú tento nárast za trvalý a hrozbu deflácie typickú pre hospodárske krízy nepovažujú za realistickú; inflačné očakávania v jedno-, dvoj- a päťročnom horizonte koncom roku 2018 dosiahli $1,6\%$, $1,7\%$ a $1,8\%$), sú preto pre ECB dostatočne silným motívom k postupnému sprísňovaniu politiky, aj keď zostáva iba pri zastavení čistých nákupov a centrálna banka nepristupuje k aktívnemu znižovaniu monetárnej bázy či zvyšovaniu sadzieb.

Ekonomické oživenie nie je jediným dôvodom, prečo centrálna banka pristupuje k miernemu sprísňovaniu politiky. Ďalším dôvodom sme sa o niečo rozsiahlejšie venovali v minuloročnom vydaní tejto publikácie (*Hospodársky vývoj Slovenskej ekonomiky v roku 2017 a výhľad do roku 2019*), uveďme iba, že sa jedná okrem iného o snahu (1) preventívne anticipovať možný rýchly nárast inflácie v budúcnosti (dôvodom môže byť fakt, že rast nominálnych miezd sa zatiaľ naplno nepretavuje do rastu cien), (2) implementovať zmeny monetárnej politiky postupne

a fakt, že (3) veľký objem reinvestícií, ktoré ECB vykonáva vzhľadom na priebežnú splatnosť cenných papierov v jej portfóliu, spôsobuje, že na dosiahnutie menovo-hospodárskych cieľov je potrebný menší objem čistých nákupov.

Graf 6.3

Produkčná medzera eurozóny (súčasný zloženie, ročná frekvencia), skutočná a očakávaná inflácia

Prameň: ECB, Eurostat, AMECO.

Ako nízke úrokové miery ovplyvňujú slovenskú ekonomiku?

Udržiavanie úrokových mier blízko nulovej hranice pôsobí na slovenskú ekonomiku najmä cez tri kanály, konkrétne (1) vedie k o niečo slabšiemu kurzu eura v porovnaní s ostatnými menami, najmä dolárom, čo podporuje export, (2) pomáha stabilizovať agregátny dopyt v ostatných krajinách eurozóny, ktoré sú kľúčovými obchodnými partnermi Slovenska a (3) uľahčuje financovanie domácností a firiem na Slovensku, keďže umožňuje znižovanie úrokových mier v bankovom sektore.

Dotazník o vývoji ponuky a dopytu na trhu úverov realizovaný Národnou bankou Slovenska indikuje, že nižšie úrokové miery vedú k nárastu

dopytu po úveroch, a to najmä zo strany podnikov (čistý percentuálny podiel bankového trhu, ktorý uvádza túto odpoveď, je 50,2 %²⁴), kým dopyt domácnosti stagnuje (týka sa dopytu po úveroch na bývanie, ako aj iných úverov). To môže byť okrem iného výsledkom mierneho sprísňovania obchodných podmienok pre domácnosti, ku ktorým slovenské banky pristúpili už v predchádzajúcich rokoch a pokračovali aj v minulom roku. Treba povedať, že trend sprísňovania podmienok (najmä z dôvodu znižujúcej sa ochoty bánk preberať na seba riziká, ako aj poklesu bonity žiadateľov o úver) nie je typický iba pre slovenskú ekonomiku, ale prejavuje sa aj v iných krajinách eurozóny.

Nominálna konvergencia v podmienkach nízkej inflácie

V úvode tejto kapitoly sme spomenuli, že aj napriek tomu, že miera inflácie v krajinách eurozóny stále nominálne nedosiahla cielených 1,9 %, skutočná hodnota bola nižšia iba o desatinu percentuálneho bodu a v niektorých mesiacoch cieľ dokonca prevýšila. Je možné, že nárast inflácie so sebou prinesie aj implikácie pre postupnú konvergenciu cenovej hladiny Slovenska a ostatných členských krajín k zvyšku eurozóny. Tempo zmenšovania rozdielov v úrovni cien medzi krajinami používajúcimi euro totiž počas poslednej dekády kleslo na veľmi nízke hodnoty. Graf 6.4 znázorňuje vývoj štandardnej odchýlky úrovne cien spotrebných tovarov a služieb v krajinách EÚ (krivka EZ19)²⁵, ktoré buď používajú euro, alebo majú domácu menu naviazanú na euro fixným kurzom, t. j. v rámci vzorky, v ktorej cenová konvergencia prebieha výlučne rastom cien tovarov a služieb a miezd a nie cez kurzový kanál.

Je zrejmé, že čiastočná konvergencia, ku ktorej začínalo dochádzať medzi rokmi 2005 – 2007, sa v roku 2008 zastavila. Graf znázorňuje aj štandardnú odchýlku úrovne cien v rámci krajín, ktoré začali euro využívať už v roku 1999 (vrátane Grécka, ktoré vstúpilo do eurozóny v roku 2000; krivka EZ11). Postupný nárast cenových rozdielov, ktorý možno

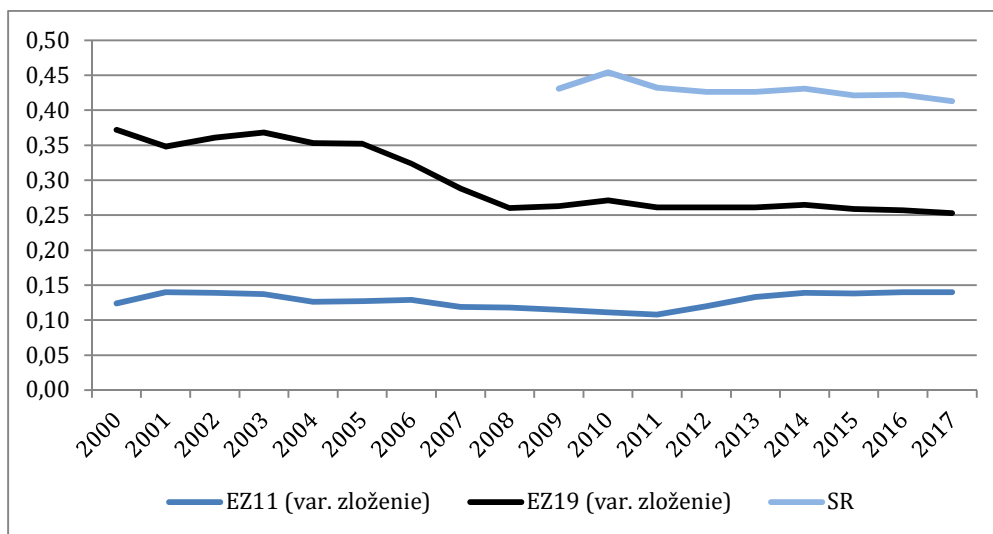
²⁴ Jedná sa o rozdiel počtu odpovedí potvrdzujúci nárast dopytu a počtu odpovedí udávajúcí pokles dopytu. Odpovede bánk sú vážené, pričom ako váha slúži objem úverov.

²⁵ Jedná sa o štandardnú odchýlku logaritmu parity kúpnej sily pre spotrebné výdavky domácnosti podľa údajov Eurostatu. Zloženie vzorky je variabilné.

badat' od roku 2011, naznačuje, že za pomalou konvergenciou v cenách je sčasti narastanie rozdielov v rámci pôvodných členských krajín. Pre ilustračné účely graf taktiež obsahuje rozdiel medzi úrovňou cien tovarov a služieb na Slovensku a priemerom eurozóny.²⁶

Graf 6.4

Cenová sigma konvergencia v krajinách EÚ

Prameň: Výpočty podľa údajov Eurostatu.

Detailnejší pohľad na príčiny spomalenia cenovej konvergenzie podáva jednoduchý regresný model, v ktorom je tempo rastu cenovej hladiny vysvetlené okrem iných determinantov aj *úrovňou cenovej hladiny v predchádzajúcom období*. Koeficient zodpovedajúci minulej cenovej hladine má zápornú hodnotu, čo znamená, že krajiny s nízkou cenovou hladinou zaznamenávajú vyššiu infláciu – t. j., že nominálne konvergujú. Ak je absolútna hodnota tohto koeficientu vysoká, indikuje to rýchlu konvergenciu.

V modeli uvedenom v boxe 6.1 umožňujeme, aby tento koeficient závisel okrem iného od inflácie v eurozóne. Naše odhady sú konzistentné so záverom, že v čase nízkej inflácie je aj nominálna konvergencia pomalšia.

²⁶ Použitý je rozdiel logaritmu parity kúpnej sily pre spotrebné výdavky domácnosti.

Box 6.1

Determinanty rýchlosti nominálnej konvergenie v eurozóne)

Použitý model je blízky tzv. rastovým regresiám, ktoré skúmajú rast *reálnej* ekonomiky, my namiesto toho skúmame rast *nominálnej* úrovne cien (bližšie o rastových regresiách napr. v Mankiw, Romer a Weil, 1992; Islam, 1995; Barro a Sala-i-Martin, 2004; všetky údaje vstupujúce do modelu sú z databázy Eurostatu). Model má podobu

$$\Delta \ln P_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 \ln P_{i,t-1} + \beta_2 \ln P_{i,t-1} (\pi_t^{EZ} - 0.019) + \beta_3 \ln P_{i,t-1} \mathbf{x}_{i,t} + \beta_4 \ln \mathbf{x}_{i,t} + \delta_t + \mu_i + \varepsilon_{i,t}$$

kde $P_{i,t}$ je cenová hladina v krajine i v období t (využitá je parita kúpnej sily pre spotrebné tovary služby), $\mathbf{x}_{i,t}$ je vektor nižšie popísaných charakteristík, π_t^{EZ} je tempo inflácie v eurozóne (použité je aktuálne zloženie v čase t), δ_t je umelá časová premenná, μ_i je fixný efekt, $\varepsilon_{i,t}$ je chybová zložka a $\beta_0, \beta_1, \beta_2, \beta_3$ a β_4 sú koeficienty resp. vektory koeficientov. Na údajoch za roky 2000 – 2017 (potrebné údaje pre rok 2018 ešte nie sú v čase písania tohto textu dostupné) odhadujeme dve verzie modelov: (1) bez fixného efektu μ_i zahŕňajúceho nepozorované charakteristiky jednotlivých krajín, ktoré môžu spôsobiť, že dlhodobé rovnovážne cenové hladiny sa v rôznych krajinách líšia a (2) s týmto koeficientom¹. Model odhadneme na troch rôznych vzorkách: (1) vzorke krajín EÚ používajúcich euro, (2) vzorke krajín EÚ, ktoré buď používajú euro alebo sú na euro naviazané fixným kurzom (čo zahŕňa napr. Chorvátsko a Bulharsko a pobaltské krajiny pred vstupom do eurozóny), (3) na vzorke všetkých krajín, ktoré buď používajú euro alebo sú na euro naviazané fixným kurzom (to zahŕňa napr. pobaltské krajiny, Bulharsko a Chorvátsko pred vstupom do EÚ, ale aj Macedónsko, Čiernu Horu a Bosnu a Hercegovinu).

Vektor charakteristík $\mathbf{x}_{i,t}$ obsahuje:

- Umelú premennú EZ nadobúdajúcu hodnotu 1 pre krajiny eurozóny.
- Umelú premennú EU nadobúdajúcu hodnotu 1 pre krajiny EÚ.
- Umelú premennú $crisis$ pre krízové obdobie nadobúdajúcu hodnotu 0 pred rokom 2008 a hodnotu 1 od roku 2008.
- Rozdiel prirodzeného logaritmus HDP na obyvateľa v parite kúpnej sily v bežných cenách a priemeru krajín EZ za celé obdobie, $\ln y_{i,t} - \ln y_{EZ}$.
- Rozdiel tempa rastu HDP na základe údajov v stálych cenách a priemeru krajín eurozóny za celé obdobie, $g_{i,t} - g_{EZ}$.
- Rozdiel otvorenosti ekonomiky vyjadrenej ako podiel súčtu export a importu na HDP a priemeru krajín eurozóny za celé obdobie $open_{i,t} - open_{EZ}$.

Model umožňuje, aby tieto charakteristiky ovplyvňovali tak dlhodobú rovnovážnu úroveň *ako aj tempo konvergenzie*. Záporné hodnoty príslušnej hodnoty vo vektore β_3 indikujú, že nárast danej charakteristiky konvergenciu *urýchľuje*. Predmetom nášho záujmu je najmä koeficient β_2 .

Výsledky odhadov uvádza Tabuľka 6.1.

Tabuľka 6.1

Výsledky odhadu modelu determinantov cenovej konvergenzie

Vzorka	Eurozóna	Krajiny EÚ naviazané na EUR	Všetky kr. naviazané na EUR	Eurozóna	Krajiny EÚ naviazané na EUR	Všetky kr. naviazané na EUR
$\ln P_{i,t-1}$	-0.063*** (-0.018)	-0.130** (-0.062)	-0.034 (-0.039)	-0.237*** (-0.039)	-0.690*** (-0.105)	-0.470*** (-0.067)
$\ln P_{i,t-1}(\pi_t^{EZ} - 0.019)$	-0.462 (-0.431)	-0.890* (-0.519)	-0.793** (-0.402)	-0.881** (-0.407)	-1.599** (-0.578)	-1.359*** (-0.401)
$\ln P_{i,t-1}^{crisis}$	0.029** (-0.014)	0.035*** (-0.011)	0.012 (-0.009)	0.007 (-0.013)	0.014 (-0.013)	0.027*** (-0.008)
$\ln P_{i,t-1}^{EZ}$		0.045 (-0.049)	0.034 (-0.036)		0.316*** (-0.109)	0.305*** (-0.079)
$\ln P_{i,t-1}^{EU}$			-0.050* (-0.029)			-0.120*** (-0.022)
$\ln P_{i,t-1}(\ln y_{i,t} - \ln y_{EZ})$	-0.034 (-0.030)	-0.039 (-0.035)	-0.016 (-0.023)	-0.055 (-0.041)	-0.166*** (-0.051)	-0.096*** (-0.030)
$\ln P_{i,t-1}(g_{i,t} - g_{EZ})$	-0.044 (-0.236)	-0.478** (-0.201)	-0.390** (-0.173)	0.023 (-0.124)	-0.356* (-0.187)	-0.127 (-0.147)
$\ln P_{i,t-1}(open_{i,t} - open_{EZ})$	-0.024*** (-0.009)	-0.003 (-0.010)	-0.003 (-0.011)	0.013 (-0.029)	0.076 (-0.045)	0.019 (-0.031)
<i>crisis</i>	-0.016*** (-0.005)	-0.013** (-0.006)	-0.010* (-0.005)	-0.038*** (-0.009)	-0.024** (-0.009)	-0.033*** (-0.007)
<i>EZ</i>		0.014 (-0.023)	0.013 (-0.019)		0.137*** (-0.044)	0.135*** (-0.031)
<i>EU</i>			-0.023 (-0.020)			-0.063*** (-0.019)
$\ln y_{i,t} - \ln y_{EZ}$	0.039*** (-0.010)	0.025** (-0.012)	0.015 (-0.011)	0.099*** (-0.029)	0.088*** (-0.015)	0.107*** (-0.020)
$g_{i,t} - g_{EZ}$	0.060 (-0.053)	0.128* (-0.069)	0.103* (-0.061)	-0.021 (-0.031)	0.011 (-0.050)	0.003 (-0.041)
$open_{i,t} - open_{EZ}$	-0.004 (-0.003)	-0.002 (-0.003)	-0.001 (-0.003)	-0.013 (-0.007)	-0.021* (-0.012)	-0.016 (-0.010)
konštanta	-0.063*** (-0.018)	-0.130** (-0.062)	-0.034 (-0.039)	-0.237*** (-0.039)	-0.690*** (-0.105)	-0.470*** (-0.067)
umelá časová premenná	áno	áno	áno	áno	áno	áno
fixný efekt pre krajiny	nie	nie	nie	áno	áno	áno
<i>N</i>	264	305	356	264	305	356
<i>R</i> ²	0.22	0.48	0.39	0.34	0.58	0.53

Poznámka: V zátvorkách robustné štandardné chyby; ***, **, * - významnosť na hladine 1 %, 5 % a 10 %.

Prameň: Výpočty podľa údajov Eurostatu.

Záporné hodnoty koeficientu prislúchajúcemu k $\ln P_{i,t-1}$ indikujú, že krajiny eurozóny, EÚ, ale aj krajiny vo všeobecnosti naviazané na euro nielen tým, že ho priamo využívajú, ale tým, že fixujú svoju menu k euru majú tendenciu konvergovať v úrovni cien. Ako sme uviedli, predmetom záujmu je najmä koeficient β_2 prislúchajúci k členu $\ln P_{i,t-1}(\pi_t^{EZ} - 0.019)$. Ten je okrem prvého modelu odhadnutého bez fixných efektov a výlučne na vzorke krajín EZ vždy štatisticky významný a v každom modeli dosahuje záporné hodnoty. To indikuje, že v prostredí nízkej inflácie je má cenová konvergencia tendenciu byť pomalšia. To nás vedie k vyššie uvedenému záveru, že je možné, že s postupným opätovným nárastom inflácie v Eurozóne sa cenová konvergencia urýchli, čo môže podporiť aj približovanie úrovne slovenských cien k zvyšku krajín EÚ.

¹ Zavedenie fixného efektu do modelu môže spôsobiť tzv. Nickellovo skreslenie (Nickell, 1981) a preto sú modely s fixnými efektmi často odhadované všeobecnou metódou momentov (Allerano-Bond, 1991). V tomto prípade všeobecná metóda momentov prináša podobné výsledky a hlavný záver, že cenová konvergencia je pomalšia v období nízkej inflácie, ostáva nezmenený.

* * *

Európska centrálna banka sa v roku 2018 opäť o niečo priblížila k normalizácii monetárnej politiky, a to najmä tým, že zastavila čisté nákupy v programe kvantitatívneho uvoľňovania. Forward guidance, ktoré doteraz spočívalo v komunikácii o plánovaných zmenách objemov čistých nákupov, sa bude v najbližšej dobe sústreďovať na informovania o budúcej trajektórii úrokových sadzieb. Tie zostávajú stále na *de facto* spodnej hranici, čo uľahčuje podmienky financovania v krajinách eurozóny. Nízke úrokové miery motivujú aj relatívne rizikových klientov k zadlžovaniu sa, čo vedie banky nielen na Slovensku, ale aj v ostatných krajinách eurozóny k miernemu sprísňovaniu podmienok úverovania. Postupný nárast inflácie v eurozóne môže mať implikácie pre budúcu cenovú konvergenciu. Minulé skúsenosti naznačujú, že cenová konvergencia je rýchlejšia v podmienkach vyššej inflácie.

7. VEREJNÉ FINANCIÉ

Vývoj v oblasti verejných financií bol aj v roku 2018 pozitívne ovplyvnený pokračujúcim ekonomickým rastom a z neho plynúcimi daňovými a odvodovými príjmami. V roku 2018 vstúpili do účinnosti aj mnohé zmeny v daňovom a odvodovom systéme s pozitívnym aj negatívnym dopadom na príjmy a výdavky verejných financií.

Zmeny v daňovom systéme

Zmeny v daňovej legislatíve a predpisoch môžeme označiť za jedny z najobsiahlejších za ostatné roky. Medzi vybrané dôležité zmeny patrili:

- Zvýšenie paušálnych výdavkov samostatne zárobkovo činných osôb (SZČO) až 60 %, najviac 20 tis. €. Paušálne výdavky sa môžu účtovať aj v prípade pozastavenia živnosti v plnej výške, nekrátené podľa počtu mesiacov.
- Zvýšenie minimálnych odvodov SZČO na 215 €.
- Povinné podávanie daňových priznaní elektronickou formou pre SZČO a slobodné povolania od 1. 7. 2018. Pre firmy od 1. 1. 2018.
- Daňové priznanie k dani z motorových vozidiel, daňové priznanie k dani z príjmov právnickej osoby alebo iné podania sú odosielané len elektronicky.
- Zrušenie daňových licencií od 1. 1. 2018.
- Superodpočet nákladov na výskum a vývoj. Okrem toho si môže firma odpočítať aj 100 percent prírastku výdavkov na výskum a vývoj v úhrne za všetky projekty výskumu a vývoja, pričom novela upravuje výpočet tohto prírastku.
- Od dane sú už oslobodené príjmy vo výške 50 percent za poskytnutie práva na použitie alebo za použitie patentu alebo úžitkového vzoru, ale aj za použitie softvéru. Podmienkou je, že tieto musia byť výsledkom vlastnej činnosti.
- Od dane je oslobodená aj časť príjmov z predaja produktov, pri ktorých výrobe sa využili výsledky VaV v rámci firmy.

- Zvýšenie tzv. *exit tax* – dane za presun aktív do zahraničia, napriek tomu, že sa nemení vlastník, na 21 %.
- Zrušenie odvodovej odpočítateľnej položky, s priamym dopadom na výšku čistej minimálnej mzdy.
- Nový, percentuálny systém valorizácie dôchodkov.

Významným krokom v roku 2018 je schválenie nového systému odmeňovania vo verejnej správe účinného od roku 2019. Najnižšia platová tarifa predstavuje 520 €, čo zodpovedá vládou schválenej minimálnej mzde na Slovensku na rok 2019. Najnižšia platová tarifa v základnej tabuľke dosahovala 246,50 € a v osobitnej tabuľke 231 €, pričom zamestnávateľ tieto tarify dorovnával príplatkami do výšky minimálnej mzdy. Došlo aj k zlúčeniu tabuliek pre určité skupiny verejných zamestnancov.

Zamestnanci zaradení do základnej stupnice, do osobitnej stupnice a zdravotnícki zamestnanci sú odmeňovaní podľa jednotnej tabuľky. Táto jednotná tabuľka sa používa aj pre výpočet tarifného platu zamestnancov v zahraničí.

V jednotnej tabuľke sa znížil počet platových tried z terajších 14 na 11, pričom sa zlučuje prvých šesť platových tried do troch (1+2, 3+4 a 5+6), so súčasným zohľadnením kvalifikačných predpokladov ustanovených pre jednotlivé platové triedy.

Nová základná tabuľka sa nevzťahuje na pedagogických a odborných zamestnancov, vysokoškolských učiteľov a vedeckých a vývojových zamestnancov. V prípade týchto skupín zamestnancov rezort školstva navrhol naďalej ponechať dve platové tabuľky, pričom podľa jednej tabuľky budú odmeňovaní pedagogickí a odborní zamestnanci. Druhá tabuľka určuje osobitnú stupnicu platových taríf učiteľov vysokých škôl a výskumných a vývojových zamestnancov. Doplnené budú aj dva platové stupne s obmedzením na 40 rokov.

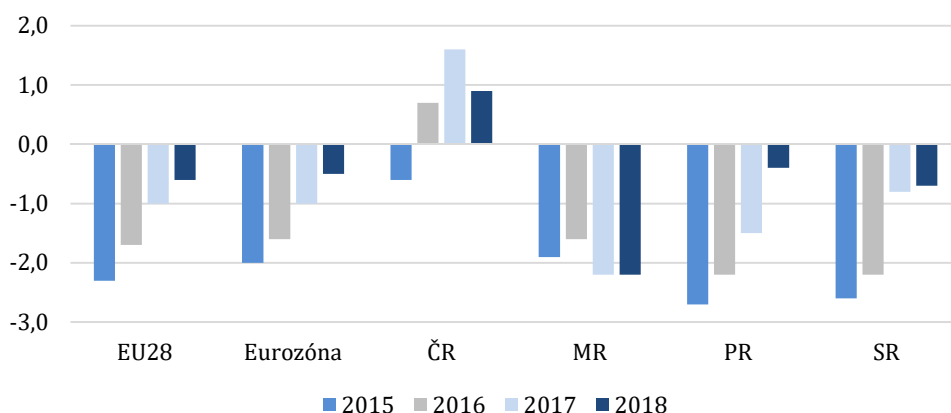
Zmeny v odmeňovaní zamestnancov verejnej správy si vyžadujú v roku približne 255 mil. €, z čoho 124,8. mil. € bude financovaných zo štátneho rozpočtu, 93 mil. € z rozpočtov miest a obcí a 37,7 mil. € z rozpočtov vyšších územných celkov.

Vývoj hospodárenia rozpočtu verejnej správy

Rozpočet verejnej správy dosiahol v roku 2018 deficit na úrovni 0,7 % HDP (629,4 mil. €) a oproti predchádzajúcemu roku 2017 bol nižší o 0,1 percentuálneho bodu.²⁷

Graf 7.1

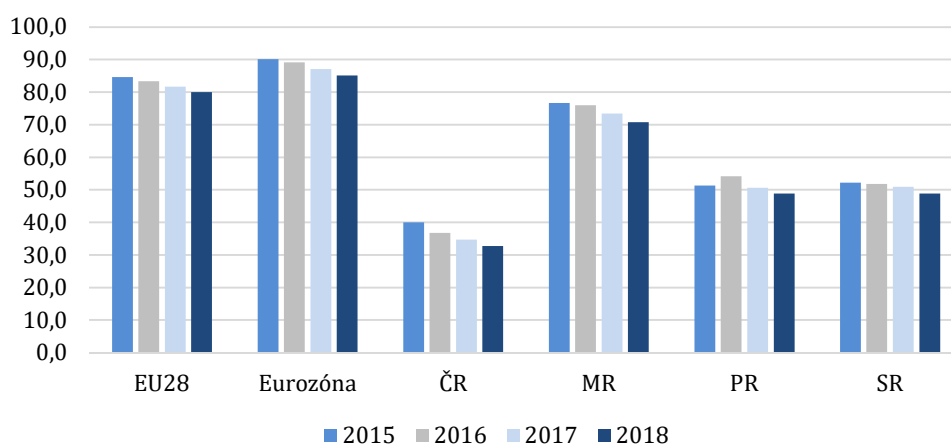
Deficit verejnej správy v % HDP (2015 – 2018)

Prameň: Eurostat (2019).

Graf 7.2

Dlh verejnej správy v % HDP (2015 – 2018)

Prameň: Eurostat (2019).

²⁷ Predbežné údaje zverejnené v apríli 2019 Eurostatom. Eurostat potvrdí definitívne hodnoty hospodárenia verejnej správy po konzultácii so slovenskými štatistickými autoritami, nakoľko sa vyskytli pochybnosti o kvalite zaslaných údajov, ktoré by mohli zvýšiť deficit o 0,3 % HDP.

Príjmy verejnej správy boli na úrovni 39,9 % HDP a výdavky verejnej správy dosiahli 40,6 % HDP. Hodnota verejného dlhu bola na úrovni 48,9 %, čo oproti roku 2017 predstavuje pokles o dva percentuálne body. Celková výška verejného dlhu bola na úrovni 44,1 mld. € a oproti roku 2017 vzrástol o 914 mil. €.

V porovnaní s priemerom EÚ a eurozónou dosahuje deficit verejnej správy o niečo vyššie hodnoty, avšak hrubý dlh verejnej správy Slovenska je v porovnaní s priemerom EÚ a eurozónou nižší (graf 7.1 a 7.2).

Vývoj hospodárenia štátneho rozpočtu v roku 2018

Príjmy štátneho rozpočtu dosiahli 15,3 mld. € a boli oproti schválenému rozpočtu vyššie o 1,4 mld. €. Výber dane z príjmov fyzických osôb (DPFO) zo závislej činnosti dosiahol 2,87 mld. € a z podnikania a inej samostatnej zárobkovej činnosti 58,9 mil. €. Na účty vyšších územných celkov a samospráv bolo z výnosu DPFO prevedených 2,86 mld. €. Výber dane z príjmu právnických osôb (DPP) dosiahol 2,8 mld. € a oproti plánu na rok 2018 bol vyšší o 327,3 mil. €.

Výber DPH bol oproti plánu vyšší o 332 mil. € a dosiahol 6,4 mld. € a medziročne vzrástol o približne 400 mil. €. Výber spotrebných daní priniesol do štátneho rozpočtu 2,3 mld. €, z čoho najväčšiu časť tvorí daň z minerálnych olejov vo výške 1,26 mld. €. Nedaňové príjmy boli vo výške 236 mil. €, z čoho najväčšiu časť tvoril príjem z lotérií a iných podobných hier vo výške 221,9 mil. €. Negatívny vývoj bol zaznamenaný pri daniach z medzinárodného obchodu a transakcií, iných daniach, vrátane sankcií, vo výške 8,2 mil. €. Pozitívny vývoj bol zaznamenaný v rámci príjmov z rozpočtu EÚ, kde došlo k medziročnému nárastu o 747,2 mil. € (+52,5 %).

Výdavky štátneho rozpočtu boli oproti schválenému rozpočtu nižšie o 790 mil. €. Bežné výdavky boli nižšie o 464 mil. € a kapitálové výdavky vyššie o 1 mld. €. Výdavky na obsluhu štátneho dlhu zaznamenali medziročný pokles o 32,0 mil. € (-2,7 %). V kategóriách výdavkov štátneho rozpočtu súvisiacich s čerpaním prostriedkov z rozpočtu došlo k medziročnému nárastu o 649,8 mil. € (+45,4 %), s čím súvisí aj nárast čerpania zdrojov spolufinancovania o 114,3 mil. € (+56,5 %). Platba do rozpočtu

EÚ zaznamenala medziročný nárast o 97,2 mil. € (+15,3 %). Transfer Sociálnej poisťovni zaznamenal medziročný pokles o 308,9 mil. € (-74,4 %). Čerpanie ďalších výdavkov štátneho rozpočtu medziročne vzrástlo o 808,6 mil. € (+7,1 %).

Tabuľka 7.1

Vývoj štátneho rozpočtu v rokoch 2015 – 2018 (v mil. €)

Ukazovateľ	2015	2016	2017	Plánovaný 2018	Skutočnosť 2018	% plnenia 2018	Medziročná zmena v %
Príjmy spolu	16 233	14 275	14 014	13 928	15 381	110,4%	9,8%
v tom:							
1. daňové	10 612	11 068	11 152	11 361	11 966	105,3%	7,3%
z toho:							
daň z príjmov FO ¹	64	-8,5	7,0	3,5	10,0	285,7%	42,9%
daň z príjmov PO	2 607	3 187	2 604	2 472	2 801	113,3%	7,6%
daň z príjmov vyberaná zrážkou	162	179	179	242	209	86,4%	17,1%
DPH	5 510	5 368	5 923	6 079	6 419	105,6%	8,4%
spotrebné dane	2 096	2 170	2 253	2 335	2 324	99,5%	3,2%
2. nedaňové	1 274	1 217	1 395	1 208	1 211	100,2%	-13,2%
3. granty a transfery	4 346	1 989	1 467	1 412	2 203	156,0%	50,2%
z toho:							
príjmy z rozpočtu EÚ	4 280	1 939	1 423	1 378	2 169	157,4%	52,5%
Výdavky spolu	18 166	15 256	15 234	15 955	16 563	103,8%	8,7%
v tom:							
bežné výdavky	13 507	13 353	13 682	14 624	14 160	96,8%	3,5%
kapitálové výdavky	4 658	1 902	1 553	1 331	2 402	180,5%	54,7%
Schodok/Prebytok	-1 932	-980	-1 220	-1 972	-1 182	59,9%	-3,1%

Poznámka: Celkový výnos dane z príjmov fyzických osôb je vyšší, ale vzhľadom na to, že je príjmom územnej samosprávy. ¹ FO – fyzické osoby, PO – právnické osoby.

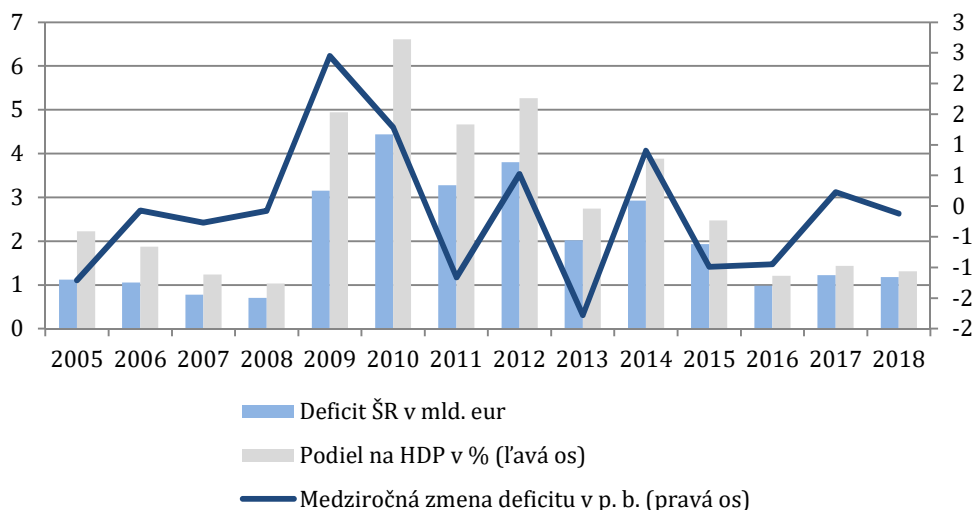
Prameň: MF SR (2019a); vlastné výpočty.

Deficit štátneho rozpočtu a dlh centrálnej vlády

V roku 2018 bol deficit štátneho rozpočtu na úrovni 1,18 mld. € a v pomere k HDP dosiahol hodnotu 1,31 %. Oproti minulému roku bol nižší o 38 mil. € (graf 7.3). V porovnaní so schváleným rozpočtom bol deficit nižší o 790 mil. €.

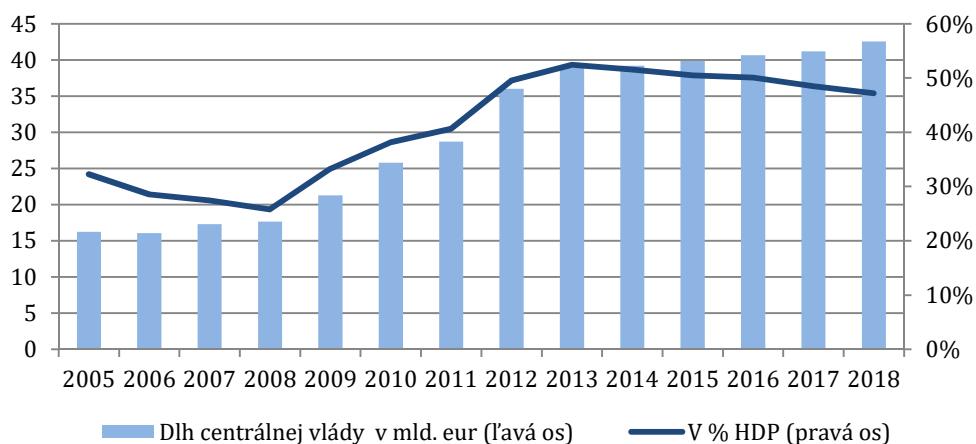
V roku 2018 došlo k nárastu dlhu centrálnej vlády o 1,35 mld. € a jeho celková výška dosiahla 42,5 mld. €. V dôsledku pokračujúceho ekonomického rastu, resp. vyššiemu tempu rastu HDP ako dlhu centrálnej vlády dochádza k postupnému znižovaniu jeho podielu na HDP. Dlh centrálnej vlády dosiahol v pomere k HDP hodnotu 47,2 %.

Graf 7.3

Deficit štátneho rozpočtu v rokoch 2005 – 2018

Prameň: MF SR (2019a), vlastné výpočty.

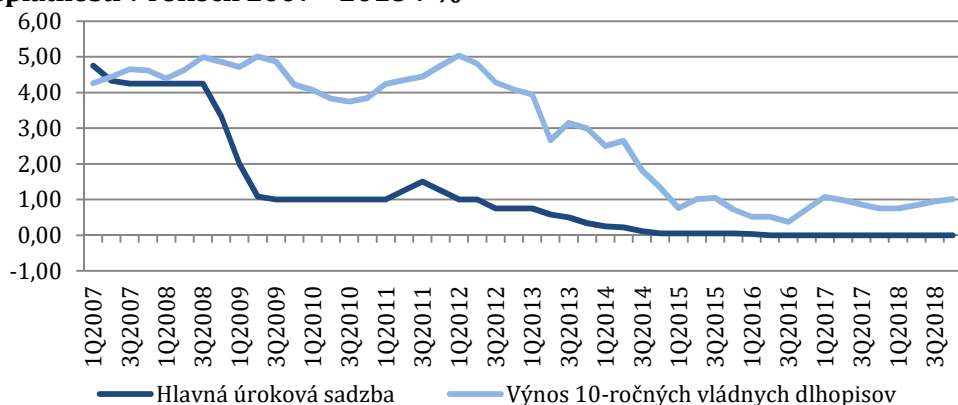
Graf 7.4

Dlh centrálnej vlády v rokoch 2005 – 2018

Prameň: MF SR (2019b), vlastné výpočty.

Politika kvantitatívneho uvoľňovania ECB sa naďalej prejavuje v úročení štátnych dlhopisov. Pokým v roku 2008 alebo 2012 dosahoval priemerný výnos hodnotu blízku 5 %, v treťom štvrtroku 2016 dosiahol priemerný výnos rekordne nízku hodnotu 0,37 % (graf 7.5). V roku 2018 môžeme pozorovať mierny nárast priemerného výnosu, ktorý vo štvrtom kvartáli 2018 dosiahol hodnotu 1,01 %.

Graf 7.5

Vývoj úrokových sadzieb 10-ročných slovenských štátnych dlhopisov splatnosti v rokoch 2007 – 2018 v %

Prameň: Makroekonomická databáza NBS.

Finančná pozícia Slovenskej republiky voči rozpočtu Európskej únie

Od vstupu Slovenska do EÚ v roku 2004 môžeme pozorovať postupný nárast čistej pozície voči rozpočtu EÚ (graf 7.6). V roku 2015 v dôsledku končiaceho sa programového obdobia bola čistá pozícia na úrovni 4,0 % HND (3,09 mld. €). V roku 2017 dosiahla čistá pozícia len 1,17 % HND (979,8 mil. €) a oproti roku 2016 bola nižšia približne o jednu miliardu eur.

Tabuľka 7.2

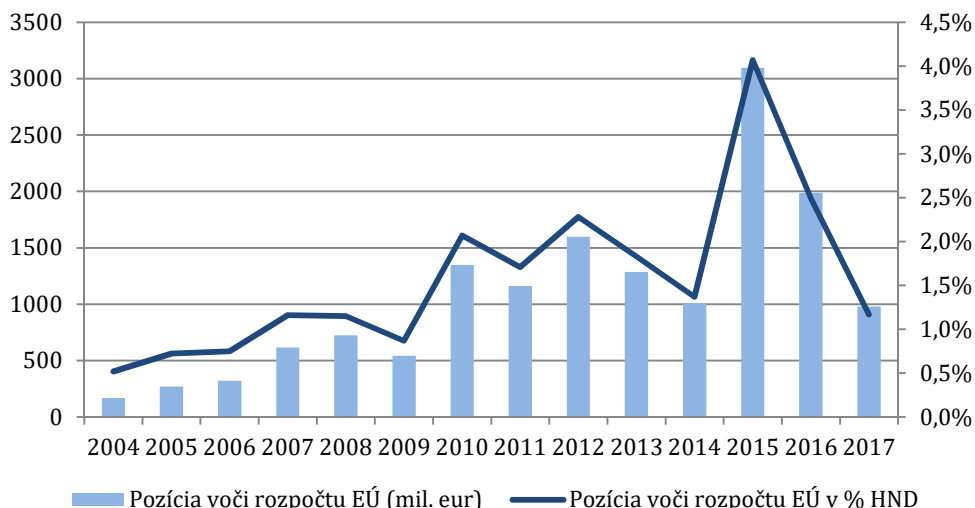
Výdavky rozpočtu EÚ v SR v rokoch 2010 – 2017 (v mil. €)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
1. Udržateľný rast	1208	1096,8	1646	1439,2	1120	3147,9	2075	1005,8
1.1 Konkurencieschopnosť pre rast a zamestnanosť	11,8	40,9	70,4	58,4	69,2	61,6	85,5	191
1.2 Súdržnosť pre rast a zamestnanosť	1096,1	1056	1575,7	1380,8	1051,7	3086,3	1989,6	814,9
1.2.1 Štrukturálne fondy	633,7	917,6	1212,9	812,1	1026,3	3053,6	1904,2	759,1
1.2.2 Kohézny fond	462,4	138,2	362,7	568,7	507,2	1281,1	558,2	325,7
2. Ochrana a riadenie prírodných zdrojov	676,5	647,9	618	566	532	566,5	566,4	616,9
3. Občianstvo, sloboda, bezpečnosť a spravodlivosť	8,7	29,2	12,6	11	5,6	9	10,7	11,2
4. EÚ ako globálny partner	0,3	0,5	0,5	0	0	0,5	0,1	0
5. Administratíva	11,5	10,7	9,7	9,9	10,2	10,9	10,6	11,3
6. Kompenzácie	0	0	0	0	0	0	0	0
Spolu	1905	1785,1	2286,8	2026,1	1668,8	3734,8	2662,8	1645,2

Poznámka: Údaje za rok 2016 neboli v čase vypracúvania kapitoly neboli k dispozícii.

Prameň: European Commission (2017).

Graf 7.6

Vývoj čistej pozície SR voči rozpočtu EÚ v rokoch 2004 – 2017

Prameň: European Commission (2018). Poznámka: údaje za rok 2018 neboli v čase písania publikácie dostupné.

Implementácia politiky súdržnosti Európskej únie v programovom období 2014 – 2020

Ku koncu roku 2018 dosiahla celková úroveň čerpania z rozpočtu EÚ 19,9 % z celkového záväzku na roky 2014 – 2020. Čerpanie je štyri roky od začiatku programového obdobia na pomerne nízkej úrovni. V absolútnom vyjadrení bolo vyčerpaných 2,7 mld. €. Z pohľadu operačných programov bolo najvyššie čerpanie (EÚ zdroj bez spolufinancovania štátnym rozpočtom) dosiahnuté v Operačnom programe Integrovaná infraštruktúra (1,2 mil. €), Operačnom programe Ľudské zdroje (516 mil. €), a Operačnom programe Kvalita životného prostredia (505 mil. €). Naopak, najnižšie čerpanie bolo dosiahnuté v Operačnom programe Výskum a inovácie (210 mil. €) a Integrovanom regionálnom operačnom programe (12,8 mil. €).

V relatívnom vyjadrení dosiahli v pomere k celkovej alokácii na roky 2014 – 2020 najvyššie čerpanie OP Integrovaná infraštruktúra (30,5 %) a OP Ľudské zdroje (23,3 %), OP Technická pomoc (34 %).

Program cezhraničnej spolupráce Interreg V-A Slovenská republika – Česká republika a Program cezhraničnej spolupráce Interreg V-A Slovenská

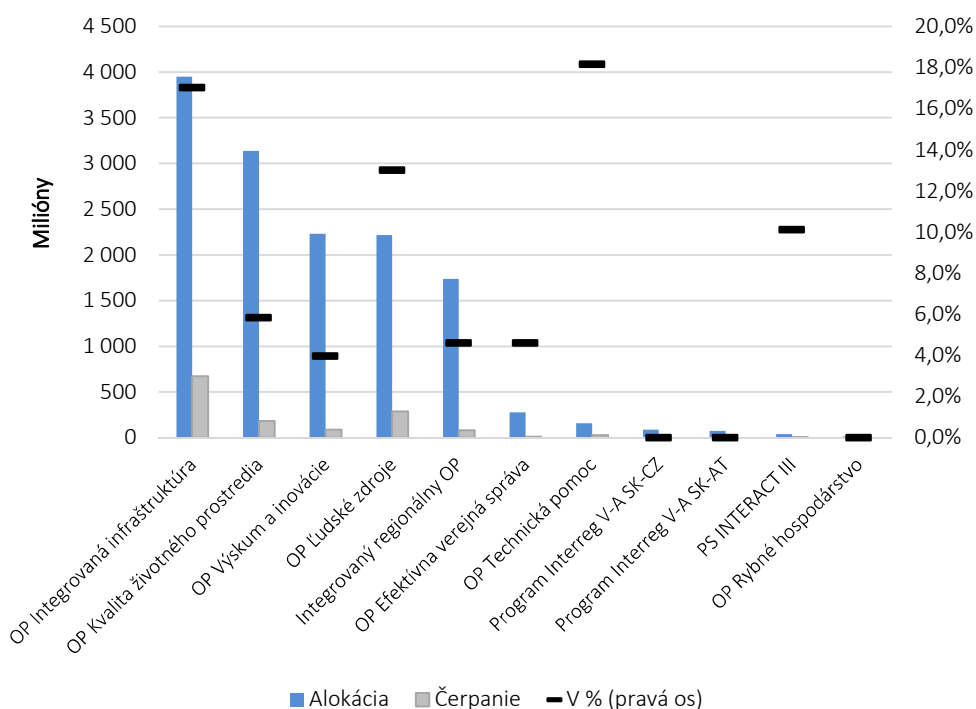
republika – Rakúsko, a Operačný program Rybné hospodárstvo rozbehli v roku 2018 čerpanie, zostáva však stále na nízkej úrovni tak v absolútnom, ako aj relatívnom vyjadrení.

Opakuje sa situácia z predchádzajúceho programového obdobia, kde bol taktiež zaznamenaný v prvých rokoch pomalý nábeh čerpania a kontrahovania.

Navyše, pri porovnaní predchádzajúceho programového obdobia s tým súčasným môžeme konštatovať, že priebeh čerpania je v súčasnom období pomalší. Ak nedôjde k zmene implementácie, tak môžeme opätovne očakávať, že dôjde k pomerne významnému čerpaniu zdrojov v záverečných rokoch aktuálneho programového obdobia. Podobne ako v závere predchádzajúceho obdobia to so sebou nesie riziko zvýšenej chybovosti, podpory neefektívnych projektov so všetkými súvisiacimi rizikami.

Graf 7.7

Stav čerpania záväzku rokov 2014 – 2020 podľa operačných programov k 31. 12. 2017 v % (EÚ zdroj)

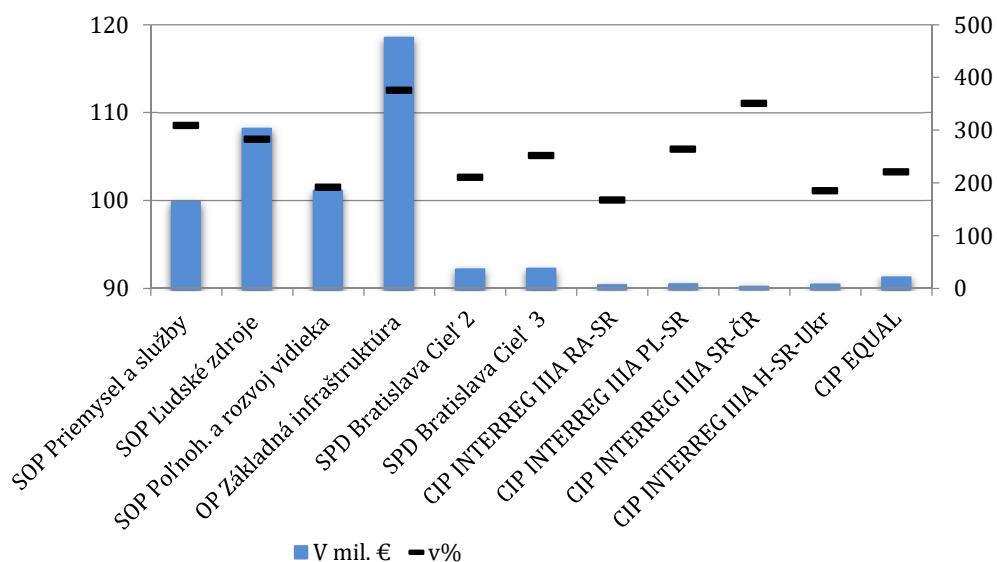
Prameň: MF SR (2019b), vlastné výpočty

Politika súdržnosti – nástroj konvergencie slovenskej ekonomiky?

Slovensko už pred vstupom do EÚ čerpalo prostriedky z rozpočtu EÚ vo forme predvstupovej pomoci z fondov PHARE, ISPA a SAPARD. Program PHARE (Poland Hungary Assistance for Restructuring their Economies) bol pôvodne vytvorený pre Maďarsko a Poľsko a neskôr rozšírený na všetky prístupujúce krajiny. Hlavnými cieľmi programu boli podpora verejnej správy a inštitúcií a ich príprava na fungovanie v rámci EÚ, podpora implementácie legislatívy EÚ a kandidátskych štátov, ako aj hospodárska a sociálna kohézia. V roku 1999 bola pomoc rozšírená prostredníctvom fondu ISPA (Instrument for Structural Policies for Pre-Accession – Predvstupový nástroj štrukturálnej politiky), ktorého hlavným cieľom bolo spolufinancovanie infraštruktúrnych projektov v oblasti dopravy a životného prostredia. Program SAPARD (The Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development) bol špeciálny predvstupový program pre rozvoj poľnohospodarstva a vidieka, ktorý slúžil na adaptáciu domáceho sektora pred vstupom do EÚ.

Graf 7.8

Stav čerpania štrukturálnej pomoci programového obdobia 2004 – 2006 k 31. 12. 2009

Prameň: MF SR (2010), vlastné výpočty.

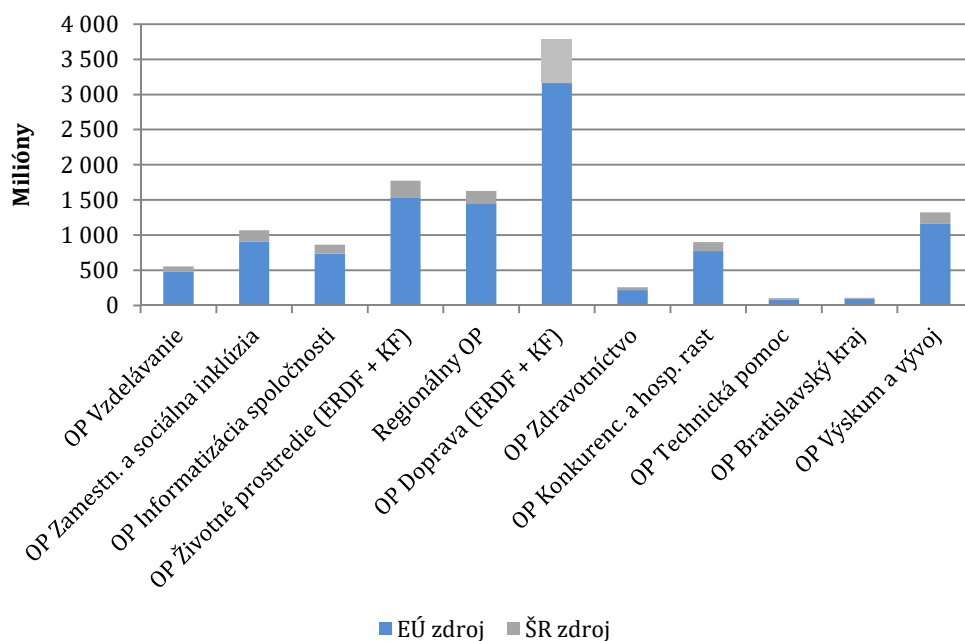
Vstupom do EÚ v roku 2004 mohla slovenská ekonomika čerpať finančné zdroje z rozpočtu EÚ v skrátenom programovom období 2004 – 2006, ktorý už poskytoval slovenskej ekonomike väčšie finančné zdroje určené na podporu hospodárskej a sociálnej kohézie. Prostriedky v tomto období bolo možné čerpať až do roku 2009. Stav čerpania ilustruje graf 7.8.

Najväčší objem prostriedkov smeroval do infraštruktúry, ľudských zdrojov, poľnohospodárstva a rozvoja vidieka a podpory podnikovému sektoru, ako aj podpore Bratislavského kraja a cezhraničnej spolupráce. Skrátené programové obdobie 2004 – 2006 malo okrem finančnej pomoci pripraviť domáce inštitúcie na nasledujúce programové obdobie, ktoré malo poskytnúť pre slovenskú ekonomiku výrazne vyšší objem finančných zdrojov.

Programové obdobie 2007 – 2013 predstavovalo prvé ucelené obdobie, kedy mohla slovenská ekonomika čerpať zdroje politiky súdržnosti v objeme 13,5 mld. € z rozpočtu EÚ.

Graf 7.9

Stav čerpania záväzku rokov 2007 – 2013 k 29. 2. 2016 podľa operačných programov v mil. €

Prameň: MF SR (2016), vlastné výpočty.

Najvyšší objem zdrojov smeroval do dopravnej infraštruktúry, životného prostredia, regionálneho operačného programu, výskumu a vývoja, do podpory zamestnanosti a inklúzie, informatizácie spoločnosti, podpory konkurencieschopnosti podnikov a vzdelávania. Z hľadiska dosiahnutých efektov predstavovali zdroje politiky súdržnosti významný nástroj na realizáciu verejných investícií v slovenskej ekonomike, a najmä v čase hospodárskej krízy pomohli zmierniť jej dopady. Dopady politiky súdržnosti z hľadiska konvergenzie slovenskej ekonomiky k priemeru EÚ aj vnútornej konvergenzie na úrovni regiónov analyzovali Radvanský a kol. (2016). Potvrdil sa pozitívny vplyv zdrojov politiky súdržnosti na konvergenčný proces k EÚ 28, avšak v rámci regionálnych rozdielov SR meraných HDP na obyvateľa došlo len k miernemu pokroku. Bez implementácie politiky súdržnosti by však regionálne rozdiely boli ešte výraznejšie, aj vzhľadom na špecifické postavenie Bratislavského kraja, ktorý istým spôsobom deformuje pohľad na stav regionálnych rozdielov v rámci SR.

V súčasnom programovom období 2014 – 2020 má SR k dispozícii 15,3 mld. € a ku koncu roku vyčerpala z tohto objemu 2,7 mld. €, čo predstavuje čerpanie na úrovni necelých 20 %.

Súčasný programový obdobie má oproti predchádzajúcim obdobiam pomalšie tempo čerpania. Problematickým operačným programom je predovšetkým OP Výskum a inovácie (VaI), ktorý v dôsledku zrušenia niektorých výziev v predchádzajúcich rokoch nedokázal vyčerpať potrebný objem finančných prostriedkov, čím došlo v roku 2018 k zrušeniu záväzku (tzv. decommitment) vo výške približne 80 mil. €.

Európske štrukturálne a investičné fondy tvoria už od predvstupového obdobia jeden z významných nástrojov slúžiacich na vyrovnanie regionálnych rozdielov a sú významným zdrojom verejných investícií. Ich implementácia pomáha Slovensku znižovať modernizačný a investičný dlh, na druhej strane došlo v priebehu rokov k vybudovaniu istej závislosti slovenskej ekonomiky od týchto zdrojov. Ich významný podiel na celkových verejných investíciách je nevyhnutné postupne zmenšovať a využívať vo vyššej miere aj domáce zdroje. Tieto sú však do veľkej miery

viazané v rámci mandatórnych výdavkov a smerujú predovšetkým do kapitol, ktoré predstavujú skôr bežné ako kapitálové výdavky. Ide predovšetkým o investície do vedy, výskumu a inovácií, vzdelávania, životného prostredia, dopravnej infraštruktúry (cesty prvej až tretej triedy) a verejných služieb. Práve investície do týchto sektorov pomôžu slovenskej ekonomike zvýšiť tempo konvergenzie voči EÚ.

8. HOSPODÁRSKOPOLITICKÉ A LEGISLATÍVNE OPATRENIA V ROKU 2018

Hospodárskopolitické procesy na Slovensku v roku 2018 boli rámcované aj spoločenskými a politickými pohybmi, ktoré vyústili do čiastočnej rekonštrukcie vlády (zmeny na postoch predsedu vlády, ministerstva kultúry, spravodlivosti, zdravotníctva a vnútra), čo však nemalo vplyv na zmenu charakteru hospodárskej politiky. Programové vyhlásenie vlády ostalo bezo zmien.

Z hľadiska hospodárskej politiky môžeme za kľúčový dokument považovať *Národný program reforiem Slovenskej republiky 2018* (MF SR, 2018), ktorý definuje kľúčové výzvy a priority politík, ako aj konkrétne opatrenia na ich naplnenie. Reformy majú byť zamerané najmä na budovanie kapacít zariadení starostlivosti o deti do troch rokov, v oblasti školstva sa má zvyšovať atraktivita učiteľského povolania, prioritou je taktiež pokračovanie prepájania vzdelávania a potrieb trhu práce prostredníctvom duálneho vzdelávania, ďalšie štrukturálne opatrenia sa majú zamerať na znižovanie administratívnej a regulačnej záťaže podnikateľského prostredia, pokračujúcu elektronizáciu verejnej správy alebo riešenie súdnych exekúcií.

Súčasťou strategického plánovania hospodárskych politík v roku 2018 bolo prijatie *Návrhu národných priorít implementácie Agendy 2030*. Slovensko sa hlási k 17 cieľom Agendy 2030, ktoré boli zoskupené do piatich tematických cieľov²⁸: (1) zvyšovanie kvality vzdelávania a úrovne školských zariadení; (2) vytváranie dôstojných pracovných miest, podpora podnikania, inovácií, zabezpečenie prístupu k pitnej vode, sanitácii a odpadovému hospodárstvu pri rešpektovaní environmentálnej udržateľnosti; (3) posilňovanie odolnosti miestnych komunít voči extrémnym udalostiam súvisiacim so zmenou klímy a ďalším ekonomickým, sociálnym a environmentálnym šokom; (4) podpora budovania inštitúcií a efektívne fungujúcej štátnej správy so silnou samosprávou a občianskou spoločnosťou; (5) zlepšovanie zdravotného stavu obyvateľstva v partnerských

²⁸ Úrad Vlády SR. 2018. Návrh národných priorít implementácie Agendy 2030. <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/-/SK/dokumenty/LP-2018-296>.

krajinách a zlepšovanie prístupu ku kvalitnému vzdelávaniu zdravotníckeho personálu.

V rámci dlhodobých rozvojových stratégií SR bola schválená pilotná verzia *Národného investičného plánu SR na roky 2018 – 2030*, ktorá nadväzuje na národnú Agendu 2030 a definuje prioritné témy a kľúčové programy do roku 2030, „prostredníctvom ktorých bude vybudovaná nová hospodárska, sociálna a environmentálna infraštruktúra, prípadne sa zlepši stav existujúcej infraštruktúry, s cieľom postupného naplnenia dlhodobých potrieb Slovenskej republiky“ (ÚPVSRPII, 2018). Národný investičný plán popisuje aktuálny a želaný stav v roku 2030, ako aj odhad investičnej medzery v oblastiach ako doprava, energetika, informatizácia a elektronické komunikácie, výskum a inovácie, zdravotníctvo, životné prostredie, poľnohospodárstvo a lesné hospodárstvo, sociálna inklúzia a zamestnanosť, regionálny rozvoj.

Schválený dokument *Východisková pozícia Slovenskej republiky k politike súdržnosti Európskej únie po roku 2020* stanovuje pozíciu Slovenska k zdieľanému riadeniu, územnému zameraniu a ďalším možnostiam zjednodušenia v rámci budúcej politiky súdržnosti. Slovensko sa prikláňa k zachovaniu silnej pozície kohéznej politiky aj po roku 2020. Prijatá *Koncepcia mestského rozvoja Slovenskej republiky do roku 2030* navrhuje princípy a opatrenia, ktoré by mali systémovo posilniť úlohu miest a mestských regiónov v rozvoji Slovenska. Prijatie *Stratégie adaptácie Slovenskej republiky na zmenu klímy* má zlepšiť pripravenosť Slovenska na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy. *Návrh akčného plánu inteligentného priemyslu SR* prezentuje 35 opatrení, ktoré majú napomôcť transformácii slovenskej ekonomiky reagujúcej na digitalizáciu priemyslu. Podobne ako v predchádzajúcich rokoch, tak i v roku 2018 sa prijalo množstvo „mäkkej“ legislatívy (strategické dokumenty, akčné plány). Ich dôsledná implementácia bude pre hospodársku politiku veľkou výzvou.

V 2018 vláda SR predstavila ďalší, rozsiahly balíček sociálnych opatrení, ktoré mali byť účinné od januára 2019. Medzi prezentovanými opatreniami boli bezplatné obedy pre žiakov, pokles daní z príjmu pre rodičov s deťmi do šesť rokov (zdvojnásobenie aktuálneho daňového bonusu), osobitný 2,5% odvod pre obchodné reťazce, zvýšenie minimálnej

mzdy, rast tarifných miezd zamestnancov štátnej a verejnej správy, zavedenie novej 8-percentnej dane na neživotné poistenie, pokles štátnej prémie na stavebné sporenie, podpora cestovného ruchu (dovolenkové šeky, pokles DPH na ubytovanie z 20 na 10 percent). Niektoré opatrenia z balíčka sa podarilo prijať už v roku 2018.

V Zákonníku práce v roku 2018 nastalo niekoľko zmien: zvýšil sa príplatok zamestnancom pri práci v noci, vo sviatky a cez víkendy; oslobodenie 13. a 14. platov od odvodov a daní (tzv. letné a vianočné odmeny, ich vyplácanie je dobrovoľné). „Ak ich zamestnávateľ vyplatí, na uplatnenie si úľav však musí splniť viacero podmienok. Prvou je, aby tieto platy boli minimálne vo výške priemerného mesačného zárobku zamestnanca. Ďalšou podmienkou je, že úľavy možno uplatniť maximálne do výšky 500 €“ (Bartko, 2018). Novinkou je i povinnosť zverejňovať výšku ponúkanej mzdy v pracovných inzerátoch. Opatrenia môžu významne ovplyvniť konkurencieschopnosť niektorých odvetví.

Na situáciu na trhu práce a nedostatok pracovných síl Slovensko reagovalo prijatím *Stratégie pracovnej mobility cudzincov v Slovenskej republike*. Dokument obsahuje 23 krátkodobých opatrení, ktoré má prijať vláda do roku 2020, a 27 dlhodobých s výhľadom do roku 2030. Situáciu má zlepšiť i novela č. 376/2018 Z. z. zákona o službách zamestnanosti a zákona o pobyte cudzincov. Prináša niekoľko zmien, napr. „rozšírenie možností vstupu štátnych príslušníkov tretích krajín na trh práce cez agentúry dočasného zamestnávania prípade zamestnaní s nedostatkom pracovnej sily alebo skrátenie lehôt pre posudzovanie žiadosti o udelenie povolenia na sezónne zamestnanie.“ (najpravo.sk, 2019)

Zákon č. 213/2018 Z. z. o dani z poistenia zavádza novú daň z neživotného poistenia vo výške 8 %; „bude vzťahovať na všetky produkty neživotného poistenia s výnimkou povinného zmluvného poistenia. Dotkne sa teda širokej škály poisťných produktov, ktoré pokrývajú poistenie osôb a majetku.“ (arisan.sk, 2019). Daň nahradila platný odvod z prijatého poisťného z neživotného poistenia, ktorý doteraz platili.

V decembri 2018 bol expresne schválený nový zákon o osobitnom odvode pre obchodné reťazce vo výške 2,5 % z čistého obratu. Týkal sa tých reťazcov, v ktorých aspoň 25 % čistého obratu pochádza z predaja

potravín konečnému spotrebiteľovi a majú prevádzky minimálne v 15 % všetkých okresov a prevádzky majú jednotný dizajn, spoločnú komunikáciu a spoločné marketingové aktivity. Zákon mal byť účinný už od 1. 1. 2019. V marci 2019 Európska komisia vydala predbežné opatrenie na jeho pozastavenie a v apríli 2019 ho NR SR zrušila.

Novelou č. 323/2018 o dani z pridanej hodnoty sa znížila DPH na ubytovacie služby z 20 % na 10 %. Zníženie okrem hotelových a podobných služieb sa týka aj internátov.

Nový zákon o sociálnej ekonomike a sociálnych podnikoch č. 112/2018 Z. z. „vymedzuje sektor sociálnej ekonomiky, definuje subjekty sociálnej ekonomiky, sociálny podnik, znevýhodnené osoby a zraniteľné osoby, ako aj ďalšie pojmy z oblasti sociálnej ekonomiky, ustanovuje podmienky priznania štatútu registrovaného sociálneho podniku, vymedzuje jednotlivé druhy registrovaných sociálnych podnikov a možnosti ich podpory“ (NR SR, 2019).

S cieľom znížiť administratívnu náročnosť sa prijal zákon č. 177/2018 Z. z. o niektorých opatreniach na znížovanie administratívnej záťaže využívaním informačných systémov verejnej správy (tzv. zákon proti byrokracii). Zákon rozširuje rozsah údajov evidovaných v informačných systémoch verejnej správy a oslobodzuje občanov a podnikateľov od povinnosti predkladať ďalšie potvrdenia a výpisy v listinnej podobe (potvrdenia: o daňových nedoplatkoch, o nedoplatkoch na sociálnom poistení, o nedoplatkoch na zdravotnom poistení, o návšteve školy a výpisy z registra mimovládnych neziskových organizácií. Novela č. 263/2018 vyhlášky Úradu geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky zlepšila fungovanie digitálnych služieb verejnej správy, konkrétne katastra nehnuteľností. Spustila sa služba sledovania zmien (užívateľ je automaticky informovaný o zmenách v katastri na sledovanej nehnuteľnosti. Novou službou je i nový výstup – súpis nehnuteľností vlastníka.

Na digitalizáciu ekonomiky reaguje v roku 2018 niekoľko opatrení. Novela zákona o cestnej doprave (tzv. cestný zákon) okrem iného uľahčuje prevádzku klasických taxislužieb a vytvára jednoduchšie podmienky pre podnikanie klasických taxislužieb a upravuje fungovanie alternatívnych taxislužieb, fungujúcich na základe digitálnych platforiem (napr. Uber).

Prijala sa legislatíva, ktorá rieši oblasť virtuálnych mien (novela č. 213/2018 o dani z poistenia a Metodické usmernenie Ministerstva financií Slovenskej republiky č. MF/10386/2018-721 k postupu zdaňovania virtuálnych mien). Legislatívne zmeny sa týkajú oceňovania virtuálnou menou, zakotvuje pojmy týkajúce sa kryptomien a spôsobu ich zdaňovania.

Regulačný rámec a efektívna verejná správa ako faktory konkurencieschopnosti

Rozsah vládnej regulácie vo vzťahu k podnikateľskému prostrediu poskytujú niektoré indikátory v rámci hodnotenia Svetovej banky *Doing Business*.²⁹ V tabuľke 8.1 uvádzame porovnanie transakčných nákladov firiem, ktoré vznikajú v typických životných situáciách v podnikaní; náklady sú vyjadrené počtom procesov/úkonov, počtom dní/rokov alebo finančnými výdavkami (podľa aktuálnych údajov *Doing Business 2019*). Na Slovensku z hľadiska podnikania pretrváva ako najväčšia regulačná bariéra dĺžka konkurzného konania (4 roky). Táto doba, ktorá hovorí o tom, aký dlhý čas potrebujú veritelia, aby získali svoj úver späť prostredníctvom súdov, patrí medzi najdlhšie v rámci EÚ. V oblasti stavebného konania je stále slabým miestom na Slovensku dĺžka času potrebného na získanie stavebného povolenia (trvá až 300 dní). V porovnaní s priemerom vysokopríjmových krajín OECD je táto hodnota takmer dvojnásobne vyššia, a to aj v prípade, že je počet procedúr nižší. Dlhé stavebné konanie je faktorom, ktorý ovplyvňuje v sektore stavebníctva v rámci verejných investícií efektívnosť implementácie európskych štrukturálnych a investičných fondov, ale aj priamych zahraničných investícií, ktoré sa týkajú budovania fyzickej infraštruktúry. Z hľadiska počtu procedúr a času je na Slovensku komplikované aj založenie podniku. Negatívom je i dĺžka doby vynútitel'nosti kontraktov. V prípade registrácie nehnuteľnosti je stav dlhodobo nemenný od roku 2007, registrácia trvá 16,5 dňa. Podobná „stabilita“ je i v prípade dĺžky konkurzného konania, ktorá sa od roku 2006 nezmenila a stále je na úrovni 4 rokov.

²⁹ WB. 2017. *Doing Business Measuring Business Regulations*. World Bank. [online]. [cit. 11. 3. 2017] <http://www.doingbusiness.org/data>

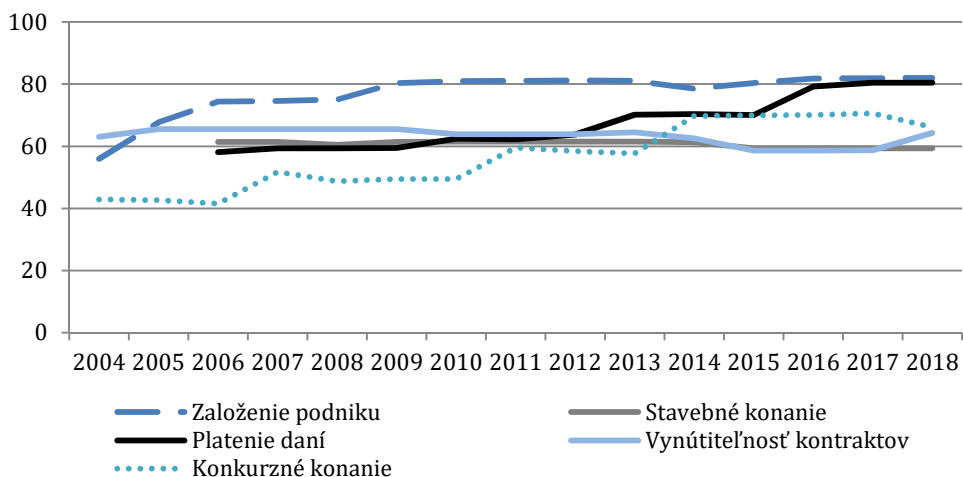
Tabuľka 8.1
Vybrané indikátory Doing Business 2019

Dimenzia	Indikátor	SK 2018	SK 2017	OECD* 2018	Úroveň SK/OECD (%)
Založenie podniku	Počet procedúr	8,0	7,0	4,9	163
	Čas (počet dní)	26,5	26,5	9,3	285
	Cena (% príjmu per capita)	1,0	1,1	3,1	32
Získanie stavebného povolenia	Počet procedúr	14	14	12,7	110
	Čas (počet dní)	300	300	153,1	196
	Cena (% ceny nehnuteľnosti)	0,2	0,2	1,5	13
Registrácia nehnuteľnosti	Počet procedúr	3,0	3,0	4,7	64
	Čas (počet dní)	16,5	16,5	20,1	82
	Cena (% hodnoty)	0,0	0,0	4,2	–
	Index kvality pozemkovej administratívy (0 – 30)	25,5	26,5	23,0	111
Platenie daní	Počet platieb za rok	8,0	8,0	11,2	71
	Počet hodín za rok	192	192	159,4	120
	Celková úroveň dane (% zo zisku)	49,7	51,6	39,8	125
	Postfiling index**	87,17	87,17	84,41	103
Vynútiteľnosť kontraktov	Čas (počet dní)	775	775	582,4	133
	Cena (% pohľadávky)	20,5	20,5	21,2	97
	Index kvality súdnych procesov (0 – 18)	13,5	12,5	11,5	117
Konkurzné konanie	Miera náhrady (centov na 1 dolár)	48,8	47,3	70,5	69
	Čas (počet rokov)	4,0	4,0	1,7	235

Poznámka: * – priemer vysokopríjmových krajín OECD; V3 – Poľsko, Maďarsko, Česko; ** – post-filing index zahŕňa čas potrebný na uplatnenie vrátenia DPH, ako aj čas potrebný na audit dane z príjmu právnických osôb.

Prameň: World Bank (2019); World Bank (2018).

Graf 8.1
Vývoj vybraných dimenzií hodnotenia Doing Business na Slovensku 2004 – 2018 (skóre)

Prameň: Vlastné spracovanie podľa WB (2019).

Ak sa pozrieme na indikátory Doing Business v dlhšej časovej perspektíve rokov 2004 až 2018, vidíme v grafe 8.1 v prípade slovenskej ekonomiky priaznivý vývoj len pri platení daní a konkurzného konania. Hodnoty v grafe sú uvádzané ako skóre 1 – 100 (skóre berie do úvahy všetky indikátory v rámci dimenzie).

* * *

Ani v roku 2018 sme, bohužiaľ, nepozorovali zásadnejšiu ambíciu zmeniť fungovanie pre budúcnosť Slovenska kľúčových sektorov, akými sú vzdelávací systém, zdravotníctvo, verejná správa alebo verejný systém VaV. Výkon verejných politík je vo veľkej miere ovplyvnený dvoma faktormi, v oblasti verejných kapitálových výdavkov závislosťou od zdrojov fondov EÚ a v oblasti prijímaných zákonov a mäkkej normotvorby (stratégie, akčné plány) nutnosťou preberania legislatívy EÚ. Istý útlm ambícií prijímať väčšie štrukturálne opatrenia môžeme pripísať fáze volebného cyklu (3. rok vlády) a rekonštrukcii vlády v prvej polovici roka. Vrcholom verejných politík bol tak každoročný balíček sociálnych opatrení.

Niektoré prijaté legislatívne opatrenia reagovali na štrukturálne zmeny, ktoré sú vyvolávané technologickým pokrokom. Okrem opatrení, ktoré smerujú k ďalšiemu rozvoju digitálnych služieb verejnej správy, kde len oneskorene dobiehame EÚ, sa napr. novelou zákona o cestnej premávke upravilo podnikanie taxislužieb fungujúcich na platforme zdieľanej ekonomiky. Ďalším opatrením z tejto oblasti môže byť úprava zdaňovania tzv. kryptomien.

9. ZHRNUTIE A VÝHLAD DO ROKU 2020

Po niekoľkých podrobnejších hodnoteniach vývoja vo vybraných oblastiach sa vraciame k súhrnnému pohľadu na ekonomiku, so zámerom vyjadriť sa k možnostiam jej vývoja v krátkodobom horizonte.

V čase príprav tohto textu, v priebehu prvej časti roka 2019, boli široko medializované očakávania spomalenia ekonomického rastu v blízkom období. Úlohou pre túto kapitolu je preskúmať aj to, či je takýto vývoj tou najpravdepodobnejšou možnosťou a ako výrazné by mohlo byť takéto spomalenie. A keďže sa naprieč viacerými kapitolami ako spoločný predmet záujmu vinie zaseknutá konvergencia, vyjadrujeme sa aj k šanci na jej obnovenie.

Našou úlohou tu nie je priniesť podrobnú kvantitatívnu prognózu makroekonomických ukazovateľov.³⁰ Kvantifikácie indikátorov sú tu sekundárne, skôr sa snažíme o náčrt pravdepodobnej trajektórie a pomenovanie determinantov vývoja (ako aj pozitívnych a negatívnych rizík či výziev, ktoré sa v krátkodobom a strednodobom horizonte môžu objaviť).

9.1. Vplyvy, ktoré rozhodujú a budú rozhodovať

Sumarizujeme tu faktory, ktoré vyplynuli z predchádzajúcich kapitol alebo z aktuálneho vývoja a pri uvažovaní o vývoji v blízkom horizonte by nemali byť prehliadnuté (a to napriek tomu, že prvé dva z nich nie sú typicky krátkodobé):

1) Vyčerpanie cenových a nákladových faktorov konkurenčnej schopnosti Slovenska už nie je budúcou hrozbou, ale aktuálnou tendenciou. Pravdaže, dopad tejto tendencie možno nie je dobre identifikovateľný pri úvahách v krátkodobom horizonte, je to faktor s možným dlhodobejším vplyvom. Pritom prístup ekonomických aktérov k tejto výzve vyvoláva pochybnosti. Z kapitoly venovanej kvalitatívnym faktorom ekonomického vývoja vyplynulo pokračovanie dlhodobého zaostávania vo vstupoch aj výstupoch systému vedy a výskumu, takisto v inovačnej

³⁰ Podstatne podrobnejšie kvantifikovanú prognózu (aj pre strednodobý horizont) vypracovanú na Ekonomickom ústave SAV predstavuje práca Radvanský a Lichner (2019). Zahŕňa podstatne širšiu škálu ukazovateľov, akou sa zaoberáme tu.

aktivite (hodnotenej sumárnym inovačným indexom). Pozitívnym momentom je stav digitalizácie podnikového sektora, verejný sektor však zaostáva (elektronizácia verejných služieb štátu).

2) Iným faktorom s vplyvom hlavne v dlhodobom horizonte, ktorý však na seba upozornil už aj pri tvorbe tohto textu, je faktor demografický. Práve v tomto období sa prvýkrát stalo, že počet seniorov (65+) prevýšil počet detí. Tento jav vyvolal množstvo ustarostených komentárov. Nespochybnujeme, že je to veľký problém pre systém sociálneho zabezpečenia a pre udržateľnosť verejných financií. Interpretovanie nárastu váhy seniorov v spoločnosti iba ako nejakej prekážky rozvoja je nevhodné (a pre dotknutú časť obyvateľstva neetické). Ak už takáto tendencia objektívne existuje, mala by spoločnosť vnímať aj priestor pre ponuku tovarov orientovaných na potreby seniorov; na služby, ktoré pomôžu udržať seniorov dlhšie aktívnych (ich udržanie v dobrej kondícii a v dlhšej ekonomickej aktivite nielen zlepšuje kvalitu života, ale môže zmierniť negatívne dopady starnutia populácie), ako aj na tvorbu politik pre podporu mladých rodín (hlavne možnosťou spájať uplatnenie na trhu práce s výchovou detí).

Kým dva predchádzajúce faktory ovplyvňujú skôr strednodobý a dlhodobý rámec vývoja (hoci aj vplyvom na krátkodobý výhľad), ďalej pokračujeme vo výpočte vplyvov pôsobiacich predovšetkým v krátkodobom horizonte:

3) Pomalšie čerpanie zdrojov (z fondov EÚ) v súčasnom programovom období v porovnaní s predchádzajúcimi obdobiami. Tieto zdroje sú pritom podporou reálnej konvergenie ekonomicky menej výkonných krajín. Problematickým operačným programom je predovšetkým OP Výskum a inovácie, ktorý má priamy vplyv na kvalitatívne faktory konkurencieschopnosti.

4) Politika ECB sa priblížila k takej monetárnej politike, ktorú považujeme za štandardnú či normálnu. Zastavila čisté nákupy v programe kvantitatívneho uvoľňovania. Tzv. *forward guidance* sa bude najbližšiu dobu sústreďovať na informovanie o zamýšľanom pohybe úrokových sadzieb. Tie zatiaľ zostávajú stále na spodnej hranici, čo uľahčuje podmienky financovania. Každopádne, monetárna politika nebude pôsobiť

tak silno expanzívne ako v predchádzajúcich rokoch (podrobne v kapitole venovanej politike ECB). Sem môžeme priradiť problém tzv. klesajúceho úverového impulzu v svetovej ekonomike.³¹ Tento jav naznačuje spomalenie ekonomiky.

5) Postupný nárast inflácie v eurozóne môže podporiť budúcu cenovú konvergenciu. Minulé skúsenosti naznačujú, že cenová konvergencia je rýchlejšia v podmienkach vyššej inflácie.

6) Snaha o ďalšiu konsolidáciu verejných financií (pre rok 2020 je naplánovaný nulový deficit, ktorý bol doteraz opakovane odsúvaný) sa stretáva s návrhmi na štedrejšiu sociálnu politiku (sociálne balíčky) či úpravy daňových sadzieb. Tieto snahy môžu byť ešte posilnené efektom volebného roka (2020). Pri tvorbe tejto publikácie ešte nebola známa podoba opatrení navrhovaných vládnu koalíciou. Možno však predpokladať, že štedrejšia sociálna politika a zníženie sadzieb niektorých daní (v doteraz navrhovanej podobe skôr selektívne) oslabí konsolidačnú snahu vlády vo verejných financiách. Môže to mať krátkodobý stimulačný efekt na domáci dopyt (štedrejšia sociálna politika, realizované zvýšenie miezd vo verejnom sektore) alebo aj dlhodobejší pozitívny efekt na ekonomickú aktivitu (zníženie daňovej záťaže), a tým na rast HDP.

7) Tlak na rast minimálnej mzdy môže viesť k jej skokovitému zvýšeniu. Z regulovania minimálnej mzdy sa stáva politická agenda a medializované návrhy vyvolávajú očakávanie prudkého navýšenia minimálnej mzdy. Predpokladáme, že nedostatok pracovných síl bude aj naďalej zvyšovať dynamiku miezd. Ďalšie stimulovanie rastu miezd skokovitým zvyšovaním minimálnej mzdy je skôr politickým signálom. Môže však napomáhať príliš rýchlemu rastu miezd, ktorý nebude kompenzovateľný rastom produktivity. V krátkodobom horizonte to môže zvyšovať domáci dopyt (v tom hlavne spotrebu domácností) a podporiť rast HDP.

8) Rozšírenie výrobných kapacít cez investíciu Jaguar Land Rover pravdepodobne podporí export. Nábeh výroby je postupný, začal v závere roka 2018 a v priebehu roka 2019 má gradovať. V malej otvorenej slovenskej ekonomike má spustenie prevádzky jedného nadnárodného giganta stále citelný vplyv (hoci už nie taký ako štart predchádzajúcich producentov v automobilovom priemysle pred viac ako desaťročím).

³¹ Pozri Dembik (2019).

9) Nakoniec to pravdepodobne najdôležitejšie: vo vonkajšom prostredí prebieha ekonomické spomalenie, ale s očakávaním mierneho zrýchlenia už v ďalšom roku. Ekonomická aktivita v EÚ už v závere roka 2018 spomaľovala, v prvých mesiacoch roka 2019 tvorcovia predikcií korigovali svoje predpovede rastu k nižším hodnotám. Bez toho, aby sme zachádzali do detailov problémov globálnej ekonomiky (k tomu napr. Obadi S. M. a kol., 2018), tu len zhrnieme očakávania rastu pre eurozónu a Nemecko (kvôli silným väzbám slovenskej ekonomiky). Pozoruhodným, neobvyklým vplyvom sú špecifické faktory v nemeckom automobilovom priemysle (tu ťažko predvídať, do akej miery je to dočasný negatívny výkyv alebo zdĺhavejší štruktúrny problém). Okrem toho sú tu prítomné neistoty spojené s brexitom. Súčasne ešte stále nízke náklady financovania by mali pomôcť dynamike investícií (nízke úroky na úvery by mohli aspoň čiastočne prekonať nepriaznivý dopad nižších očakávaných tržieb na investície). Prognózy ekonomického rastu eurozóny od nami vybraných troch rôznych inštitúcií³² sú vzácnne vyrovnané (tabuľka 9.1): ekonomický rast sa má z úrovne 1,9 % v roku 2018 spomaliť na 1,2 % – 1,3 % v roku 2019, s opätovným miernym zrýchlením na 1,5 % v roku 2020.

Tabuľka 9.1

Očakávané zmeny reálneho HDP v eurozóne a v Nemecku

	2018 skut.		2019 prognóza	2020 prognóza
<i>Eurozóna</i>				
Medziročná zmena reálneho HDP v %	1,9	Gemeinschaftsdiagnose	1,2	1,5
		Európska komisia	1,2	1,5
		MMF	1,3	1,5
<i>Nemecko</i>				
Medziročná zmena reálneho HDP v %	1,4	Gemeinschaftsdiagnose	0,8	1,4
		Európska komisia	0,5	1,5
		MMF	0,8	1,4

Poznámka: Vybrali sme výhľady v podaní troch rozličných typov subjektov: Projektová skupina Gemeinschaftsdiagnose spája na tento účel viaceré nemecké a rakúske výskumné pracoviská, Európska komisia je predstaviteľ nadnárodnej európskej inštitúcie a MMF je predstaviteľ globálnej finančnej inštitúcie.

Prameň: Projektgruppe Gemeinschaftsdiagnose (2019), apríl 2019; Európska komisia (2019), máj 2019; IMF (2019), apríl 2019.

³² Už tradične vyberáme Európsku komisiu, MMF a spoločnú platformu viacerých organizácií ekonomického výskumu a prognostiky Projektgruppe Gemeinschaftsdiagnose.

Podobne vyznieva prognóza pre Nemecko, ale s trochu výraznejším očakávaným spomalením v roku 2019. Napríklad prognóza Európskej komisie (EK, 2019) očakáva rast ekonomík všetkých členských štátov v dvojročnom horizonte. Pritom však projekcie rastu z jari 2019 boli výrazne opatrnejšie ako tie z jesene roku 2018. Tieto predikcie stoja na predpoklade, že neistoty v obchode (vyvolané snahami o protekcionizmus) a v politike (napr. brexit) ustúpia alebo sa aspoň nebudú ďalej stupňovať. Predovšetkým uvalenie ciel na automobily a ich komponenty zo strany USA by mohlo priniesť menej priaznivý vývoj. Prípadný brexit bez dohody by mohol tlmieť ekonomický rast hlavne v Spojenom kráľovstve, v EÚ 27 iba v menšej miere.

Z uvedenej vzorky faktorov (nemožno predpokladať, že je to úplný výpočet dôležitých faktorov) vyplývajú protichodné vplyvy na slovenskú ekonomiku v krátkodobom horizonte. Konštelácia očakávaných vplyvov nie je taká pozitívna ako pri príprave našej minuloročnej analýzy, nemožno však hovoriť ani o nejakých jednoznačných a jednofarebných tlmiacich vplyvoch. Sú tu však prítomné výrazné riziká externého prostredia (brexit alebo nástup protekcionizmu vo svetovom obchode). K vnútorným rizikám patria negatívne demografické trendy, (ne)zvládanie príležitostí a ohrození vyplývajúcich z technologických zmien (digitalizácia, automatizácia...) alebo ťažšie predvídateľné opatrenia finančnej politiky v predvolebnom období.

9.2. Očakávané vývojové tendencie

Pred samotným predstavením výhľadu venujeme pozornosť ohliadnutiu sa za minuloročnou prognózou (jej konfrontácia so skutočným vývojom je v rámcu 9.1) a posúdeniu niektorých dostupných parametrov vývoja výkonu ekonomiky v prvom štvrtroku 2019.

Za prvé mesiace roka 2019 už boli k dispozícii údaje o výkonoch v niektorých odvetviach (ide hlavne o tržby). Takéto údaje majú obmedzenú vypovedaciu schopnosť, nenahrádzajú údaje o HDP a vypovedajú iba o prvom štvrtroku. Treba ich vnímať opatrne, môžu však slúžiť aspoň na nedokonalú konfrontáciu s pesimistickými komentármi o spomalení

ekonomiky. Tieto predbežné čísla o štarte ekonomiky do roku 2019 sú značne heterogénne. Vývoj tržieb v priemysle bol priaznivejší ako v rovnakom štvrtroku predchádzajúcich rokov. Ale napríklad vývoj maloobchodných tržieb indikuje spomalenie rastu. Rozhodne však pohľad na tržby takéhoto mixu odvetví v súhrne nevypovedá o nejakom jednoznačne negatívnom vývoji (hoci spomalenie je väčšinou naznačené).

R á m ě k 9.1

Starší výhľad verzus skutočný vývoj (alebo tvorba výhľadov potrebuje aj sebareflexiu)

V predchádzajúcom vydaní tejto série publikácií (Morvay a kol., 2018) sme vyjadrili pre rok 2018 očakávanie zrýchlenia ekonomického rastu, posilnenie inflácie či pokračovanie rastu zamestnanosti, konfrontovaného so stále zreteľnejším nedostatkom vhodných pracovných síl.

Odhadnúť tieto tendencie nebolo náročné vzhľadom na už vtedy prítomné indície. Ako sa však ukázalo, väčším problémom bolo „trafiť“ intenzitu zmien. Kým tempo rastu reálneho HDP bolo odhadnuté veľmi dobre, odhady intenzity zrýchlenia rastu cenovej hladiny a ďalšieho odbúravania nezamestnanosti boli príliš konzervatívne. Smerovanie veličín bolo odhadnuté správne, konkrétne čísla však boli príliš opatrné (tabuľka 9.2). Podcenená intenzita zmien vo vývoji cien nevyhnutne viedla k podceneniu rastu nominálneho HDP, aj keď miera rastu reálneho HDP „trafila“ skutočnosť.

T a b u ľ k a 9.2

Porovnanie staršieho výhľadu so skutočným vývojom

Parameter		2016 (s)	2017 (s)	2018 (p)	2018(s)
Medziročná zmena reálneho HDP	%	3,3	3,2	3,9 až 4,3	4,1
Medziročná zmena HDP v bežných cenách	%	2,6	4,5	5,1 až 5,9	6,3
Medziročná zmena počtu pracujúcich podľa VZPS	%	2,8	1,5	1,3 až 1,9	1,4
Miera nezamestnanosti podľa VZPS	%	9,7	8,1	7,1 až 7,6	6,5
Priemerná ročná miera inflácie meraná indexom spotreb. cien	%	-0,5	1,3	1,8 až 2,4	2,5

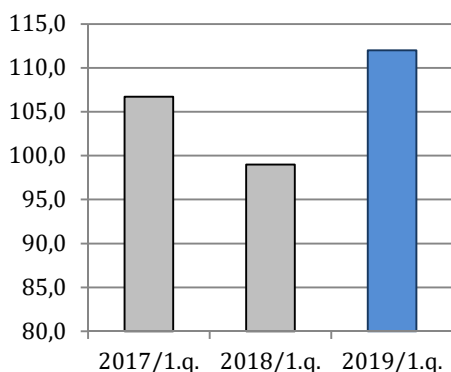
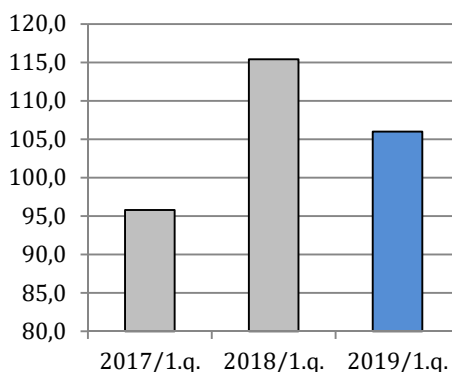
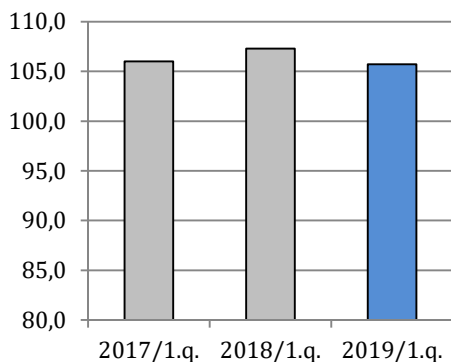
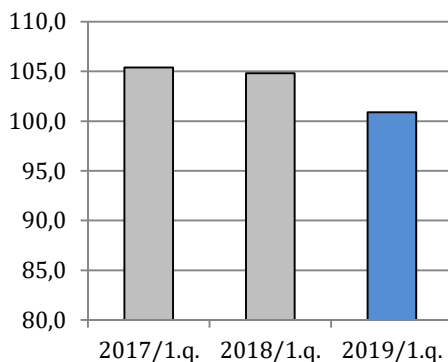
Poznámka: s - skutočnosť, p – prognóza.

Prameň: Štatistický úrad SR (skutočnosť), intervaly prognózy autori (Morvay a kol., 2018).

Graf 9.1

Indikátory dynamiky aktivity vybraných odvetví

(medziročné indexy, rovn. obd. min. roka = 100)

A. Tržby v priemysle**B. Tržby v stavebníctve****C. Tržby vo veľkoobchode****D. Maloobchodné tržby**

Vysvetlivky: V grafe A ide o index tržieb za vlastné výkony a tovar v priemysle (rovnaké obdobie predchádzajúceho roka = 100, v stálych cenách); V grafe B ide o index tržieb za vlastné výkony a tovar v stavebníctve (rovnaké obdobie predchádzajúceho roka = 100, v stálych cenách); V grafe C a D ide o medziročný index tržieb za vlastné výkony a tovar vo veľkoobchode a maloobchode okrem predaja motorových vozidiel (rovnaké obdobie predchádzajúceho roka = 100), vo veľkoobchode z bežných cien, v maloobchode zo stálych cien.

Prameň: Štatistický úrad SR.

V roku 2018 a na začiatku 2019 bolo možné pozorovať niekoľko prejavov „prehrievania“ ekonomiky, ktoré indikujú pravdepodobné spomaľenie. Sem možno zaradiť javy ako rast cien nehnuteľností, nedostatok pracovných síl (až s limitovaním ekonomickej aktivity niektorých podnikov a odmietaním objednávok) a poloha ekonomiky nad svojím produkčným potenciálom.

Tabuľka 9.3

Odhad vývoja vybraných makroekonomických parametrov

Parameter		2017 (s)	2018 (s)	2018 (p)	2019 (p)
Medziročná zmena reálneho HDP	%	3,2	4,1	3,5 až 3,9	3,2 až 3,7
Medziročná zmena HDP v bežných cenách	%	4,5	6,3	5,3 až 6,0	5,1 až 5,8
Medziročná zmena počtu pracujúcich podľa VZPS	%	1,5	1,4	1,3 až 1,9	0,9 až 1,4
Miera nezamestnanosti podľa VZPS	%	8,1	6,5	5,8 až 6,1	5,4 až 5,7
Priemerná ročná miera inflácie meraná CPI	%	1,3	2,5	2,0 až 2,4	2,0 až 2,4

Poznámka: s - skutočnosť, p - prognóza.

Prameň: Štatistický úrad SR (skutočnosť 20167a 2018), intervaly prognóz autori.

Berúc do úvahy faktory a tendencie vyššie uvedené, očakávame nasledovný vývoj (aj v tabuľke 9.3):

- Ekonomický rast sa v prebiehajúcom roku a v roku 2020 síce veľmi pravdepodobne spomalí (a za tým sú hlavne vplyvy z vonkajšieho prostredia), nie však výrazne. Dynamika HDP sa síce pravdepodobne zníži v porovnaní s hodnotou z roku 2018, ale bude stále vyššia ako v rokoch 2016 a 2017. Nadalej môže pozitívnu rolu hrať spotreba domácností, ktorej rast bude zrejme živý značným rastom reálnej mzdy a stúpajúcou zamestnanosťou. Možný slabší dopyt zo strany zahraničných partnerov v EÚ by mohol byť kompenzovaný rozšírenými exportnými kapacitami v podobe novej automobilky s nábehom plnej produkcie. Ako vysoko otvorená ekonomika však SR zrejme pocíti vplyv oslabeného zahraničného dopytu predovšetkým v prvom polroku 2019 (podľa predikcie zahraničného dopytu EK, 2019).
- Miera inflácie zostane na podobnej úrovni ako v roku 2018 (teda blízko úrovne 2,5 %), podporovaná rastom miezd aj spotrebiteľského dopytu.
- Miera nezamestnanosti už nemá kam výrazne klesnúť. Počítame už len s miernym poklesom na ďalšie historické minimum. Pravdepodobne pôjde o súbeh miery nezamestnanosti nad 5,5 % a súčasného nedostatku pracovných síl. Klesajúca miera nezamestnanosti bude stále tvrdšie narážať na svoje jadro, tvorené ťažko zamestnateľnými osobami (ktoré sú zamestnateľné iba cez špeciálne nástroje politiky trhu práce). Postupne sa bude spomaľovať aj rast zamestnanosti. Ten bude konfrontovaný so stále ťažšou dostupnosťou domácej použiteľnej

pracovnej sily a v krátkodobom horizonte bude pomocným ventilom iba pracovná sila zo zahraničia. Napätie na trhu práce, spojené so vzácnosťou pracovnej sily, pravdepodobne vyvolajú rast miezd, ktorý predstihne rast produktivity (čo v dlhodobejšom horizonte nie je želaný jav kvôli oslabovaniu konkurencieschopnosti).

Tabuľka 9.4a

Očakávané zmeny reálneho HDP v SR v prognózach rôznych inštitúcií

	2018 skutočnosť		2019 prognóza	2020 prognóza
Medziročná zmena reálneho HDP v %	4,1	<i>Externé inštitúcie</i>		
		EK	3,8	3,4
		IMF	3,7	3,5
		Gemeinschaftsdiagnose	3,6	3,5
		<i>Domáce inštitúcie</i>		
		IFP	4,0	3,7
		NBS	3,5	3,4
		EÚ SAV (*)	3,8	3,5

Tabuľka 9.4b

Očakávaná miera inflácie v SR v prognózach rôznych inštitúcií

	2018 skutočnosť		2019 prognóza	2020 prognóza
Priemerná miera inflácie podľa HICP v %	2,5	<i>Externé inštitúcie</i>		
		EK	2,4	2,3
		IMF	2,4	2,2
		Gemeinschaftsdiagnose	2,3	2,2
		<i>Domáce inštitúcie</i>		
		IFP	2,6	2,4
		NBS	2,5	2,5
		EÚ SAV (*)	2,4	2,3

Tabuľka 9.4c

Očakávaná miera nezamestnanosti v SR v prognózach rôznych inštitúcií

	2018 skutočnosť		2019 prognóza	2020 prognóza
Miera nezamestnanosti podľa VZPS v %	6,5	<i>Externé inštitúcie</i>		
		EK	5,9	5,6
		IMF	6,1	6,0
		Gemeinschaftsdiagnose	5,9	5,5
		<i>Domáce inštitúcie</i>		
		IFP	6,0	5,6
		NBS	6,0	5,8
		EÚ SAV (*)	5,8	5,1

Poznámka: Prognózy nevznikli v rovnakom čase, čo treba vnímať pri ich porovnávaní. Napr. v čase tvorby prognózy IFP ešte neboli k dispozícii kompletne údaje za rok 2018, čo mohlo prognózu ovplyvniť.

Prameň: Európska komisia (2019), máj 2019; MMF (2019), apríl 2019; Projektgruppe Gemeinschaftsdiagnose (2019), apríl 2019; IFP (2019), prognóza Výboru pre makroekonomické prognózy, február 2019; NBS (2019), strednodobá predikcia P1Q 2019; (*) Radvanský a Lichner (2019), jún 2019.

9.3. Obnoví sa konvergencia?

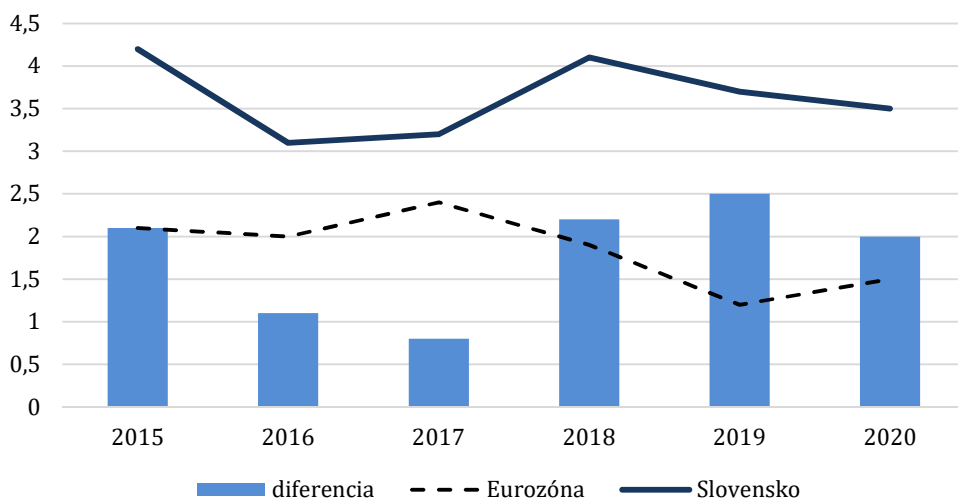
Kvôli posúdeniu šancí na obnovu konvergenzie si tu všímame rozdiely v tempe očakávaného rastu reálneho HDP (vychádzame z nášho výhľadu a prognózy EK, 2019) a očakávanej miere inflácie. Miera inflácie síce neodráža pohyb celkovej cenovej hladiny (odráža len pohyb spotrebiteľských cien), dáva však aspoň dobre dostupnú približnú predstavu o dynamike cenových hladín.

Je pravdepodobné, že už v údajoch za rok 2018 sa bude odrážať obnovená konvergencia úrovni HDP aj cenových hladín (v čase prípravy tohto textu ešte neboli k dispozícii). Rast ekonomiky sa totiž v roku 2018 zrýchlil a zväčšil sa rozdiel medzi tempom rastu slovenskej ekonomiky a skupiny najvyspelejších európskych ekonomík.

Zdá sa, že napriek miernemu spomaleniu ekonomického rastu v SR v rokoch 2019 a 2020 by sa reálna konvergencia mohla obnoviť. Spomalenie sa totiž očakáva aj pre dobiehané vyspelejšie ekonomiky. Očakávame, že sa spomalí rast v SR aj priemere za eurozónu, rozdiel v tempách rastu bude výrazne v prospech slovenskej ekonomiky (graf 9.2).

Graf 9.2

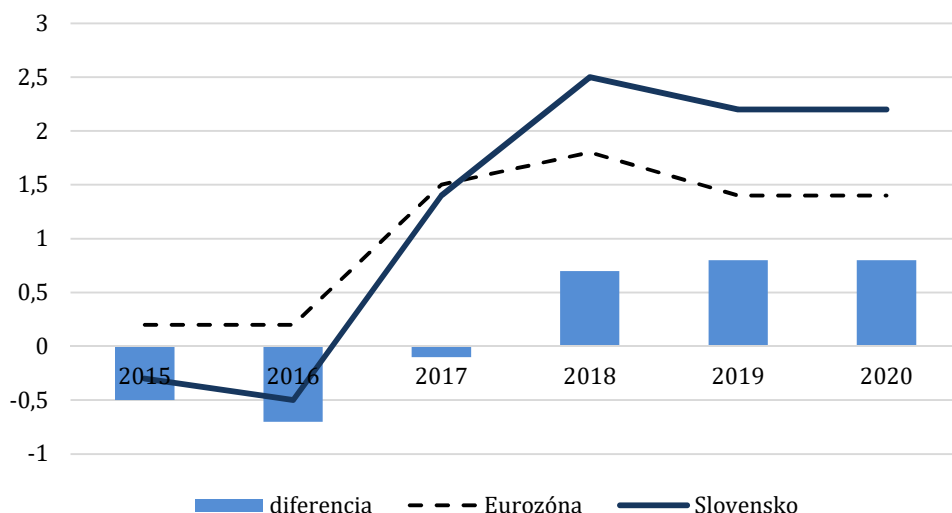
Diferencia medzi tempami rastu reálneho HDP v SR a eurozóne
(medziročné zmeny reálneho HDP v %, diferencia v percentných bodoch)

Prameň: Údaje po rok 2018 podľa Eurostatu. Výhľad za eurozónu podľa Európskej komisie (2019), výhľad za SR autori.

Graf 9.3

Diferencia medzi mierami rastu spotrebiteľských cien v SR a eurozóne
(medziročné zmeny HICP v %, diferencia v percentuálnych bodoch)

Prameň: Údaje po rok 2018 podľa Eurostatu. Výhľad za eurozónu podľa Európskej komisie (2019), výhľad za SR autori.

* * *

V súčasnosti sa už naplno prejavujú obmedzenia doterajšieho *rastového modelu* slovenskej ekonomiky. Rast opierajúci sa o vlny prílevu PZI a o nízku mzdovú a nákladovú hladinu stráca svoje piliere. Na tieto problémy už dávno poukazovali rôzne dokumenty. Vyznievali však ako varovania do budúcnosti. V súčasnosti ich už vnímame ako aktuálny problém.

Časť rastového potenciálu je dočasne umŕtvená v nevýhodnej doterajšej alokácii pracovných síl. Ako ukázala analýza Lábaj (2018), v SR je rozmiestnenie pracovných síl ďaleko od toho, čo by sme mohli vnímať ako efektívne. Príliš veľká časť pracovných síl pracuje v segmente príliš nízko produktívnych podnikov. Pritom vysoko produktívne firmy avizujú stále väčší problém získať pracovné sily. Riešenie je často videné iba v podpore pracovnej migrácie z tretích krajín, pritom sa akoby odsúvala možnosť získavať pracovné sily z domácich nízkoproduktívnych podnikov (domácou realokáciou).

V relatívne krátkodobom, dvojročnom výhl'ade možno hovoriť o vcelku priaznivom očakávanom vývoji aj napriek tomu, že sa rast ekonomiky pravdepodobne mierne spomalí. Rozhodne zatiaľ nie je namieste hovoriť o nejakej vážnejšej recesii, či dokonca naznačovať nejaké podobnosti s vývojom v rokoch 2008 – 2009. Naznačovanie takýchto súvislostí neadekvátne prehľbuje negatívne očakávania, a tým možno ekonomiku poškodiť.

LITERATÚRA

Literatúra k 1. kapitole

EKONOMICKÝ ÚSTAV SAV (2008): Dlhodobá vízia rozvoja slovenskej spoločnosti. Bratislava: Ekonomický ústav SAV. ISBN 978-80-224-1050-2.

EURÓPSKA KOMISIA (2019a): Country Report Slovakia 2019. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the European Central Bank and the Eurogroup. Dostupné na: <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/2019-european-semester-country-report-slovakia_en_0.pdf>.

HABRMAN, M. (2018): Dobiehame alebo nedobiehame ten západ? Bratislava: Inštitút finančnej politiky. Dostupné na: <<http://www.finance.gov.sk/Default.aspx?CatID=11650>>.

LÁBAJ, M. (2018a): Produktivita, mzdové náklady a jednotkové náklady práce spracovateľského priemyslu v medzinárodnom porovnaní. In: Monitor hospodárskej politiky, 2018, č. 1, marec. ISSN 2453-9287. Dostupné na: <https://nhf.euba.sk/www_write/files/katedry/khp/MHP_03_18_final.pdf>.

MINISTERSTVO FINANCIÍ SR (2019): Rozpočet verejnej správy na roky 2019 až 2021 – schválený NR SR. Bratislava: MF SR. Dostupné na: <<https://www.finance.gov.sk/sk/financie/verejne-financie/rozpocet-verejnej-spravy/>>.

ZEMAN, J. (2018): Income Distribution and Economic Growth; Empirical Results for Slovakia. [NBS Working Paper, 1/2018.] Bratislava: NBS. Dostupné na: <https://www.nbs.sk/_img/Documents/PUBLIK/WP_1_2018_Zeman_Income_distribution_EN.pdf>.

Literatúra k 2. kapitole

EUROSTAT (2019a): Annual Enterprise Statistics for Special Aggregates of Activities (NACE Rev. 2) – Structural Business Indicators. Brusel: Eurostat. Last update March 22, 2019.

EUROSTAT (2019b): Employment by A*10 Industry Breakdowns. Brusel: Eurostat. Last update April 12, 2019.

EUROSTAT (2019c): Gross Value Added and Income by A*10 Industry Breakdowns. Brusel: Eurostat. Last update April 12, 2019.

Literatúra k 3. kapitole

EPO (2019): European Patent Office. Statistics. Filings 2009 – 2018 per Country of Residence of the Applicant. Dostupné na: <<https://www.epo.org/about-us/annual-reports-statistics/statistics.html#applications>>.

EC (2018): European Innovation Scoreboard 2018. Brusel: Európska komisia. 102 s. ISBN 978-92-79-77622-9.

EC (2019): Digital Agenda Scoreboard Key Indicators. Brusel: Európska komisia. Dostupné na: <https://digital-agenda-data.eu/datasets/digital_agenda_scoreboard_key_indicators/visualizations>.

EUROSTAT (2019): Štatistická databáza Eurostat. Brusel: Eurostat. Dostupné na: <<http://datacube.statistics.sk/TM1WebSK/TM1WebLogin.aspx>>; <<http://ec.europa.eu/eurostat/data/browse-statistics-by-theme>>.

FS SR (2019): Zoznam daňových subjektov, ktorí si uplatnili odpočet výdavkov na výskum a vývoj. Bratislava: Finačná správa Slovenskej republiky. Dostupné na: <<https://www.financnasprava.sk/sk/elektronicke-sluzby/verejne-sluzby/zoznamy/zoznam-danovych-subjektov-kto>>.

ITMS (2019): Štandardná monitorovacia tabuľka – Stav implementácie EŠIF podľa OP pre programové obdobie 2014 – 2020.

ŠÚ SR (2018): Ročenka vedy a techniky v Slovenskej republike 2018. Bratislava: Štatistický úrad Slovenskej republiky. 82 s. ISBN 978-80-8121-640-4.

ÚPV (2017): Výročná správa 2017. Bratislava: Úrad priemyselného vlastníctva Slovenskej republiky. ISBN 978-80-88994-91-6. Dostupné na: <<https://www.indprop.gov.sk/?vyrocne-spravy>>.

Literatúra k 4. kapitole

EUROSTAT (2019): Databáza Eurostat. Brusel: Eurostat.

HUDCOVSKÝ, M. (2015): Väzby makroekonomickej výkonnosti a zamestnanosti. [Dizertačná práca.] Bratislava: Národohospodárska fakulta Ekonomickej univerzity v Bratislave.

JANKOVIČ, P. – MANDŽÁK, P. (2019): Márný nábor do verejnej správy. In: Monitor hospodárskej politiky, EUBA, NHF, 2019, č. 1, s. 6 – 9. Dostupné na: <https://nhf.euba.sk/www_write/files/veda-a-vyskum/casopisy/monitor-hospodarskej-politiky/MHP_03_18_final.pdf>.

MORVAY, K. (2012): Štruktúrne špecifiká vývoja zamestnanosti a príjmov v SR a ich súvislosti s povahou ekonomického rastu. [Working Papers, 2012.] Bratislava: EÚ SAV.

NBS (2019): Makroekonomická databáza NBS. Bratislava: NBS.

OECD (2019): Databáza OECD.Stat. Paris: OECD.

ŠÚ SR (2019): Databáza Datacube. Bratislava: ŠÚ SR.

ÚPSVAR (2019): Databáza – Štatistiky zamestnávania cudzincov. Bratislava: ÚPSVAR.

Literatúra k 5. kapitole

EUROSTAT (2019): Databáza Eurostat. Brusel: Eurostat.

MF SR (2018): 47. zasadanie výboru pre makroekonomické prognózy. Bratislava: Inštitút finančnej politiky MF SR. Dostupné na: <<https://www.finance.gov.sk/sk/financie/institut-financnej-politiky/ekonomickeprognozy/makroekonomicke-prognozy/47-zasadnutie-vyboru-makroekonomicke-prognozy-februar-2019.html>>.

NBS (2019): Makroekonomická databáza NBS. Bratislava: NBS.

ŠÚ SR (2019): Databáza Datacube. Bratislava: ŠÚ SR.

Literatúra k 6. kapitole

ARELLANO, M. – BOND, S. (1991): Some Tests of Specification for Panel Data: Monte Carlo Evidence and an Application to Employment Equations. *The Review of Economic Studies*, 58, č. 2, s. 277 – 297.

BARRO, R. J. – SALA-i-MARTIN, X. (2004): *Economic Growth*. 2. vydanie. Cambridge, MA: The MIT Press.

DRAGHI (2018): The Outlook for the Euro Area Economy. Dostupné na: <<https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2018/html/ecb.sp181116.en.html>>.

ISLAM, N. (1995): Growth Empirics: A Panel Data Approach. *Quarterly Journal of Economics*, 110, č. 4, s. 1127 – 1170.

MANKIW, G. N. – ROMER, P. – WEIL, D. (1992): A Contribution to the Empirics of Economic Growth. *Quarterly Journal of Economics*, 107, č. 2, s. 407 – 437.

NICKELL, S. (1981): Biases in Dynamic Models with Fixed Effects. *Econometrica*, 49, č. 6, s. 1417 – 1426.

PRAET (2018a): Forward Guidance and Policy Normalisation. Dostupné na: <https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2018/html/ecb.sp180917_1.en.html>.

PRAET (2018b): Preserving Monetary Accommodation in Times of Normalisation. Dostupné na: <<https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2018/html/ecb.sp181126.en.html>>.

Literatúra k 7. kapitole

EUROPEAN COMMISSION (2018a): European Structural and Investment Funds Database. Brusel: EC. Dostupné na: <<https://cohesiondata.ec.europa.eu/countries/SK>>.

EUROPEAN COMMISSION (2018b): EU Expenditure and Revenue 2014 – 2020. Brusel: EC. Dostupné na: <http://ec.europa.eu/budget/figures/interactive/index_en.cfm>.

MAKROEKONOMICKÁ DATABÁZA NBS (2019): Dostupné na: <<http://www.nbs.sk/sk/menova-politika/makroekonomicka-databaza/makroekonomicke-ukazovatele-graf>>.

MF SR (2010): Rozpočet verejnej správy na roky 2011 až 2013. Bratislava: Ministerstvo financií SR. Dostupné na: <<http://www.finance.gov.sk/Default.aspx?CatID=7830>>.

MF SR (2016): Stav čerpania Štrukturálnych fondov a Kohézneho fondu. Bratislava: Ministerstvo financií SR.

MF SR (2019a): Plnenie štátneho rozpočtu. Bratislava: Ministerstvo financií SR. Dostupné na: <<http://www.mfsr.sk/Default.aspx?CatID=10601>>.

MF SR (2019b): Dlh ústrednej správy Slovenskej republiky. Bratislava: Ministerstvo financií SR. Dostupné na: <<http://www.finance.gov.sk/Default.aspx?CatId=7319&id=2016>>.

Literatúra k 8. kapitole

BARTKO, T. (2018). Zmeny v Zákonníku práce od 01. 05. 2018. Dostupné na: <<https://www.podnikajte.sk/zakonne-povinnosti-podnikatela/zmeny-zakonnik-prace-1-5-2018>>.

najpravo.sk (2019): Dôvodové správy/2018. Dostupné na: <<https://www.najpravo.sk/dovodove-spravy/rok-2018/376-2018-z-z.html>>.

arisan.sk (2019): Nová daň z poistenia. Čo nám prinesie? Dostupné na: <<https://www.arisan.sk/sk/blog/dane-a-odvody/nova-dan-z-poistenia-co-nam-prinesie>>.

MF SR (2018): Národný program reforiem Slovenskej republiky 2018. Bratislava: Ministertstvo financií SR. Dostupné na: <<https://www.finance.gov.sk/sk/financie/institut-financnej-politiky/strategicke-materialy/narodny-program-reforiem/narodny-program-reforiem.html>>.

WB (2018): Doing Business 2018. Reforming to Create Jobs. Washington, DC: International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank. 303 s.

WB (2019): Doing Business 2019. Training for Reform. Washington, DC: International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank. 302 s. Dostupné na: <http://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/media/Annual-Reports/English/DB2019-report_web-version.pdf>

NS SR (2019): Vládny návrh zákona o sociálnej ekonomike a sociálnych podnikoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Dostupné na: <<https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=6651>>.

ÚPVSRPII (2018): Národný investičný plán SR na roky 2018 – 2030. PILOTNÁ VERZIA. Bratislava: Úrad podpredsedu vlády SR pre investície a informatizáciu.

ÚRAD VLÁDY SR (2018): Návrh národných priorít implementácie Agendy 2030. Dostupné na: <<https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/-/SK/dokumenty/LP-2018-296>>.

Literatúra k 9. kapitole

DEMBIK, Ch. (2019): Úverový impulz opäť klesá. Svetovú ekonomiku čaká spomalenie. Dostupné na: <<https://finweb.hnonline.sk/komentare-a-analyzy/1902056-uverovy-impulz-opat-klesa-svetovu-ekonomiku-caka-spomalenie>>.

EUROPEAN COMMISSION (2019): European Economic Forecast. Spring 2019. [Institutional Paper 102/May 2019.] Brusel: EC. PDF. ISBN 978-92-79-98849-3; ISSN 2443-8014. Dostupné na:

<https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/ip102_en.pdf>.

IFP (2019): Makroekonomické prognózy. Február 2019. Dostupné na:

<<https://www.finance.gov.sk/sk/financie/institut-financnej-politiky/ekonomicke-prognozy/makroekonomicke-prognozy/47-zasadnutie-vyboru-makroekonomicke-prognozy-februar-2019.html>>.

IMF (2019): World Economic Outlook, April 2019. Dostupné na:

<<https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2019/01/weodata/index.aspx>>.

LÁBAJ, M. (2018): (Ne)efektívne využívanie výrobných faktorov a rozdiely v produktivite práce v rámci spracovateľského priemyslu na Slovensku. In: Monitor hospodárskej politiky 2018/ č. 2 /jún. Dostupné na:

<https://nhf.euba.sk/www_write/files/veda-a-vyskum/casopisy/monitor-hospodarskej-politiky/MHP_06_18_final.pdf>.

MORVAY, K. a kol. (2018): Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2017 a výhľad do roku 2019. Bratislava: Ekonomický ústav SAV. ISBN 978-80-7144-288-2. Dostupné na: <<http://www.ekonom.sav.sk/sk/publikacie/-p381>>.

NBS (2019): Strednodobá predikcia NBS. Bratislava: NBS. Dostupné na:

<<http://www.nbs.sk/sk/publikacie/strednodoba-predikcia/strednodoba-predikcia-2019>>.

OBADI S. M. a kol. (2018): Vývoj a perspektívy svetovej ekonomiky: Pozitívny výhľad a hroziaca obchodná vojna. Bratislava: Ekonomický ústav SAV. ISBN 978-80-7144-294-3.

PROJEKTGRUPPE GEMEINSCHAFTSDIAGNOSE (2019): Gemeinschaftsdiagnose 1/2019: Konjunktur deutlich abgekühlt – Politische Risiken hoch. Frühjahr 2019. Dostupné na:

<http://gemeinschaftsdiagnose.de/wp-content/uploads/2019/04/GD1_2019_final_20190408.pdf>.

RADVANSKÝ, M. – LICHNER, I. (2019): Strednodobá prognóza vývoja ekonomiky SR v rokoch 2019 – 2022. In: Slovenská štatistická a demografická spoločnosť: Pohľady na ekonomiku Slovenska 2019. Dostupné na: <<http://ssds.sk/publikacie/pes/pes2019.pdf>>.

Výber publikácií Ekonomického ústavu SAV

List of Publications of the Institute of Economic Research of SAS

PAUHOFOVÁ, I. – STANĚK, P. – STEHLÍKOVÁ, B. (2019): Smart regióny v Slovenskej republike – možnosti a realita. 120 s. ISBN 978-80-7598-419-7.

MORVAY, K. a kol. (2018): Economic Development of Slovakia in 2017 and Outlook up to 2019. 115 s. ISBN e-ISBN 978-80-7144-289-9.

MORVAY, K. a kol. (2018): Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2017 a výhľad do roku 2019. 114 s. ISBN 978-80-7144-288-2.

HOŠOFF, B. a kol. (2018): Inštitucionálna pripravenosť na digitalizáciu a zmeny vonkajšieho prostredia. 238 s. ISBN 978-80-7144-292-9.

WORKIE TIRUNEH, M. (2018): Overshooting the Maastricht Criteria: External Imbalances and Income Convergence in the European Union. 221 s. ISBN 978-1-53613-585-5.

PAUHOFOVÁ, I. a kol. (2018): Súvislosti príjmovej polarizácie na Slovensku III. 158 s. ISBN 978-80-7144-291-2.

OBADI, S. M. a kol. (2018): Vývoj a perspektívy svetovej ekonomiky: Pozitívny výhľad a hroziaca obchodná vojna. 324 s. ISBN 978-80-7144-294-3.

MORVAY, K. a kol. (2017): Economic Development of Slovakia in 2016 and Outlook up to 2018. 160 s. ISBN 978-80-7144-278-3.

MORVAY, K. a kol. (2017): Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2016 a výhľad do roku 2018. 156 s. ISBN 978-80-7144-276-9.

ONDROVIČ, A. (2017): Inštitucionálne príčiny globálnej ekonomickej krízy. 112 s. ISBN 978-80-7144-286-8.

PAUHOFOVÁ, I. – STEHLÍKOVÁ, B. (2017): Kvalitatívna zmena v zamestnanosti Slovenskej republiky. 136 s. ISBN 978-80-7552-918-3.

PETRÍK, B. (2017): Lexikón slovenských ekonómov. 134 s. ISBN 978-80-7144-277-6.

BRZICA, D. – KAČÍRKOVÁ, M. – VOKOUN, J. (2017): Vytváranie a zhodnocovanie potenciálu znalostnej spoločnosti. 136 s. ISBN 978-80-7144-283-7.

OBADI, S. M. a kol. (2017): Vývoj a perspektívy svetovej ekonomiky: Krehký posun z oblasti rizika do rastovej trajektórie. 382 s. ISBN 978-80-7144-279-0.

PAUHOFOVÁ, I. (2017): Súvislosti príjmovej polarizácie na Slovensku II. 230 s. ISBN 978-80-7144-274-5.

PAUHOFOVÁ, I. (2016): Adaptačné procesy a pulzujúca ekonomika (v cykle Paradigmy zmien v 21. storočí). 165 s. ISBN 978-80-7144-267-7.

MORVAY, K. a kol. (2016): Economic Development of Slovakia in 2015 and Outlook up to 2017. 140 s. ISBN 978-80-7144-270-7.

MORVAY, K. a kol. (2016): Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2015 a výhľad do roku 2017. 135 s. ISBN 978-80-7144-262-2.

RADVANSKÝ, M. (2016): Impact of Cohesion Policy on Regional Development of Slovakia. 113 s. ISBN 978-80-7144-258-5.

LUBYOVÁ, M. – ŠTEFÁNIK, M. a kol. (2016): Labour Market in Slovakia 2017+. 229 s. ISBN 978-80-970850-4-9.

PAUHOFOVÁ, I. (2016): Paradigmy zmien v 21. storočí – Adaptačné procesy apulzujúca ekonomika – Zborník statí. 376 s. ISBN 978-80-7144-265-3.

PAUHOFOVÁ, I. (2016): Súvislosti príjmovej polarizácie na Slovensku. 233 s. ISBN 978-80-7144-259-2.

OBADI, S. M. a kol. (2016): Vývoj a perspektívy svetovej ekonomiky: Vysoké riziká a väčšie neistoty. 344 s. ISBN 978-80-7144-271-4.

HOŠOFF, B. a kol. (2015): Determinanty dlhovej krízy a jej vplyv na ekonomiku a spoločnosť. 154 s. ISBN 978-80-89608-25-6.

MORVAY, K. a kol. (2015): Economic Development of Slovakia in 2014 and Outlook up to 2016. 128 s. ISBN 978-80-7144-247-9.

MORVAY, K. a kol. (2015): Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2014 a výhľad do roku 2016. 130 s. ISBN 978-80-7144-242-4.

DOMONKOS, T. (ed.) (2015): Inclusive Growth and Employment in Europe. 158 s. ISBN 978-80-7144-252-3.

MORVAY, K. a kol. (2015): Pohľady na štrukturálne problémy slovenskej ekonomiky III. 199 s. ISBN 978-80-7144-253-0.

PÁLENÍK, V. et al. (2015): Potential of the Silver Economy: in an Ageing Europe Dealing with an Ongoing Debt Crisis and Problems in the Labour Market. 135 p. ISBN 978-86-80394-00-8.

Publikácie, ako aj jednotlivé čísla *Ekonomického časopisu*, si možno objednať alebo kúpiť v kníhkupectvách ELITA, ACADEMIA a VEDA, vydavateľstvo SAV v Bratislave.

Publikácie *Hospodársky vývoj Slovenska* vychádzajú každoročne od roku 1993 v slovenskej aj anglickej verzii a v prípade záujmu sú dostupné v kníhkupectve ELITA.

HOSPODÁRSKY VÝVOJ SLOVENSKA V ROKU 2018 A VÝHLAD DO ROKU 2020

Zaostrené na: prerušenie konvergenencie

ECONOMIC DEVELOPMENT OF SLOVAKIA
IN 2018 AND OUTLOOK UP TO 2020

Focus on: Discontinued Convergence

Autori: Karol Morvay a kolektív

Vychádza od roku 1993.

1. vydanie

© Ekonomický ústav Slovenskej akadémie vied
Šancová 56, 811 05 Bratislava 1

Telefón: 42-1-2-52 49 54 80, Fax: 42-1-2- 52 49 51 06
E-mail: karol.morvay@savba.sk
<<http://www.ekonom.sav.sk>>